

Univerzita Palackého Olomouc
Cyrilometodějská teologická fakulta

Bc. Martin Klusáček, DiS.

**Liturgické úpravy farních kostelů
v Brně po Druhém vatikánském
koncilu a jejich liturgická, právní
a umělecká opodstatněnost**

S.L.D., Ing. Pavel Kopeček
vedoucí práce

Olomouc 2018

Děkuji S.L.D., Ing. Pavlu Kopečkovi za jeho velice přínosné a užitečné rady a připomínky k diplomové práci, dále děkuji R. D. doc. Josefu Benešovi Th.D. za postřehy ohledně pohodlného sloužení Mší svatých v brněnských kostelích a též za pomoc s překlady z německého jazyka. Prof. ThDr. Stehlíkovi děkuji za rady a připomínky k práci. Panu Mgr. Viktoru Pařízkovi děkuji za poskytnutí fotografií kostelů před liturgickou reformou, NPÚ za zprostředkované fotografie kostelů, a též všem kněžím a řeholníkům, kteří mi umožnili prohlédnout jejich farní archivy a změřit kostelní mobiliář.

Prohlašuji, že jsem tuto magisterskou práci vypracoval samostatně
a uvedl v ní veškerou literaturu a prameny, které jsem použil.

V Brně dne 12. 4. 2018

.....
podpis

Obsah

Obsah	4
Úvod	7
1 Důvody a okolnosti liturgických úprav.....	9
1.1 Oltář.....	12
1.2 Svatostánek.....	17
1.3 Ambon.....	18
1.4 Sedes.....	19
2 Liturgické úpravy Brněnských farních kostelů po II. Vat. Koncilu.....	20
2.1 Katedrální kostel sv. Petra a Pavla.....	20
2.1.1 Kaple Zvěstování Páně.....	23
2.1.2 Nová eucharistická kaple.....	25
2.2 Farní chrám sv. Jakuba.....	26
2.3 Farní chrám sv. Tomáše.....	29
2.4 Farní chrám svatých Janů.....	32
2.5 Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté, Staré Brno.....	36
2.5.1 Křížová kaple.....	39
2.6 Farní kostel sv. Augustina.....	40
2.7 Farní kostel Sv. Jana Nepomuckého Starý Lískovec.....	43
2.8 Farní kostel Neposkvrněného početí Panny Marie.....	50
2.9 Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie – Zábrdovice.....	55
2.9.1 Kaple Panny Marie Čenstochové.....	62
2.10 Farní kostel Božského srdce Páně v Husovicích.....	65
2.11 Farní kostel sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích.....	70

2.12 Farní kostel Nejsvětější Trojice v Králově poli.....	73
2.12.1 Kaple Zvěstování Páně.....	78
2.13 Farní kostel sv. Václava Brno- Obřany.....	79
2.14 Farní kostel sv. Vavřince v Řečkovících.....	81
2.15 Farní kostel sv. Jiljí Brno – Líšeň.....	86
2.16 Farní kostel sv. Jiljí Brno- Komárov.....	89
2.17 Farní kostel Zvěstování Panny Marie Brno – Tuřany.....	96
2.18 Farní kostel sv. Vavřince Brno – Komín.....	101
2.19 Farní kostel sv. Janů Brno- Bystrc.....	105
2.20 Farní kostel sv. Bartoloměje Brno- Žebětín.....	110
3 Liturgická, právní a umělecká opodstatněnost liturgických úprav Brněnských farních kostelů po II. Vat. Koncilu.....	117
3.1 Katedrální kostel sv. Petra a Pavla.....	117
3.2 Farní chrám sv. Jakuba.....	118
3.3 Farní chrám sv. Tomáše.....	119
3.4 Farní chrám svatých Janů.....	119
3.5 Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté, Staré Brno.....	120
3.6 Farní kostel sv. Augustina.....	121
3.7 Farní kostel Sv. Jana Nepomuckého Starý Lískovec.....	121
3.8 Farní kostel Neposkvrněného početí Panny Marie.....	122
3.9 Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie – Zábrdovice.....	122
3.10 Farní kostel Božského srdce Páně v Husovicích.....	123
3.11 Farní kostel sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích.....	124
3.12 Farní kostel Nejsvětější Trojice v Králově poli.....	124
3.13 Farní kostel sv. Václava Brno- Obřany.....	125
3.14 Farní kostel sv. Vavřince v Řečkovících.....	125

3.15 Farní kostel sv. Jiljí Brno – Líšeň.....	126
3.16 Farní kostel sv. Jiljí Brno- Komárov.....	127
3.17 Farní kostel Zvěstování Panny Marie Brno – Tuřany.....	127
3.18 Farní kostel sv. Vavřince Brno – Komín.....	128
3.19 Farní kostel sv. Janů Brno- Bystře.....	128
3.20 Farní kostel sv. Bartoloměje Brno- Žebětín.....	129
Závěr	130
Shrnutí	131
Abstrakt.....	132
Použitá literatura	133

Úvod

Roku 2017 jsem si musel vybrat téma závěrečné vysokoškolské práce. Původní téma, kterému jsem se chtěl věnovat, mělo být pokračováním mé bakalářské práce. Téma bakalářské práce jsem však zcela vyčerpал. Proto jsem si hledal téma nové, jež by obohatilo můj zájem o liturgii i o umění. Dostatečný impulz přišel, když se mi do rukou dostala kniha *Brněnské kostely* od děkana Bílka. Děkan Bílek ve své knize pojednává o každém kostelu samostatně. Nejdříve v knize vylíčí historii kostela, pak popíše stavbu kostela z exteriéru i interiéru. Těžiště práce pak leží v popisu mobiliáře chrámu. Převážná většina kostelů byla již tehdy přizpůsobena nové liturgii, Bílek však o většině úprav v liturgickém mobiliáři mlčí. Tato skutečnost vycházela z přesvědčení, že tehdejší liturgická úprava je úpravou jen provizorní. Panovala představa, že teprve časem se chrámový prostor dovybaví s konečnou platností. V době psaní této práce uplynulo od zahájení prvních liturgických úprav již padesát tři let. Proto jsem usoudil, že by se mělo přistoupit ke zdokumentování současného stavu liturgického mobiliáře a jeho nestranného zhodnocení.

Je jasné, že oltáře čelem k lidu nejsou podmínkou sloužení Mše svaté dle *Missale Romanum* z roku 1970, je ale též zřejmé, že se jich většinově při liturgii užívá. V kostelích vybudovaných po roce 1965 se již stavěly oltáře s možností celebrace oběma směry. Závažný problém však nastal při adaptaci starších chrámových prostorů. Běžně tak lze vidět překrásné kostely, slohově jednotné a vkusně zařízené, kde je esteticky nejméně zdařilou součástí mobiliář pro Mše svaté čelem k lidu. V některých případech se člověk musí tázat: „Kdo tohle mohl povolit?“ V jiných kostelech byla oltářní menza předsunuta do středu presbytáře a jinde byl hodnotný inventář zničen a instalován zcela nový.

Mnoho škod na hodnotném interiéru sakrálních budov bylo zapříčiněno velkou horlivostí, nedostatkem informací a ukvapeností v provádění liturgických úprav. Nutno však též přiznat, že leckde vznikla díla převyšující původní uměleckou úroveň mobiliáře. Všechny zmíněné druhy úprav nalezneme i v Brně. Rozhodl jsem se tedy napsat svou magisterskou práci na téma Liturgická úprava Brněnských farních kostelů po Druhém vatikánském Koncilu a jejich liturgická, právní a umělecká opodstatněnost.

Své dílo tak koncipuji jako volné pokračování knihy děkana Bílka *Brněnské kostely*. Ve své magisterské práci se věnuji pouze farním kostelům na území města Brna, protože zpracování filiálních kostelů by již tak obsáhlou práci prodloužilo téměř o polovinu. Protože se jedná o popis liturgických úprav starších kostelů, nezmiňuji se v práci o farních kostelech a kaplích postavených po roce 1970.

Informace jsem čerpal na farních úřadech, v biskupském archivu v Rajhradě i v různých knihovnách a úřadech. Rukama mi prošly tisíce stran dokumentů z archivu Kapituly, jednotlivých farností i z pozůstalostí po kněžích. Fotografický materiál jsem čerpal i z brožurek ze 20. a 30. let minulého století, cenným zdrojem byly také nepublikované fotografie mobiliáře kostelů z pozůstalosti již zmíněného děkana Bílka.

V první části mé práce se čtenář seznámí s dobou, dokumenty a směrnicemi, jimiž se měnila liturgie. Ve druhé části práce je stručný popis historie daného kostela, stručná historie úprav stávajícího liturgického mobiliáře a jeho podrobný popis. Ve třetí části práce je liturgická úprava kostela zhodnocena z hlediska liturgického, uměleckého a právního.“

Doufám, že má práce přispěje k citlivějšímu přístupu k chrámovému prostoru.

1 Důvody a okolnosti liturgických úprav

Dne 4. prosince 1963 byl vyhlášen dokument *Sacrosanctum concilium*, který byl jedním z dokumentů Druhého vatikánského koncilu. Protože je liturgie vrchol činnosti církve,¹ byla koncilem požadována aktivnější účast věřících při liturgii.² Aby věřící snáze pronikli do tajemství liturgie, bylo v ní povoleno větší množství změn. Jednotlivé změny jmenovala instrukce *Inter oecumenici*.³ V *Inter oecumenici* je poprvé zmíněno stavění oltářů čelem k lidu v nových kostelích. Ve článku 90 jsou vysloveny požadavky na prozkoumání stávajících kostelů, jestli jsou vůbec vhodné k liturgickým úpravám. V článcích 91 až 99 je pak ke každé části mobiliáře zdůrazněna její funkce v rámci obnovené liturgie. Do liturgie byl postupně zaveden lidový jazyk⁴ následně se bohoslužba slova konala v lidovém jazyce celá. I když byl latinský jazyk liturgie zachován jako jazyk církve⁵, slavení liturgie v latinském jazyce se pomalu vytrácelo. Každá diecéze měla ustanovit svou liturgickou komisi⁶ doplňující požadavky koncilu a reagující na vyhlášení a provádění církevních dokumentů vydaných odpovědnými dikasterii. V rámci aktivit brněnské liturgické komise byla dne 15. března 1965 odsloužena vzorová Mše svatá pro kněze brněnské diecéze.⁷ Roku 1965 vyšly ve speciální brožuře *Ordo Missae* nové rubriky ke Mši svaté, které nahrazovaly všechny rubriky tehdy platného misálu z roku 1962. Dne 7. března 1965 tedy měly změny vejít v platnost. Proto byly vydány doplňující směrnice pro provádění reformy na území

¹ II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 10.

² II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 30.

³ Instrukce *Inter oecumenici* byla vydána roku 1964.

⁴ II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 54.

⁵ II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 36. §1.

⁶ II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 45.

⁷ Zápis homilie P. Josefa Němce při vzorové Mši svaté. Liturgická komise, archiv Rajhrad DLK- 16878.

tehdejší ČSSR.⁸ Směrnice žádala od laiků, aby svědomitě zpívali duchovní písně při liturgii a odpovídali na aklamace, jež jim přísluší. Od kněží pak vyžadovala svědomitý přístup k provádění liturgických změn a poučování laiků, aby hlouběji vnikli do tajemství liturgie. Z dokumentu vyplývá, že se v kostelech mají vykonat jen dílčí změny. Byla vyžadována srozumitelnost čteného a pronášeného slova. Ze Směrnice též lze vyčíst, že se autoři domnívali, že již další razantní změny v liturgickém prostoru konat nemusejí.⁹ V závěru Směrnice se biskupové a ordináři ČSSR vyslovují ke stavu tehdejší církve. Přirovnávají jí ke staveništi. Zároveň jsou duchovní vyzváni, aby vše konali s rozvahou a umírněností. Ve své podstatě se jedná o aplikaci dokumentu instrukce *Inter oecumenici* na poměry církve v Československu. Určitá obava o zničení hodnotného mobiliáře byla též převzata z dubia kardinála Lercara.¹⁰

Liturgické úpravy však pokračovaly dále. Samotní kněží si v některých otázkách změny ritu nebyli jisti správným postupem a tak psali na ordinariát s žádostí o odpověď. V archivu Diecézní liturgické komise z druhé poloviny šedesátých let je velké množství dopisů se žádostí o vysvětlení. Krom kněží psali na ordinariát i rozhořčení věřící, kteří se cítili dotčeni liturgickými změnami.¹¹ Roku 1967 muselo být v Aktech kurie brněnské diecéze¹² sepsáno, jak konkrétně dělat jednotlivé změny v liturgickém mobiliáři, aby to nebylo k větší škodě. Je to zároveň poslední takto vypsany návod pro brněnskou diecézi. Bylo zakázáno sloužit privátní Mši svatou u bočního oltáře při veřejné

⁸ Pastýřský list a směrnice biskupů a ordinářů ČSSR důstojným spolubratřím ve všech diecézích. Praha: Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1965.

⁹ Českoslovenští ordináři v tomto očekávání nebyli osamoceni, protože anglické a německé episkopáty nechaly vydat celé dvojjazyčné misály velkým nákladem. Pro brzké vydání následných úprav však nebyly roku 1965 vydány všechny zbývající liturgické knihy.

¹⁰ Viz textové přílohy.

¹¹ Dopis od Jaroslava Bronického z Boskovic ze dne 8. 2. 1966. Dnes v Archivu v Rajhradě DLK- 16878.

¹² ACEB, B1.402/67- B1. 407/67.

Mši svaté u hlavního oltáře. Byla povolena bohoslužba slova od sedes a výslovně bylo zakázáno sboru zpívat *Credo*. Největší změnou však byla hlasitá recitace mešního kánonu v národním jazyce¹³ a změna v rozdělení eucharistie, kde celebrant řekl: „*Corpus Christi*“ a komunikant odpověděl „*Amen*“.¹⁴ V instrukci *Eucharisticum mysterium* je potvrzeno, že vybavení nově stavěných kostelů se má řešit dle obnovené liturgie, ale staré poklady umění se mají v kostele zanechat, je-li to možné.¹⁵ Totéž přejímají i akta kurie. Protože však v našich zemích nebylo dle čeho postupovat, vše se upravovalo za pochodu. V některých místech tak byly odstraněny z kostelů cenné památky, někde se naopak úprava liturgického prostoru zdařila. Roku 1967 píše členu Liturgické komise P. Simajchlovi¹⁶ děkan z Bučovic P. Josef Hudec, stěžující si na pokoutnou „simajchlizaci“ chrámu ve Vlasaticích.¹⁷ Liturgickou úpravu hodnotí negativně vzhledem k lidem, kteří se o kostel starali od války, kdy byl těžce poškozen. Též negativně popisuje nový oltář a celkovou liturgickou úpravu¹⁸ P. Simajchla. Dle dopisu P. Hudce P. Simajchl již roku 1967 takto upravil v brněnské diecézi šedesát kostelů. P. Simajchl na tento dopis nereagoval. Roku 1972 však ve své výzvě spolubratřím farářům¹⁹ přiznává, že v některých případech nešlo vše lehce.²⁰

¹³ Podnět k recitaci hlasitě vyšel z instrukce *Tres abhinc annos* ze 4. května 1967.

¹⁴ V *Missale Romanum* 1962 komunikant neříkal nic a celebrant žehnal komunikanta hostií se slovy: „*Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen.*“

¹⁵ Instrukce *Eucharisticum mysterium* byla vydána roku 1967.

¹⁶ Toho času byl P. Simajchl děkanem v Kloboukách.

¹⁷ Dopis děkana Hudce i P. Simajchla je v archivu liturgické komise – dnes deponovaný v Rajhradě ve složce DLK-16878.

¹⁸ „Vyhodil tři oltáře, několik soch, křížovou cestu, ale přitom tam postavil stůl nohátý s oltářním kamenem v šuplíku a kdejakou židli.“

¹⁹ Odesláno 15. února 1972. Uloženo v archivu v Rajhradě DLK-16878.

²⁰ „Bratři, při zavádění obnovené liturgie vzešlo mnoho trampot nám i věřícím z toho, že jsme začali nové bez dostatečné psychologicko-pastorální předběžné přípravy. Teprve s chyb jsme se učili správným přístupům.“

V roce 1968 byly vydány Preface a Mešní kánon v českém a latinském znění. Pro brněnskou diecézi byla kniha povolena 24. března 1968. V knize je výrazně redukováno gesto znamení kříže. To odpadlo z estetických důvodů při sloužení ad populum. Změny v *Ordo Missae* z roku 1969 se v Československu již neprojeví, protože byl o první adventní neděli 1969 promulgován nový *Missale Romanum*. Ten ve Všeobecných pokynech²¹ vyjadřuje podmínky pro ideálně rozvržený liturgický prostor a zároveň vyslovuje praktické důvody pro stavbu liturgického mobiliáře v liturgickém prostoru. Roku 1983 vyšel nový kodex církevního práva. Zde je též zmíněn oltář.²² V navazujících podkapitolách se seznámíme s praktickou aplikací výše zmíněných předpisů o liturgickém prostoru a liturgickém mobiliáři. V českém prostředí byl roku 2002 vydán dokument ČBK s názvem Koncepce úprav liturgického prostoru. Zde je prakticky shrnuto vše, co je třeba brát v potaz při úpravě stávajícího chrámového prostoru. Novinkou je však přesné vyměření proporcí liturgického mobiliáře i proporcí jeho usazení v prostoru.

1.1 Oltář

Oltář je privilegované místo v kostele, kapli či na jiném vhodném místě, kde se vysluhuje Oběť Mše svaté.²³ V Katechismu katolické církve je mezi význačnými místy v kostele jmenován na prvním místě.²⁴ Oltář je symbolem Krista Pána, jeho oběti na kříži a též symbolem samotné eucharistie.²⁵ Na oltáři se bude znovuzpřítomňovat kalvárská oběť, dokud Kristus opět nepříjde.²⁶ Dle současné praxe platí pro oltář následující normy. V kostele

²¹ V páté kapitole.

²² Kán. 1235 – 1239.

²³ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, §262.

²⁴ Kompendium katechismu Katolické Církve §246.

²⁵ Kompendium katechismu Katolické Církve §288.

²⁶ Římský pontifikál, kapitola 4, Obřad zasvěcení oltáře. Oltář, znamení Krista s. 571.

musí být oltář. Měl by být postaven jako pevný, oddělený od stěny chrámu.²⁷ V nově postavených kostelech se jedná o závazné nařízení. Oltář je stavěn buď jako pevný,²⁸ nebo jako přenosný.²⁹ Mimo posvátný prostor se může oltář nahradit stolem opatřený ubrusem či korporálem.³⁰ Pevný oltář má být konsekrovaný. U přenosného oltáře stačí, je-li benedikovaný.³¹ Za pevný oltář je považován oltář pevně spojený s podlahou.³² V oltáři by měly být uloženy ostatky svatých tak, jak se dělo v průběhu dlouhé církevní tradice.³³ Nově se nemusí jednat pouze o mučedníky. Mělo by však být jisté, že jde o část těla a že ostatek je pravý.³⁴ Doporučuje se, aby se ostatek posvěceného oltáře nekládal do vrchní plochy oltářní menzy.³⁵ Oltář má být vystavěn z kamene nebo jiného důstojného materiálu. O použitém materiálu rozhoduje sbor ordinářů. Menza pevného oltáře by měla být z přírodního kamene.³⁶ U přenosného oltáře postačí, je-li vyroben z důstojného materiálu. Oltář má být stavěn tak, aby byl v přirozeném centru presbytáře.³⁷ Toto centrum však nemusí být nutně v geometrickém středu kostela či presbytáře. Vedlejší oltáře mají být zřizovány v oddělených kaplích.³⁸ Pro nově upravovaný liturgický mobiliář je též nutno připomenout, že pod oltářem nesmí být nikdo pohřbený.³⁹ V tom případě by se ani na tomto oltáři ad populum nemohla sloužit Mše svatá.⁴⁰ Dle instrukce ČBK má být plocha menzy oltáře

²⁷ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, §262.

²⁸ Altare fixum.

²⁹ Altare mobile.

³⁰ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, §260.

³¹ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 265.

³² Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 261.

³³ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 266.

³⁴ Srov. Římský pontifikál, Zasvěcení kostela a oltáře. §11. s. 574.

³⁵ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 301.

³⁶ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 263.

³⁷ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 262.

³⁸ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Oltář, § 267.

³⁹ Pod oltářem mohou být pochováni pouze svatí.

⁴⁰ CIC Kán 1239.

minimálně 140 x 70 cm. Výška vrchní plochy oltáře má být mezi 95 až 97 cm. Prostor mezi novým oltářem a stupněm starého oltáře má být minimálně 80 cm.

Oltáře ad populum se v církvi vyskytovaly již v době před Druhým vatikánským koncilem. Jednalo se o oltáře stavěné v kostelech se západně orientovanou apsidou. Když se tehdy sloužilo u takto realizovaného oltáře, odpadlo otáčení celebranta při *Dominus vobiscum*.⁴¹ Protože někteří kněží svévolně liturgicky experimentovali a sloužili na všelijakých oltářích ad populum dlouho před koncilem, papež Pius XII. ve své encyklice *Mediator Dei* píše: „není na správné cestě, kdo chce dát oltáři starý tvar stolu.“⁴² Samotné koncilní dokumenty o otočení oltáře čelem k lidu nic neříkají. Otočení oltáře ad populum je povoleno až instrukcí *Inter Oecumenici*.⁴³ Též zde byl vysloven první požadavek na snížení počtu oltářů v chrámové lodi.⁴⁴ To ale neznamená, že se mají boční oltáře ve starších kostelech odstranit. Úprava bočních oltářů spočívala především ve zdůraznění, že nejde o živý oltář.⁴⁵ To však v době liturgických změn nezabránilo příliš horlivým jedincům v ničení uměleckých skvostů. Na to reagoval kardinál Lercaro v dopise předsedům biskupských konferencí.⁴⁶ Vyslovil zde naprostý zákaz způsobovat nenahraditelné škody na oltářích a stávajících chrámech. Ve starých kostelech je totiž povinnost brát ohled na všechny hodnoty. V nových kostelech se má naopak budovat oltář ad populum. K oltáři čelem k lidu se znovu kardinál Lercaro vyjádřil v dopisu předsedům biskupských konferencí z 25. ledna 1966. Zde výslovně uvádí: „Oltář obrácený čelem k lidu jistě umožňuje opravdovější a společnější slavení

⁴¹ *Ritus servandus in celebratione Missae, in Missale Romanum ex decreto SS. Concilii Tridentini restitutum Summorum Pontificum cura recognitum. Editio tertia iuxta typicam*, Typis Friderici Pustet, Ratisbonae 1964.

⁴² *Mediator Dei* 61.

⁴³ *Inter Oecumenici* 91.

⁴⁴ *Inter Oecumenici* 93.

⁴⁵ POKORNÝ, L., *Liturgika IV*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1979. s. 54.

⁴⁶ Ze dne 30. června 1965. Viz. Textové přílohy.

a usnadňuje účast. Ale i zde při obnově musí rozumnost zaujmout vedoucí roli, Za prvé: Obrácení oltáře k lidu není nezbytné pro živou účast na liturgii: celá bohoslužba slova je slavena u sedes a ambo, tedy čelem k lidu. Co se týká eucharistické části, dnes již obecně zavedená zesilovací zvuková zařízení dostatečně umožňují účast. Za druhé je třeba mít na paměti architekturu a uměleckou volbu místa, které jsou v mnoha zemích chráněny přísnými památkovými zákony.⁴⁷ Provizorní oltáře mají být nahrazovány trvalým řešením liturgického prostoru.

Posvátná kongregace pro Bohoslužbu vyhlásila v instrukci *Liturgicae instaurationem* požadavek fixního mobiliáře, odstranění provizorií, nejvyšší možné přizpůsobení liturgického prostoru a zachování památek, kde je to nevyhnutelné. Odpověď na dotazy ohledně umělecky hodnotného mobiliáře vydala Kongregace pro bohoslužbu z 19. února 1972, prot. č. 168/72. Otázky se týkaly uspořádání liturgického prostoru dle čl. 10 instrukce *Liturgicae instaurationes*.

„1. Je dovolené, aby se stala stabilní úprava svatyně, ve které je před starým oltářem umístěný další k slavení tváří k lidu?

Responzum: Ne (provizorní se nesmí stát stabilním).

2. V každé svatyni má být jen jeden oltář na slavení tváří, či zády k lidu?

Responzum: Ano (má být jen jeden oltář).

3. Po vydání třetí instrukce se mají provizorní oltáře odstranit?

Responzum: Ano (provizorní oltáře mají být odstraněné podle nařízení uvedených v listě).

4. Může se tolerovat, že po vydání vzpomínané instrukce se ještě umísťují provizorní oltáře před hlavní oltář?

Responzum: Ne (nemůže se tolerovat), když nejde o prvotní a provizorní uspořádání.“

⁴⁷Dopis kardinála Lercara z 25. ledna 1966, odstavec 6. Viz. přílohy.

Roku 1977 je promulgováno nové *Pontificale Romanum*. Zde je vysloven v bodě 10 zákaz umisťovat nad oltář sochy či obrazy.⁴⁸ Na oltářní menze se nesmí vystavovat ostatky svatých k veřejné úctě.⁴⁹ V obřadech žehnání se oltář maže na rozích. Je zde narážka na text ze Zjevení sv. Jana.⁵⁰ Předpokládá se tedy, že oltář nebude mít kruhový tvar. V *Caeremoniale episcopum* z roku 1983⁵¹ je vyslovena možnost postavit oltář čelem k lidu tam, kde je vysloveně znemožněna aktivní účast věřících. Starý oltář se pak nechá jako ozdoba chrámu. Nemá se však zdobit, strojit do pláten a osazovat svícny se svíčkami. Neměl by k sobě strhávat pozornost.

V průběhu liturgických úprav v době po koncilu bylo povoleno postavit oltář ad populum se svatostánkem.⁵² Svatostánek na oltáři ad populum však musel být malý, aby nebránil výhledu na celebranta. Protože se však jednalo o provizorní oltářní svatostánek, bylo zakázáno v něm uchovávat Sanctissimum mimo liturgii.

Z výše popsaného lze vyvodit závěr, že pro nově stavěné svatyně je nařízeno zbudovat oltář tak, aby se při něm dala vysluhovat liturgie jak ad orientem, tak ad populum. Ve starých svatyních by se však mělo přihlížet jak ke kulturní hodnotě stávajícího oltáře, tak k prostornosti kněžiště a velikosti chrámového prostoru.

Protože není povoleno, aby před konsekrovaným oltářem stál druhý konsekrovaný oltář, je akceptovatelné usazení přenosného oltáře, jenž se může odstavit na jiné místo, je-li celebrováno u hlavního oltáře. Tato úprava sice není ideální, ale je možná. V kostele s hodnotným oltářem, kde není prostor pro oltář ad populum, se má bohoslužba slova řídit od sedes a bohoslužba oběti se má konat u stávajícího hlavního oltáře. Dle velikosti kostela se však má užít mikrofonu. V kostele by měl být nejméně jeden

⁴⁸ Článek 10

⁴⁹ Článek 11

⁵⁰ Zj 9: 13.

⁵¹ Bod 48.

⁵² ACEB B1-403/67.

přenosný oltář, kterého může celebrant dle svého uvážení použít. Oltář by měl být postaven tak, aby bylo možné jej snadno obcházet. Měl by být v centru presbytáře a měl by přirozeně přitahovat pozornost. Veškeré liturgické úkony by měly být vykonávány ve volném prostoru. Stísněnost prostoru je velkým nedostatkem. Dostatečný prostor musí být jak mezi oltáři, tak i mezi původním oltářem a oltářem ad populum a lodí kostela.⁵³ V případě, že by umístění jakéhokoliv oltáře čelem k lidu bylo problematické, je povoleno v umělecky hodnotných chrámech provozovat bohoslužbu oběti pouze na starém, umělecky hodnotném oltáři.

1.2 Svatostánek

Jak oltář, tak i svatostánek jsou privilegovanými místy kostela či kaple.⁵⁴ V Katechismu katolické církve je mezi význačnými místy v kostele jmenován na druhém místě.⁵⁵ Svatostánek by měl být vystavěn ve zvláštní kapli, aby v něm věřící mohli soukromě projevat svou zbožnost. Z toho vyplývá i nutnost zpřístupnit prostor se svatostánkem na několik hodin denně věřícím.⁵⁶ Není-li možné vybudovat eucharistickou kapli v jiné lodi kostela, užije se svatostánek hlavního či bočního oltáře.⁵⁷ Budování svatostánku v presbytáři hlavní lodi se v našich poměrech ukázalo jako běžné. Jedná se o legitimní umístění, kterému nebrání žádné církevní dokumenty. Toto řešení tak lze vhodně použít, protože se nepočítá se současným slavením liturgie a pobožností.⁵⁸ Vždy však má být svatostánek významným místem kostela a proto by měl být i patřičně vyzdoben.⁵⁹ Z toho též vyplývá, že by měl být

⁵³ V případě, že se jedná o přenosný oltář.

⁵⁴ CIC Kánon 934.

⁵⁵ Kompendium §246.

⁵⁶ CIC Kánon 937.

⁵⁷ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 10, Uchování Nejsvětější svátosti, § 276.

⁵⁸ KOPEČEK. P., *Liturgie a architektura. Moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě*, Olomouc: 2014. s. 92.

⁵⁹ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Uchování Nejsvětější svátosti, § 276.

svatostánek pro uchování eucharistie pouze jeden.⁶⁰ Svatostánek by měl být nepřenositelný, pevný. Stavěn má být z neprůhledného materiálu. Jeho stavba má vylučovat případné vyloupení a znesvěcení Nejsvětější Svátosti oltářní.⁶¹ Hrozí-li nebezpečí zneuctění, může se třeba přes noc uschovat Nejsvětější Svátost na bezpečnějším místě.

Roku 1966 se v Notitiích vydalo povolení oddělit oltářní menzu od retabula se svatostánkem a ponechat celé původní retabulum se svatostánkem jako nový svatostánek.⁶² Opět je třeba připomenout, že tohoto řešení nelze využít bez ztráty umělecké i kulturní hodnoty hodnotnějších oltářů. Tam, kde by nebyla ani do budoucna možnost liturgické úpravy, se má sloužit ad orientem u hlavního oltáře, kde je též i svatostánek. Na vrchol svatostánku se může umístit symbol Krista – beránek, pelikán, vzkříšený Kristus nebo kříž. V případě, že se u oltáře se svatostánkem slouží Mše svatá, kříž nesmí stát před svatostánkem, ale pouze na svatostánku.⁶³

1.3 Ambon

Ambon je místo v kostele, z něhož se dle současného mešního řádu hlásá Boží slovo a k němuž se obrací pozornost věřících.⁶⁴ Ambon by měl být pevný, nebo by měl vzbuzovat takový dojem. Měl by být na takovém místě, aby byla osoba, která čte, dobře viditelná i slyšitelná. Kázání se též může pronášet od ambonu.⁶⁵ Není vhodné, aby u ambonu vystupoval komentátor, zpěvák písně, či vedoucí sboru.⁶⁶ V instrukci ČBK je uvedena výška ambonu mezi 100

⁶⁰ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Uchování Nejsvětější svátosti, § 277.

⁶¹ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Uchování Nejsvětější svátosti, § 277.

⁶² Notitiae 1966. Viz. Přílohy.

⁶³ ACBE B1. 403/67.

⁶⁴ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Ambon, § 272.

⁶⁵ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Ambon, § 272.

⁶⁶ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Ambon, § 272.

a 120 cm. K ambonu by měl být možný pohodlný přístup, protože i průvod k ambonu je součástí liturgie.⁶⁷

Ambon je jednou z nejstarších částí liturgického mobiliáře po Druhém vatikánském koncilu. Roku 1967 můžeme v aktech kurie číst praktické předpisy pro jejich zřizování. Pro liturgická čtení stačil jen jeden ambon, ale mohly být i dva. Pokud byly ambony stejné, ambonu na evangelní straně presbytáře se užívalo pouze ke čtení evangelia. Byl-li jeden ambon větší než druhý, k četbě evangelia se užíval větší. Sedes a ambon nesměly tvořit jeden celek.

1.4 Sedes

V nových sakrálních stavbách by měl stát sedes v čele presbytáře. V tomto případě se však nesmí dopustit, aby sedes připomínal trůn.⁶⁸ Dle, výše zmíněné, instrukce platilo nařízení stavět sedes tak, aby byl celebrant vidět. Při uplatňování tohoto nařízení se však muselo vzít v úvahu, že je-li sedes za oltářem ad populum, nesmí připomínat biskupský trůn.⁶⁹ Proto se začaly užívat taburety pro asistenci z historické výbavy kostela. Krásná křesla tak byla buď odstraněna nebo ponechána na svém místě pro zkrášlení prostoru. Z předpisu vyplývá, že by se i tohoto křesla dalo využít, když by byly splněny doplňující podmínky. Co se však týče sedes pro ministranty, muselo se přikročit k výrobě nových stoliček či lavic, protože dříve nebylo zvykem, že by ministranti při liturgii seděli. Nejčastější forma sedes pro ministranty je nízký taburet. Sedadla pro ministranty mají být umístěna tak, aby jim neztěžovala jejich službu.⁷⁰ V instrukci ČBK je výška stanovena na 70 cm.⁷¹

⁶⁷ KOPEČEK. P., *Liturgie a architektura. Moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě*, Olomouc: 2014. s. 88

⁶⁸ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Sedadlo pro kněze, § 271.

⁶⁹ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Sedadlo pro kněze, § 271.

⁷⁰ Všeobecné pokyny k římskému misálu, kapitola 5, Sedadlo pro kněze, § 271.

⁷¹ Z roku 2002.

2 Liturgické úpravy brněnských farních kostelů po Druhém vatikánském koncilu

Cílem této kapitoly je podat stručnou historii liturgických úprav brněnských farních kostelů po Druhém vatikánském koncilu a důkladně popsat jejich současný liturgický mobiliář. Je velice pravděpodobné, že vzhledem k doplňování mobiliáře do jednotlivých kostelů bude tato práce za nějaký čas odlišná od skutečnosti. V práci sleduji strukturu publikace děkana Bílka *Brněnské kostely*. Proto též použiji stejné pořadí popisů kostelů.

2.1 Katedrální kostel sv. Petra a Pavla

Katedrální chrám sv. Petra a Pavla tvoří dominantu města Brna. První bohoslužebný prostor v místě současné katedrály byla kaple brněnského hradu.⁷² Na konci 11. století byla vystavěna první bazilika v románském slohu.⁷³ V polovině 13. století se budova baziliky rozšířila a upravila ve slohu raně gotickém.⁷⁴ Roku 1296 byl kostel povýšen na proboštský kostel.⁷⁵ Rozsáhlá obnova chrámu přišla v 18. století, kdy byla jak v exteriéru, tak v interiéru barokizována. Roku 1777 byl proboštský kostel prohlášen katedrálou nové brněnské diecéze.⁷⁶ V letech 1889-1891 byly presbytář, kaple Panny Marie a sakristie upraveny ve slohu pseudogotickém.⁷⁷ Mezi lety 1904 až 1905 byla zbourána věž nad boční předsíní na severní straně chrámové lodi a zároveň byly postaveny dvě pseudogotické věže na bocích katedrály. Mezi lety 1907 až 1908 byla odstraněna barokní fasáda v průčelí chrámu a byla nahrazena plasticky vyvedeným novogotickým průčelím.

⁷² BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 9.

⁷³ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 9.

⁷⁴ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 9.

⁷⁵ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 9.

⁷⁶ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 10.

⁷⁷ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 10.

V interiéru chrámové lodě převažuje výzdoba barokní. V presbytáři je instalován mobiliář pseudogotický, barokní a moderní. Na evangelní straně chrámové lodě je v bývalé vstupní předsíni adorační kaple. Na evangelní straně presbytáře je umístěna sakristie a na epištolní straně presbytáře je kaple Zvěstování Panny Marie. Mobiliář v kapli je barokní, ambon i sedes jsou novodobé.

Liturgické změny se ve vybavení katedrály projevovaly postupně až po roce 1969. O druhé neděli adventní roku 1969 byla zavedena v katedrále nová liturgie.⁷⁸ Bohužel se nepodařilo vyhledat přesné datum prvních liturgických úprav. Z fotografie z diecézního archivu v Rajhradě je patrné, že již v roce 1972 byl postaven první oltář čelem k lidu. Ten představovaly dva z betonu vyvedené lomené oblouky, na kterých byla uložena oltářní menza. Z estetických důvodů však došlo k nahrazení prozatímního oltáře trvalým. Ten byl do katedrály instalován roku 1984. Od září 1984 byly pokládány v presbytáři mramorové desky pro základ nového oltáře. Autorem nového oltáře byl Jaroslav Vaněk.⁷⁹ Dne 16. října 1984 byl oltář slavnostně posvěcen při koncebrované Mši svaté.⁸⁰ Roku 1992 proběhla v katedrále rekonstrukce podlahy presbytáře, při které se odstranila mřížka pro svaté přijímání. Do této doby též spadá odstranění baldachýnu nad biskupskou katedrou. V presbytáři díky dvojímu odstupňování prohnutých schodišťových hran dochází k iluzi osmiúhelníkového prostoru, v jehož středu je opět instalován oltář mistra Vaňka.

Oltář

Nový hlavní oltář je z bílého mramoru. Jeho základ je zasazen hluboko pod úroveň podlahy. Oltář tvoří dvojité odsazená patka, noha oltáře a oltářní menza. Základ patky oltáře má půdorys o tvaru kříže s rádií mezi rameny.

⁷⁸ Kronika farnosti při Katedrále sv. Petra a Pavla. Rok 1969.

⁷⁹ Kronika farnosti při Katedrále sv. Petra a Pavla. Rok 1984.

⁸⁰ Kronika farnosti při Katedrále sv. Petra a Pavla. Rok 1984.

Délka křížení je 71,5 cm, šířka břevna 31,4 cm a výška 4 cm. Dále se ve vertikálním směru pata oltáře zmenšuje pomocí rádiusového vybrání, jež obíhá celý obvod paty. Vrchol patky oltáře je ve výši 24 cm. Ze středu paty oltáře vychází oltářní noha tvořená žebry podobnými gotickému ostění oken a portálů. Noha pomocí rádiů plynule zvětšuje své rozměry. Na nohu je ve výši 85 cm nasazena oltářní menza. Z frontálního pohledu přečnává hrana menzy o 45 cm na každé straně přes nohu oltáře. Pata a noha oltáře jsou zároveň jediným uměleckým prvkem oltáře. Menza má tloušťku 9,5 cm. Na své spodní hraně má menza půdorys 194 x 84 cm. Vertikálně se menza směrem vzhůru rozšiřuje. Vrchol plochy oltářní menzy je ve výši 94,5 cm. Vrchní hrana menzy se sráží pod úhlem 45° ve výši 1,3 cm, od vrcholu menzy. Použitelná plocha oltářní menzy je o rozměrech 199 x 89 cm.

Ambon

Jako ambonu je užíváno původní části klekátka kanovnické lavice. Vyrobena je ze dřeva o síle 3 cm. Jedná se o intarzovaný barokní kus mobiliáře z původního vybavení katedrály. Barva ambonu je hnědá vzhledem k šelakové povrchové úpravě. Spodní pódium pro lektora o výšce 7 cm a o rozměrech 96,5 x 82 cm je ve své kratší (frontální) části bohatě zdobeno a tvoří s přední částí současného ambonu jednotný celek. Na přední ploše ambonu jsou vyvedeny dva sloupy, jejichž patka zabírá celou spodní část ambonu a hlavice zabírá celý vrchol ambonu. Mezi sloupy je umístěn černý ebenový ozdobný rám obdélníkového tvaru postavený na své kratší hraně. Uvnitř plochy sloupů a také uvnitř ebenového obdélního rámu jsou vyvedeny intarzie. Z bočního pohledu jsou plochy zdobeny též intarzií. Celková výška ambonu je 121,5 cm. Šíře frontální části ambonu je ve středu 89 cm. Ozdobné sloupy mají v nejužším místě 11 cm, v nejširším 15,5 cm. Vrchní část korunní římsy je široká 101 cm. Z bočního pohledu je ve své střední části ambon široký 25 cm. Korunní římsa je ve svém vrcholu široká 37,5 cm. Na straně lektora je umístěn pulpit o délce 82 cm a výšce 29 cm. Nejvyšší bod pulpitu je ve výši 121 cm a

nejnižší ve výši 103,5 cm. Na spodní hraně pulpitu je umístěna zarážka o rozměrech 1,5 x 5 x 82 cm. Na vrchní hraně pódia je ve výši 49 cm umístěna polička o rozměrech 20 x 82 cm.

Katedra

Katedra je umístěna před původním hlavním oltářem na vrchním oltářním stupni. Jedná se o původní mobiliář katedrály.

Sedes

Jako sedes ke Mši svaté se užívá původního nůžkového křesla z 19. století.

Ostatní sedes

V presbytáři jsou lavice a taburetky z původního mobiliáře katedrály.

2.1.1 Kaple Zvěstování Panny Marie

Kaple Zvěstování Panny Marie je druhou prostorou katedrály, kde je sloužena liturgie. Zároveň se jedná o kapli, kde je uchováváno Sanctissimum. Veškeré liturgické úpravy v této kanovnické kapli spočívaly v prodloužení pódia od oltářních stupňů směrem do prostoru kaple, osazení ambonu, sedes a abaku.

Ambon

Pod rozšířeným pódiem o výšce 18 cm i na něm je usazen ambon tvořený dřevěnou nohou a pulpitem. Noha ambonu je vyvedena ze dvou zklížených dřevěných fošen nasazených kolmo na sebe. Pulpit se skládá z několika dřevěných desek slepených k sobě svou plochou. Noha ambonu je vyvedena ze dvou dílů. Na základní nohu ambonu je od strany lektora připevněna ozdobná noha. Základní noha spočívá na podlaze kaple pod pódiem. Noha má sílu 7,9 cm a výšku 140 cm. Frontální hrana o síle 7,9 cm je vyvedena jako konkávní za

použití velkého rádia probíhajícího po celé ploše frontální plochy ambonu. V nejširším místě, u paty ambonu, měří noha 38,8 cm, v nejužším místě, ve středu nohy ambonu, měří tato část 26,5 cm. Ve výšce 16 cm ve vzdálenosti 38,8 cm od spodního okraje nohy je umístěn zaslepený čep o průměru 5 cm. Na straně lektora je na základní nohu ambonu připevněna ozdobná lišta. Ta je vyvedena ze dřevěné, klížené fošny o síle 6 cm. Lišta je usazena na hraně zvýšeného pódia a připevněna kolmo na nosnou část nohy ambonu. Připevněna je pomocí tří válcových čepů viditelně přiznaných od strany lektora a zabroušených dohladka. Noha ambonu s ozdobnou lištou má ve většině svého průřezu tvar písmene T. V místě dotyku s hranou pódia je ozdobná lišta široká 24,3 cm. Směrem vzhůru se pomocí rádia zúží do šíře 12,1 cm. Celková výše ozdobné lišty je 73,7 cm. Na celek nohy ambonu navazuje samotný pulpit. Síla pulpitu je 8,9 cm, rozměry jsou 45 x 49,5 cm. Na pracovní ploše ambonu je vyvedený rádius, aby nedocházelo k poškození liturgických knih. Zarážka je tvořena 1 cm silným lemem vzniklým neobrobením rádiusového vybrání pulpitu. V nejužším místě pulpitu, uprostřed, je šíře 6,6 cm. Nejnižší místo pulpitu je ve výši 100 cm. Nejvyšší místo je zároveň vrchol ambonu, který se nachází ve výši 149,4 cm.

Sedes kněze

Sedes kněze je sestaveno ze tří dřevěných noh, rámu a bohatě polstrovaného sedáku. Prostřední noha sedes o výšce 34,3 cm a s půdorysnými rozměry 22 x 33 cm je obklopena po 3 cm široké mezeře krajními nohami. Krajní nohy jsou též vysoké 34,3 cm. Půdorys krajních nohou je 6 x 33 cm. Všechny tři nohy sedes se v horizontálním směru rozšiřují ve frontální i zadní straně. Celkový půdorys základu noh je 40,6 x 33 cm. Půdorys vrcholu noh je díky rozšíření 40 x 42,3 cm. Nohy jsou usazeny do rámu o výšce 5,7 cm. Rám má na své spodní hraně půdorys 63 x 42,6 cm. Ve své vrchní části má rozměry 65,5 x 45,4 cm. Vrchol rámu tvoří bohatě polstrovaný sedák vyvedený v červené barvě.

Sedes asistence

Sedes asistence je tvarově odvozený od sedes celebranta. Sedes asistence je sestaven ze dřevěné nohy, rámu a bohatě polstrovaného sedáku. Noha sedes o výšce 34,1 cm s půdorysnými rozměry 30,5 x 32,6 cm je ve frontální i zadní části rozčleněna na dva krajní pilastry o šířce 6 cm. Pilastry převyšují střední část frontální plochy o 3 cm. Na frontální i zadní straně se noha v horizontálním směru rozšiřuje. Půdorys vrchní hrany nohy sedes je 30,3 x 45,4 cm. Noha je usazen do rámu o výšce 6,5 cm. Ve vrchní části má rozměry 45,4 x 45,4 cm. Vrchol rámu tvoří bohatě polstrovaný sedák vyvedený v červené barvě. V kapli se nachází dva kusy tohoto mobiliáře.

Abakus

Abakus je vytvořen z dřevotřískové desky o síle 3 cm potažené černou dýhou. Je umístěn nad akumulací kamny ve výklenku na epištolní straně ve výšce 95 cm nad zemí. Šíře výklenku je 140 cm. Rohy abaku přecházejí přes boky výklenku. V nejhlubším místě měří abakus 49 cm.

2.1.2 Nová eucharistická kaple

Pro úplnost je třeba dodat, že při katedrále je nově vybavena eucharistická kaple vzniklá přebudováním bývalé boční předsíně katedrály. Protože však tato kaple vznikla až v roce 2008, zmíním se o ní jen ve stručnosti. Kapli navrhoval Otmar Oliva. Do kaple se vchází velkými skleněnými dveřmi, jež jsou opatřeny bronzovými, ale masivně postříbřenými madly ve tvaru hadů kousajících do země. Ze strany kaple je skleněná část dveřní stěny přichycena ocelovými úchyty s ozdobenou hlavou umělecky vyvedenou z masivně zlaceného bronzu. V podobném duchu jsou vyvedené i panty a zarážky dveří. V samotné kapli jsou ve vstupním prostoru umístěny čtyři klekátka, čtyři židle s opěradlem a čtyři židle bez opěradla. Jak klekátka, tak židle jsou opatřeny šedým polstrováním. Ve středu kaple je umístěno mramorové dvojstupňové pódium

ve tvaru kříže. Prostor mezi rameny kříže je vyplněn rádií. Na vrcholu pódia stojí solidně ztvárněný mramorový podstavec pro svatostánek. Podstavec má připomínat stůl potažený ubrusem. Všechny obvodové plochy podstavce jsou ozdobeny vertikálně umístěným zlaceným bronzovým pásem. Vrchol podstavce je rozleštěný. Na podstavci je umístěn svatostánek. Ten stojí na čtyřech nohách. Dokola je svatostánek zdoben motivy lipových listů, rozpletených provazů a různých prutů. Méně často se ve výzdobě svatostánku vyskytují mušle a ulity. Po boku svatostánku jsou dva asymetrické svícny. Jejich výzdobu tvoří již zmíněné rozpletené provazy a kůrovitá podstava. Na spodním pódiu na evangelní straně je umístěn velký kříž s korpusem. Jedná se o velmi abstraktní umění.

2.2 Farní chrám sv. Jakuba

První zmínka o kostele sv. Jakuba je z roku 1228, kdy je zmíněn kostel pro potřebu německých a flanderských kolonistů.⁸¹ V 15. století byl vystavěn současný gotický chrám. Věž byla dostavěna roku až roku 1592.⁸² Kostel sv. Jakuba je trojlodní síňová stavba 64 metrů dlouhá a 22 metrů široká. Věž je vysoká 92 metrů.⁸³ Barokní přestavba chrámu spočívala pouze v doplnění nového liturgického mobiliáře. Roku 1878 bylo započato s regotizací presbytáře. V té době byl zbudován i současný hlavní oltář.⁸⁴ V rámci regotizace byly odstraněny cechovní odznaky a jiné barokní památky na bratrstva. Jednou z mála zachovalých památek na barokní bratrstva tak je oltář Nejsvětější Trojice z 60. let osmnáctého století⁸⁵ a oltář svatých čtrnácti pomocníků.⁸⁶ Všechny oltáře umístěné v chrámové lodi jsou barokní.

⁸¹ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 37.

⁸² BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 37.

⁸³ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 37.

⁸⁴ BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 38.

⁸⁵ MALÝ, T., MAŇAS, V., ORLITA, Z., *Vnitřní krajina zmizelého města*, Brno: Arch, 2010. s. 108.

Kronika jakubské farnosti o nové liturgické úpravě oltáře mlčí. První liturgické úpravy po koncilu představovaly použití menzy skříňového oltáře. Ve zprávě kapitulnímu ordinariátu z roku 1978 se dozvídáme, že oltář čelem k lidu je již zřízen.⁸⁷ Ten však pro svou černou barvu nevyhovoval estetickým požadavkům, které byly kladeny na oltář stavěný čelem k lidu. Dle sdělení děkana Václava Slouka byla nová liturgická úprava kostela svěřena architektu Brejchovi z Bílovic. Zadavatel a plátcé nové liturgické úpravy byl P. Josef Hladík. Dle vyprávění P. Slouka se pan farář Hladík chlubil tím, že farnost za celou liturgickou úpravu zaplatila pouze přepravu materiálu. Aby se mramorový oltář nepropadl do krypty, byla krypta podepřena a zasypána. V kryptě nebyl nikdo pohřben. Přítomnost krypty pod současným oltářem ad populum jsem nebyl schopen spolehlivě potvrdit, protože se o ní nevyjadřuje žádná zpráva NPÚ a ani v publikaci *Brněnské podzemí* Aleše Svobody není o zmíněné kryptě nic napsáno.⁸⁸ Oltářní menza byla konsekrována 23. června 1990. Obřad svěcení vykonal Mons. Vojtěch Cikrle. Ve stejný den, kdy proběhla konsekrace oltáře, byla udělována i svátost biřmování. Proto si pan děkan Slouk vybavil i datum konsekrace. Podle matriky bylo opravdu tento den biřmováno. Z tohoto důvodu považuji ono datum za důvěryhodné. Původní hlavní oltář plní úlohu svatostánku. Je vystaven v pseudogotickém slohu a stojí i se stupni na vyvýšeném pódiu, jež se zdvihá v polovině presbytáře. Toto pódiium bylo v minulosti prodlouženo blíže ke stupni u bývalé oltářní mřížky.

Oltář ad populum

Oltář ad populum je z bílého bílovického mramoru a tvoří jej dvě nohy napodobující gotické slopoví kostela a oltářní menza. Oltář je umístěn doprostřed stupně tak, aby stál v ose presbytáře. Vzdálenost oltáře od hrany stupně je 207 cm.

⁸⁶ MALÝ, T., MAŇAS, V., ORLITA, Z., *Vnitřní krajina zmizelého města*, Brno: Arch, 2010. s. 113.

⁸⁷ Zpráva Kapitulnímu ordinariátu č. j. 232 ze dne 12. dubna 1978.

⁸⁸ SVOBODA, A., *Brněnské podzemí – třetí kniha*, Brno: 2013. s. 129- 165.

Půdorys noh oltáře tvoří čtverec, z jehož stěn vybíhají půlkruhová ramena. Půdorys tak připomíná tvar kříže. Nohy oltáře jsou ve své spodní části opatřené patkou. Ta má dva stupně. Spodní část patky přesahuje po obvodu o 5 cm nohu oltáře. Na spodní část patky je umístěná vrchní část přesahující nohu oltáře o 2,5 cm. Nejširší místo nohy oltáře je tedy spodní část patky. Mezi nohami oltáře je průhled o šíři 30 cm. Vzdálenost mezi patkami oltáře činí 20 cm. Na nohy oltáře místo korunních hlavic navazuje obdélníková deska o rozměrech 196 x 74 x 4,5 cm. Tato deska je opatřena ozdobnou římsou. Na desce je pak uložena oltářní menza. Menza je o rozměrech 212 x 90 x 11 cm. V menze není uložen ostatek. Plocha oltářní menzy je ve výši 92 cm nad zemí.

Ambon

Ambon stojí na evangelní straně pod stupněm, na kterém stojí oltář. Je postaven jako pevný, kovaný, se skleněnou deskou pulpitu, s kovanými rozetami v hranách skleněné desky pulpitu a se dvěma rozetami uprostřed pulpitu v místech spojení pulpitu s nohou ambonu. Díky pozici ambonu čte lektor čtení vždy na stupni, na kterém stojí oltář. Ambon má tři kované nohy ve tvaru biskupské berly o délce 111 cm. Dále je jen výsuvná část s výše popsaným skleněným pulpitem. Ve své spodní výšce (která se jediná používá) má pulpit u spodního kraje výšku 128 cm nad zemí a vrchní hrana skleněného pulpitu je ve výši 147 cm nad zemí.

Sedes

Sedes pro kněze se nachází na epištolní straně u prvního stupně bývalého hlavního oltáře. Pódium má tvar osmiúhelníku vzniklého z půdorysného tvaru obdélníku o rozměrech 114 x 70 cm zkosením rohů pod úhlem 45° o délce 12 cm. Celý stupeň je vysoký 10 cm. V koruně je opatřen obrubou o síle 2 cm. Na pódiu stojí původní kovaný a velmi bohatě umělecky provedený trůn.

Sedes pro ministranty

Sedes pro ministranty jsou dvě kované židle o výšce 47 cm. Polstrovaný sedák má rozměry 40 x 55 cm. Další dvě kované židle jsou vysoké 47 cm. Rozměr jejich sedáku je 40 x 110 cm. Těchto kovaných sedes se v presbytáři nachází osm.

Abakus

Abakus je kovaný stolek se skleněnou odkládací deskou ve výšce 76 cm o rozměrech 49 x 80 cm.

2.3 Farní chrám sv. Tomáše

Chrám sv. Tomáše byl založen roku 1350.⁸⁹ Byl vystavěn jako kostel pro klášter augustiniánů. Původní patrocinium kostela bylo Zvěstování Panně Marii.⁹⁰ Po švédských válkách byl kostel pobořen a nově vystavěn v barokním slohu jako kostel sv. Tomáše.⁹¹ Po přesunutí konventu na Staré Brno byl kostel ustanoven jako farní kostel nově vzniklé farnosti sv. Tomáše. Výzdobou exteriéru vyniká bohatě profilované průčelí chrámu okrášlené sochami světců. Interiér chrámu je zcela v barokním slohu.

Liturgická úprava byla provedena na jaře roku 1965. 7. března 1965 byla poprvé odsloužena Mše svatá versus populum.⁹² Liturgickou úpravu navrhoval pan Ludvík Kolek, který je též autorem nového pulpitu a svícňů na oltáři. Dle vyjádření pamětníků bylo záměrem pana Kolka umístit sochy a obrazy pouze na sloupy a stěny v kostele. Podle dochované fotografie z roku 1965 byl oltář ad populum instalován na dodnes zachovalém pódiu u hrany původního presbytáře. Později bylo pódium i s oltářem přesunuto do středu chrámu a na

⁸⁹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 51.

⁹⁰BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 51.

⁹¹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 51.

⁹²Kronika farnosti sv. Tomáše. Rok 1965. s. 89.

původní místo pódia byly instalovány tři páry lavic.⁹³ Bylo to proto, aby se mohli věřící lépe účastnit čtených Mší svatých, jež se sloužily až do roku 1970 na hlavním oltáři. Po změně formy ritu byly lavice z presbytáře přeneseny do bočních lodí kostela. Od vystavění oltáře ad populum je původního hlavního oltáře užíváno jako svatostánku.

Oltář ad populum

Oltář ad populum byl vystavěn na dvou stupních o půdorysu obdélníku zakončeného na kratší straně rádiem. V nejdelším místě dosahuje spodní stupeň délky 840 cm a šířky 520 cm. Druhý stupeň má největší délku⁹⁴ 610 cm a šířku 362 cm. Rohy vrchního stupně jsou konkávně modelované. Poloměr konkávního oblouku je 15 cm. Oba stupně mají výšku 20 cm. Poměrně velkorysé koncipování rozměrů stupňů oltáře umožňuje pohodlné rozdělování Eucharistie i její přijímání. Eucharistie se zde podává u spodního stupně oltáře. Pódium bylo původně na spodním stupni osazeno mřížkou pro podávání Eucharistie.

Oltář je dřevěná barokní oltářní menza bývalého kredenčního oltáře, bohatě zdobená ze všech pohledových stran. Stojí na vrchním stupni tak, aby bylo možné sloužit mši svatou i ad Deum. Oltář spočívá na čtyřech zploštělých koulích pod každým rohem hlavního rámu. Ten je profilován do podoby zdobené římsy. Hlavní rám o půdorysu obdélníku má rozměry 90 x 62 cm. Samotná oltářní tumba je bohatě zdobená. Tvarově odpovídá podobě barokní tumby. Menza má většinu své plochy v malované imitaci hnědého mramoru. Po stranách oltáře je vyvedena bohatá výzdoba z akantových rozvilin přecházející na každé straně v hlavu anděla s křídly tvořícího rohovou hlavici. Plasticky provedený střed frontální strany oltáře je ohraničen zlatě vyvedenou lištou. Vnitřní pole je v barvě modrého mramoru a bohatě zdobené dvěma propletenci akantových rozvilin, jež jsou ve své horní části propojené masivně

⁹³ Fotografie na konzervátorském oddělení Brněnského biskupství.

⁹⁴ Po vrchol rádiusu.

zlacenou mušlí. Nad vnitřním polem v ose oltáře se nalézají třetí, bohatě zlacená hlava anděla s křídly. V polovině výšky hlav andělů probíhá po obvodu frontální a obou laterálních stran oltáře zlacená římsa zakončující samotnou tumbu. Ze zadní strany je oltář vystaven rovněž. Veškerou výzdobu ze strany kněze zastupuje na obou bocích v hranách nejširšího místa tumby akantová rozvilina ve tvaru písmene c a ve středu oltáře symetricky usazené zrcadlově vyvedené rokaje, mezi nimiž je ve zlatě vyvedený květ bodláku. Boční strany tumby jsou opět opatřeny zapuštěnou plochou pole vyplněného imitací modrého mramoru. Tyto plochy jsou ohraničeny zlacenými římsami. Z pohledu na boky oltáře je jasné, že byl původně koncipován jako součást jiného oltářního celku, jenž se do dnešních dnů nedochoval. Vrchní část oltářní menzy má půdorys obdélníku o rozměrech 179 x 89 cm. Tloušťka menzy je 13 cm. Ve své spodní části, kde tumba přiléhá k menze, je menza bohatě profilovaná na způsob korunní římsy. V ose oltáře 10 cm od hrany menzy je umístěn oltářní kámen. Použitelná plocha oltáře se nachází ve výši 92 cm.

Ambon

Ambon je jednoznačně novostavba v duchu barokního tvarosloví. Ačkoliv je postaven na druhém stupni pódia, z frontální strany zasahují jeho části na spodní stupeň, kde je příznaně připevněn. Patka, na které je připevněna noha ambonu, má půdorys obdélníku o stranách 26 x 15 cm. Patka je hnědé barvy a je připevněna k zemi pomocí čtyř mosazných vrutů. Nejzdobnější je noha ambonu. Tu tvoří na bočních stranách rokaj ve tvaru písmene S, v jehož středu se nalézají jednodušší a menší rokaj opět ve tvaru písmene S. Od vrchního oltářního stupně po pulpitu měří ambon 115 cm. Z přední strany je mezi tyto boční rokaje vložen 5 cm silný střed zdobený plasticky vyvedenou vlnovkou. Toho se docílilo vyhloubením prohlubní do dřevěného středového masivu lišty. Tato prohloubení pak byla podbarvena šedivě modrou barvou, zatímco vlnovka má barvu jasně žlutou. Z protější strany je onen středový sloup ambonu ozdoben výčnělkou v oranžové barvě. V nejužším místě frontální strany ambonu

má noha 14 cm. Pulpit je ve výši 115 cm od hrany vrchního stupně oltáře a je tvořen zarážkou o rozměrech 26 x 9 cm. Na toto zarážedlo je pak připevněn samotný pulpit, jehož vrchol je ve výši 122 cm nad hranou vrchního oltářního stupně. Půdorys pulpitu má tvar pětiúhelníku o hranách 50 x 40 x 26 x 26 x 40 cm. Pulpit je potažen červeným sametem a v jeho vrcholu je umístěn mikrofon. Veškerá kabeláž k mikrofonu je vedena uvnitř ambonu.

Sedes

Jako sedes se užívá původní sedes pro asistenci. V současné době se nachází na vrchním stupni oltářního pódia tři bohatě zdobené barokní stoličky bez opěradel. Jsou umístěny zrcadlově k oltáři na opačný konec pódia.

2.4 Farní chrám svatých Janů

Historie kostela sahá do roku 1230, kdy byli do Brna uvedeni první minorité.⁹⁵ Roku 1257 byl kostel sv. Jana Křtitele slavně vysvěcen. Již roku 1262 však kostel při požáru města vyhořel.⁹⁶ Po roce 1320 byl celý konvent obnoven. Roku 1733 byl celý komplex klášterních budov barokizován Mořicem Grimmem.⁹⁷ Roku 1784 byl klášterní kostel prohlášen za farní kostel pod duchovním vedením minoritů. V současné době je farní chrám vyveden v barokním slohu, a to jak v exteriéru, tak v interiéru. Na epištolní straně ke chrámu přiléhá rozlehlá Loreta. Protože však v Loretě po koncilu nedošlo k žádným změnám, tento prostor nebude předmětem mé práce. Pod současným oltářem ad populum je vystavěna krypta, z níž však byla za poslední války vyklizena těla, která zde byla pohřbena v barokní době.⁹⁸

⁹⁵ KUDLÍKOVÁ, M., KORCOVÁ, Z., *Konvent minoritů v Brně*, Brno: Lelka, 2010. s. 4.

⁹⁶ KUDLÍKOVÁ, M., KORCOVÁ, Z., *Konvent minoritů v Brně*, Brno: Lelka, 2010. s. 5.

⁹⁷ KUDLÍKOVÁ, M., KORCOVÁ, Z., *Konvent minoritů v Brně*, Brno: Lelka, 2010. s. 4 .

⁹⁸ SVOBODA, A., *Brněnské podzemí – třetí kniha*, Brno: 2013. s.14 – 50.

Dle vyjádření pastorační asistentky Zuzany Korcové a památkáře pana profesora Stehlíka si autor přestavby P. Norbert Škrdlík odmítal vést farní kroniku. Při anketě pro liturgickou komisi⁹⁹ uvedl P. Škrdlík u otázky „Je ve vašem kostele oltář čelem k lidu?“ odpověď: „Není a nebude“. V knize *Brněnské kostely* je však uvedeno, že k liturgické úpravě došlo v roce 1976. Autorem oltáře ad populum, ambonu a svícnu pro velikonoční paškál je sochař Vaněk. Oltář, ambon a svícen jsou vyrobeny z měkkého, pravděpodobně lipového dřeva. Materiál dřeva je plně přiznán, je mu ponechána i jeho přirozená barva. Původní úprava kostela byla doplněna pouze o oltář, ambon a svícen. Od doby zbudování tohoto oltáře slouží hlavní oltář kostela jako svatostánek. Roku 1996 byla odstraněna oltářní mřížka a přistavěno mramorové pódium o výšce 17 cm ve tvaru písmene T se zaoblenými hranami příčného ramene, jež je svou delší stranou umístěno k lidu. Z této pohledové části vychází ozdobně profilovaný stupeň, mající u své základny šířku 400 cm. Je též vizuálním pokračováním zadní části stupně. Tato část je zdobena pomocí ionského kymatu. Výsledná zúžená hrana stupně má délku 320 cm. Příčné rameno pódia má základní půdorysný tvar obdélníku o šíři 320 cm a délce 518 cm. Obě frontální strany pódia jsou zakončeny rádiem, díky kterému má pódium v nejširším místě délku 540 cm. Zadní část pódia má též obdélníkový půdorys o rozměrech 400 x 212 cm. Na zadní hraně tohoto dílu je vyvedeno stejné profilování, jaké je u dílu pódia na frontální straně.

Oltář

Oltář tvoří dřevěný vyřezávaný stůl v barvě dřeva. Je pojat tak, aby zapadal do barokní prostory chrámu. Základ tvoří prohnutá (konvexně konkávní) pětiúhelníková základna vyrobená z dřevěné desky obdélníkového tvaru o rozměrech 140 x 60 cm a výšce 4 cm. Frontální část základny má délku

⁹⁹ Archiv Rajhrad DLK 16880. Přílohy k vizitačnímu protokolu - „Otázky o liturgické obnově“.

62 cm. Boky základny jsou široké 28 cm. Zadní strana základny je prohnutá (konvexně konkávně).

Na základně stojí tři vyřezávané nohy: jedna velká z frontální strany a dvě malé po každém z boku oltáře. Boční nohy jsou tvořeny řezbou akantových rozvilin vyzdobených květy a mušlemi. Hlavní, frontální noha oltáře je též tvořena řezbou akantových rozvilin vyzdobených květy. Tvar střední nohy oltáře připomíná stylizovaný tvar srdce. Ve spodní části nohy jsou vyřezány vedle rozvilin různé květy. Plocha mezi dvěma částmi laloků řezeb je též vyplněna mřížkou s květy. V horní části nohy nacházíme zatočené laloky akantové rozviliny a prostor mezi sousedními laloky rozvilin je vyplněn akantovými listy navazujícími ve své spodní části na již zmíněnou mřížku. Pro větší pevnost je největší noha oltáře podepřena v zadní části pomocnou nohou, též vyřezávanou. Pomocná noha dosahuje výše jedné třetiny frontální nohy oltáře a je umístěna tak, že z chrámové lodi není viditelná.

Bezprostředně na nohy oltáře přiléhá samotná menza. Ta má tloušťku 5 cm a obdélný půdorys o rozměrech 79 x 210,5 cm. Z frontálního pohledu je opatřena rádií rohů. Boky menzy jsou ozdobeny kolem dokola 3 cm vysokým vejcovcem. Vrchol oltářní menzy je ve výši 95,5 cm nad pódiem. V místě, kde je sloužena Nejsvětější Oběť, je vyryt do dřeva ozdobný kříž. Je zde naznačeno, že P. Škrdlík koncipoval oltář jako křížový oltář kostela. V současné době je oltář ad populum velmi silně napaden dřevokazným hmyzem.

Ambon

Ambon je vyřezán v duchu barokního sochařství tak, aby tvořil s oltářem ad populum jednotný celek. Ve své spodní části je opatřen čtyřmi nohami, přičemž jen tři jsou viditelné z chrámové lodi. Před zraky lidu ukrytá čtvrtá noha je menší, ale též vyřezávaná. Zabraňuje překlopení ambonu na lektora, který by se o něj opřel. Viditelné tři nohy ambonu představují klasickou zdobenou trojnožku, jak se užívala ve výrobě oltářních svícňů. Nohy jsou masivní, se základnou o délce 26 cm a šířce 20 cm. Obsahují bohatý dekor z

akantových rozvilin, mřížek a květin. Uprostřed pohledové strany ambonu je výrazný akantový list, ze kterého na jeho vrcholu vyrůstá moravský kříž. Po levici i pravici kříže jsou vyobrazeni sv. Cyril a Metoděj. Ze strany lektora je ve výši 75 cm odkládací police ve tvaru mnohoúhelníku o délce stran 24 x 5 x 15 x 11 x 26 x 3 x 23 cm. Spodní hrana samotného pulpitu je ve výšce 114 cm a vrchní hrana ve výšce 124 cm. Spodní hrana pulpitu se opírá o dva vyřezávané rokaje tvaru písmene C. Tyto rokaje jsou viditelné pouze z pohledu přísluhujících u oltáře a z pohledu lektora. Samotná frontální řezba ambonu přesahuje pulpit o 2 cm. Pulpit má tvar pětiúhelníku o hranách 64,5 x 64 x 40 x 40 x 64 cm. Ve svém vrcholu je ukončen malým rádiem. Šířka desky pulpitu je 3,5 cm. Ve spodní části pulpitu se nachází opěrka ze dřeva o síle 1,5 cm a o rozměrech 65 x 5 cm. Na horních rozích je opěrka opatřena malým rádiem. Původní podoba ambonu byla poněkud odlišná od současné podoby. Dokládá to fotografie Národního památkového ústavu. Nad vyobrazením sv. Cyrila a Metoděje pokračovala řezba s akantových rozvilin ukončených po stranách ozdobou piniových šišek. Pravděpodobně pro veliký přesah přes pulpit tak nemuselo být vidět na menšího lektora a zřejmě proto byl ambon snížen. K tomuto snížení došlo ještě v 80. letech.

Paškální svícen

Současně s amonem a oltářem byl dodán svícen pro velikonoční paškál. Podobně jako ambon i svícen stojí na třech viditelných nohách. Celá spodní část svícnu je podobná ambonu. Vrchní část svícnu tvoří akantové listy, na jejichž vrcholu je umístěna koruna z růží a velkých okvětních lístků květů. Vrchol svícnu je ve výši 144 cm. Průměr dřívku svícnu je 7 cm.

2.5 Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté na Starém Brně

Na místě původního kostela Panny Marie byl nákladem Elišky Reječky zbudován dnešní gotický chrám zasvěcený Nanebevzetí Panny Marie.¹⁰⁰ U kostela pak Eliška Rejčka nechala zbudovat nový klášter cisterciáček. Exteriér stavby se dochoval v původní podobě do dnešních dní. Jedná se o gotickou stavbu o půdorysném tvaru kříže vyvedenou z neomítnutého cihlového zdiva. Roku 1782 byl klášter zrušen a místo sester klášter získali augustiniáni-eremité od sv. Tomáše. Z kostela se tak stal kostel farní. Vnitřní vybavení chrámu pochází ze třetí čtvrtiny osmnáctého století.¹⁰¹ V kultivovaném prostoru starobrněnské baziliky je do původního presbytáře s barokním mobiliářem umístěn nový liturgický mobiliář z roku 1995. Starého hlavního oltáře se užívá jako svatostánku. Autorem návrhu byl architekt Karel Kechlík. Nový mobiliář spočívá v dosazení nového oltáře ad populum, sedes na vyvýšeném pódiu a ambonu. Sedes je umístěn na dvoustupňovém pódiu. Na vrchním stupni je umístěn sedes celebranta a na nižším stupni je umístěn sedes pro asistenci. Sedes pro asistenci je vyveden stejně jako sedes pro ministranty. Bohužel v rámci liturgické úpravy byla odstraněna barokní mřížka pro svaté přijímání. Všechny boční oltáře byly zbaveny oltářních kamenů a místo dřevěné plochy oltářní menzy jsou vybaveny vrchní jednodílnou deskou z umělého mramoru barvy původního oltáře.

Oltář ad populum

Oltář ad populum je umístěn za hranou presbytáře. Je vytvořen ze dřevěného rámu a skleněných výplní bočních ploch. Tím se oltář odvolává na vitráže v oknech baziliky. Oltář stojí na malém soklu, který ve vertikálním směru zužuje svůj půdorysný průřez. Oproti původnímu návrhu byl oltář

¹⁰⁰BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 87.

¹⁰¹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 89.

osazen soklem.¹⁰² Sokl má výšku 9 cm. Stěny oltářní nohy jsou tvořeny dřevěným rámem o šíři 11 cm. Boční plochy oltáře jsou vyplněny barevným sklem. Frontální a zadní skleněná plocha je rozčleněna na tři plochy. Dvě krajní plochy jsou od sebe odděleny plochou ve tvaru klínu směřujícího vzhůru. Noha oltáře je vysoká 80,5 cm. Na rozích horní plochy nohy oltáře jsou v rozích umístěné bronzové koule průměru 3,8 cm držící oltářní menzu. Ta je ve výši 98 cm. Rozměry menzy jsou 100 x 190,5 cm. Vrchní plocha oltáře je ve výši 98 cm.

Ambon

Na soklu o půdorysu čtverku o výšce 24,5 cm a největší šířce 24 cm je vystavěna noha ambonu. Tu tvoří dvě z boku prohnuté bočnice, mezi kterými je ve frontální úzké stěně vyvedena skleněná výplň podobného stylu jako na oltáři ad populum. Na vrcholu nohy je instalován základ pulpitu ve tvaru vypouklé mísy s průměrem 56 cm. Na třech koulích o průměru 2,5 cm umístěných po třetinách obvodu vrchní hrany kruhové základny je vyveden pulpit. Tvoří jej deska o výši 6 cm s rozměry 60,5 x 60,3 cm. Ve výši 1 cm je po celém obvodu pulpitu vyvedená ozdobná drážka šíře 0,5 cm. Nejnižší místo pulpitu se nachází ve výši 117 cm. Nejvyšší místo pulpitu je ve výši 138 cm. Od strany lektora je pulpit opatřen odkládací poličkou s otvorem 22 x 4 cm.

Za ambonem stojí pódium pro lektora. To je vyvedeno ze dřevěných desek o síly 4 cm, je vysoké 14 cm a má rozměry 78 x 75 cm.

Sedes

Pódium pod sedes tvoří dva stupně: spodní o výšce 19,5 cm o rozměrech 149 x 250 cm a druhý o výši 14 cm o rozměrech 115 x 94,5 cm. Vrchní pódiový stupeň je usazen v ose spodního stupně tak, že svou zadní stěnou oba stupně tvoří jednu plochu. Proto je pódium k sobě přišroubováno. Aby nedošlo k přepadnutí celebranta, je i samotné sedes připevněno k pódiumu napevno.

¹⁰²Dle osobního sdělení architekta pana Rechlíka.

Sedes je vyvedeno ze dřeva ve stejné povrchové úpravě jako ambon. Sedes stojí na čtyřech dřevěných nohou o tloušťce 3 cm. Nohy jsou vysoké 35,5 cm. U země je hrana nohy 23,1 cm. Směrem vzhůru se vnější hrana nohy zužuje, aby se ve třetí třetině výšky noha opět rozšířila. Vrchní hrana nohy měří 20 cm. Všechny čtyři nohy jsou umístěny pod sedes diagonálně. Sedák je vysoký 6 cm. Podobně jako pulpit je i rám sedes je opatřen ozdobnou drážkou. Rozměry sedáku jsou 54 x 47,5 cm. Dva rohy přední hrany sedáku jsou zaobleny do rádiu. Polstrovaná část sedáku je 2 cm od bočních stran a čelní strany. V zadní části sedáku je připevněno opěradlo. Opěradlo je ve své vrchní části realizováno jako polovina elipsy. Vrchol opěradla je ve výši 80,8 cm. Polstrování opěradla má tvar elipsy. Na opěradlo zad a na sedák jsou po bocích sedes připevněny opěrky pro ruce. Vrchní plocha opěrky pro ruce leží ve výši 63 cm. Část opěradla vycházející ze sedáku se oboustranně rozšiřuje ve vertikálním směru. Opěrka vycházející z opěrky zad přesahuje spojení s částí vycházející ze sedáku. Vrchní plocha opěrky je částečně polstrována. Polstrování celého sedes je provedeno červenou barvou.

Sedes asistence

Po levé i pravé straně kněžského sedes je umístěno sedes asistence. To je totožné s ostatními sedes určenými pro ministranty. Sedes je vyvedeno ze dřeva ve stejné úpravě povrchu jako ambon. Sedes stojí na čtyřech dřevěných nohách o síle 3 cm. Nohy jsou vysoké 37,5 cm. U země je hrana nohy 19 cm. Směrem vzhůru se vnější hrana nohy zužuje, aby se ve třetí třetině výšky noha opět rozšířila. Vrchní hrana nohy měří 15,5 cm. Všechny čtyři nohy jsou umístěny pod sedes diagonálně. Sedák je vysoký 6 cm. Jako pulpit, i rám sedes je opatřen ozdobnou drážkou. Rozměry sedáku jsou 42 x 42 cm. Všechny rohy sedáku jsou rádiusově zaobleny. Polstrování sedáku je vyvedeno 1 cm od bočních stran sedáku. V kostele se nachází celkem 20 kusů tohoto mobiliáře.

Abakus

V nice pro umístění starého opatského trůnu na evangelní straně presbytáře je vestavěn nový abakus. Půlelipoovitý tvar niky určuje i výsledný tvar odkládacích ploch abaku. Jedná se ve své podstatě o poličku se dvěma patry polic stojící na třech nohách. Nohy jsou vyvedeny ze dřeva o síle 3 cm. Dvě nohy jsou umístěny ve vzdálenosti 8 cm od boční hrany vrchní police. Prostřední noha je ve středu police. Frontální částí noh je hrana noh o síle 3 cm. Ve výši 44 cm je umístěna první odkládací police. Ta je ohraničená na bocích nohami abaku a podepřena střední nohou. Vrchní polici tak podpírají pouze dvě boční nohy. Síla vrchní police abaku je 9,5 cm. Ve výši 2 cm čelní strany je vyvedena ozdobná lišta, podobně jako u ambonu a u sedes. Největší délka vrchní police činí 159,5 cm. Odkládací plocha abaku leží ve výši 85 cm.

2.5.1 Křížová kaple

V křížové kapli pod hudebním kůrem je dnes umístěno druhé bohoslužebné místo kostela. I když se jedná o novodobou kapli, jež se před koncilem neužívala ke sloužení Mše svaté, je přesto záhodno se o ní zmínit. Liturgický prostor tvoří pódium o výšce 14 cm s rozměry 253,5 x 628 cm. Na evangelní straně je umístěn svatostánek, ve středu oltář ad populum a na epištolní straně je umístěn sedes celebranta a asistence. Již při započetí sběru dat pro tuto práci byla zadána výroba nového svatostánku, ambonu a oltáře. Všechno toto liturgické vybavení je vkusně vyvedeno v pseudogotickém slohu tak, aby slohově odpovídalo pseudogotické křížové cestě a aby zároveň bylo jasné, že se jedná o moderní novostavbu. Oltář, ambon i svatostánek je postaven ze dřeva opatřeného béžovým nátěrem a zlacenými řezbami. Jedná se o velmi citlivý přístup v užívání historického chrámu, který nelze hodnotit jinak než pozitivně.

2.6 Farní kostel sv. Augustina

Základní kámen nového farního kostela sv. Augustina v Jiráskově čtvrti byl položen 28. srpna 1930. Kostel byl vysvěcen 5. května 1935.¹⁰³ Chrám je postaven ve funkcionalistickém slohu. Je dlouhý 34 metru, široký 11,6 metru. V místě bočních kaplí je široký 19 metrů. Po pravé straně budovy je vystavěna 50 metrů vysoká věž s vyhlídkovou terasou. Interiér chrámu je střídmy a pokorně důstojný. Slohově odpovídá dobovému vkusu. Pozornost návštěvníků chrámu zaujme hlavní oltář, jehož se dnes užívá jako svatostánku. Materiál užitý v presbytáři je mramor. Nové liturgické vybavení ze dřeva tedy připomíná provizorium.

Počátek změn začal již v roce 1964, kdy vyšly v oběžnících pokyny pro změnu předkoncilní liturgie. Tyto změny jsou v kronice farnosti označeny jako „novoty“.¹⁰⁴ Farnost dala roku 1965 požadavek na Dřevopodnik města Brna na oltář čelem k lidu.¹⁰⁵ Stál v chrámové lodi mimo presbytář na dvou stupních. Materiál pódia, oltáře a sedes byl dýhovaný mořený dub.¹⁰⁶ Spodní pódium bylo složeno ze šesti dílů, vrchní stupeň byl složen ze dvou dílů. Samotný oltář měl tvar stolu o dvou nohách s otvorem pro ostatky svatých. Na epištolní i evangelní straně byly pod pódium umístěny ambony na třech nohách. V této podobě byl kostel užíván až do roku 1990, kdy bylo zrušeno pódium a oltářní mřížka. Po té jsou ve stupni pro komunikanty dodnes zarovnané železné pahýly. Oltář se přesunul spolu se sedes a ambonem do kněžiště.

Oltář

Oltář stojí v presbytáři kostela na červeném koberci 250 cm od hrany kněžiště směrem k chrámové lodi. Je sestaven ze dřevěných částí (pravděpodobně smrk) dýhovaných mořenou dubovou dýhou. Materiál oltáře se

¹⁰³BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 105.

¹⁰⁴Kronika farnosti sv. Augustina. Rok 1964. s. 11.

¹⁰⁵Ve farní kronice je uváděn jako obětní stůl.

¹⁰⁶Kronika farnosti sv. Augustina. Rok 1965. s. 11.

tedy odvolává na materiál lavic, jež jsou v chrámové lodi. Oltář má jednoduchý tvar čtyřnohého stolu, o dvou nohách po stranách. Z frontálního pohledu jsou vidět hrany dvou dřevěných noh oltáře o šířce 8 cm a výšce 67 cm. Z bočního pohledu jsou nohy oltáře široké 67 cm. Deska oltářní menzy o rozměrech 88 x 219,5 cm a tloušťce 9 cm přesahuje na všech stranách přes nohy oltáře: ze strany kněze a ze strany lidu o 10,5 cm a z boku o 23,8 cm. Ostatek světce je umístěn v ose menzy 7,5 cm od okraje ze strany celebranta. Výška vrchní plochy menzy je ve výši 76 cm.

Ambon

Ambon je z hnědě natřeného mořeného dřeva. Spodní část patky tvoří základna o šestiúhelníkovém půdorysu s hranou 13 cm o výšce 5 cm. Vrchní část patky je o 1 cm odsazená oproti spodní části. Ta dosahuje výšky 4 cm. Dřík má průměr 19 cm a výšku 104 cm. Dřík je profilovaný po celém obvodu pomocí dvanácti lišt o šíři 2,5 cm. Prostřední lišta je z frontálního pohledu od vrchní hrany po 6,5 cm přerušena a nahrazena ploškou o tvaru elipsy protáhlé ve vertikálním směru. Ploška je o rozměrech 13,5 x 7 cm. Hlavice sloupu je složena ze dvou válců, první má průměr 21,5 cm a výšku 3 cm a navazující válec průměr 23,5 a výšku 2 cm. Na vrchní ploše hlavice sloupu je připevněn otočný pulpitu. Ten budí dojem oltářního pulpitu převzatého ze staršího vybavení kostela. Pulpitu je otočný okolo své osy a nastavitelný do čtyř poloh. Je sestaven z dřevěných desek o síle 2 cm. Půdorys pulpitu má tvar obdélníku a je natočen delší stranou do chrámové lodi. Vrchní a nastavitelná část pulpitu o rozměrech 44 x 32 cm je vyrobena ze dřeva potaženého dýhou z mořeného dubu. Na spodní hraně z pozice lektora je opatřen dřevěnou záložkou o síle 1 cm a o rozměrech 4 x 44 cm.

Sedes kněze

Sedes kněze je umístěno na epištolní straně oltáře v prostoru mezi hlavním oltářem a oltářem ad populum. Sedes pro kněze i asistenci je opět sestaveno z

masivního dřeva a pokryto dýhou z mořeného dubu. Pro sedes byla určena tloušťka materiálu 4,5 cm. Z tohoto důvodu již nebudu nadále uvádět šíři nohou a sedáků u ostatních částí sedes.

Celý sedes pro kněze je tvořen dvěma nohami, sedákem a opěradlem. Nohy slouží ve své horní části též jako opěradlo pro ruce celebranta. Noha má tvar kvádrů, z frontální strany o rozměrech 4,5 cm (síla materiálu) a výšce 65 cm, z laterální strany o délce 60 cm. V zadní části nohou je připevněno opěradlo o šířce 74,5 cm přesahující i za nohy sedes. Opěradlo je v nárysné straně obdélníkového tvaru o rozměrech 74,5 x 36,5 cm. Na spodní část opěradla navazuje sedák o rozměru 60 x 65 cm. Sedák tak ve frontální části přesahuje hranu nohou sedes o 4,5 cm. Pro větší pohodlí celebranta jsou sedák i opěradlo opatřeny polštáři potaženými šedivou látkou. Ve výši 17 cm nad zemí uprostřed noh je umístěna vzpěra chránící stabilitu sedes, jež je zároveň jedním z prvků, které vizuálně sjednocují ostatní sedadla presbytáře v jeden celek.

Sedes pro asistenci

Sedes pro asistenci je jednodušší a i rozměrově menší, aby mohlo vyniknout sedes pro hlavního celebranta. Stolička pro asistenci je tvořena dvěma nohami, sedákem a vzpínadlem.

Boky sedes jsou zároveň nohou i opěrkou. Z laterální strany mají tvar obdélníku o délce 45,5 cm a výšce 53 cm. Ve výši 44 cm je umístěna vrchní hrana sedáku s rozměry 65 x 55 cm. I zde sedák přesahuje přes okraj nohou na obou stranách o 5 cm. Sedák je vybaven polštářem v obalu ze šedivé látky. Ve výši 17 cm nad zemí uprostřed nohou je umístěna vzpěra chránící pevnost sedes, která je zároveň jedním z jednotlivých prvků, jak jsem zmínil výše. Tato menší sedadla se nacházejí v presbytáři kostela ve čtyřech exemplářích.

Abakus

Abakus je posunut na evangelní straně za portál kostela tak, že z hlavní lodi není téměř vidět. Svým tvarem i použitým materiálem se podobá výše popsanému centrálnímu oltáři. Stůl je složen z dvou noh a menzy. Nohy mají tvar kvádrů o rozměrech 4 x 59 x 72 cm. Vzdálenost mezi nohami je 67 cm. Na nohách spočívá prostá, 9 cm silná deska o rozměrech 80 x 65 cm.

2.7 Farní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Starém Lískovci

Dne 17. května 1925 byl posvěcen základní kámen nového kostela. Již 3. října 1925 byl kostel slavně posvěcen. Dne 1. ledna 1930 byla zřízena farnost Bohunice a Starý Lískovec. Sálový kostel o délce 28 metrů a šířce 12 metrů je moderní funkcionalistická stavba s věží na levé straně chrámové lodi poblíž chrámového průčelí. Kostel je osazen kazetovým stropem. Vnitřní vybavení je pojato moderně.

První liturgickou úpravou týkající se chrámového mobiliáře bylo postavení prozatímního přenosného oltáře ad populum a dvou ambonů do prostoru před původní oltář na evangelní i epištolní straně. Hlavním iniciátorem budování oltáře čelem k lidu byl P. Josef Hinterhölzl, který nastoupil jako administrátor do Starého Lískovce 1. dubna 1976.¹⁰⁷ Jednalo se o oltář tvaru stolu, jehož nohy kruhového průřezu představovaly románské sloupy ukončené stejnými patkami ve spodní i vrchní části sloupu. Na konci roku 1979 byla zahájena úprava presbytáře.¹⁰⁸ Tu vedl ing. arch. J. Opatřil.¹⁰⁹ Původní mramorový oltář byl rozebrán a využit na stavbu oltáře čelem k lidu. Současně byla provedena pokládka nové podlahy v kostele.¹¹⁰ Zřejmě v té době byla odstraněna kazatelna a boční oltáře. Ing. arch. Opatřilem byla navržena nová křtitelnice, která byla v

¹⁰⁷CHALOUPKA, R., *Římskokatolická farnost u kostela sv. Jana nepomuckého Brno-Lískovec v běhu času*, Brno: 2016. s. 9.

¹⁰⁸Děkan Bílek v knize *Brněnské kostely* uvádí mylně rok rekonstrukce chrámu 1977.

¹⁰⁹Otec současného administrátora.

průběhu roku 1982 vysochána a instalována místním kameníkem M. Bartoňkem.¹¹¹ Zajímavostí je rám po původním oltářním obrazu, se kterým původní návrh ing. arch. Opatřila počítal jako s rámem pro nově umístěný kříž. Ten byl proti schválenému návrhu odstraněn. Kněžiště po poslední úpravě má tuto podobu: na stěně presbytáře v ose kostela je zavěšen veliký kříž s korpusem v podživotní velikosti. Pod křížem se nachází sedile celebranta. Okolo stěn presbytáře jsou rozmístěna sedes pro asistenci a ministranty. Na epištolní straně v zadním rohu presbytáře stojí na mramorovém sloupu dřevěný skříňový svatostánek. Při původní rekonstrukci byl místo současného svatostánku užit svatostánek z hlavního oltáře. Do protějšího rohu na evangelní straně je umístěn abakus. Dle informací duchovního správce je v době vzniku této práce ve výrobě abakus nový. Na evangelní straně presbytáře u hrany kněžiště je umístěn dřevěný ambon. Po stranách vítězného oblouku jsou zavěšeny bývalé oltářní obrazy. Na epištolní straně čela chrámové lodi je umístěna nová křtitelnice. Na evangelní straně na polici je vystavena k úctě socha Neposkvrněného Početí Panny Marie ve dvojnásobně podživotní velikosti. Původní obraz hlavního oltáře je zavěšen na evangelní straně chrámové stěny.

Hlavní oltář

Hlavní oltář je sestaven z mramorových desek původních bočních oltářů a původního hlavního oltáře. Původní části retabula, vyvedené ze zeleného mramoru s okraji ze šedého a hnědého mramoru, tvoří dnes boky oltáře. Jinak je oltář sestaven z hnědého mramoru se žulovou deskou na vrcholu. Ta tvoří použitelnou plochu oltářní menzy. Z čelní strany je použito čela původního oltáře, zadní strana oltáře je sestavena z částí bočních oltářů. Protože boční oltáře nebyly stejné výšky jako hlavní oltář, je vzniklá mezera mezi deskou

¹¹⁰CHALOUPKA, R., *Římskokatolická farnost u kostela sv. Jana nepomuckého Brno-Lískovec v běhu času*, Brno: 2016. s. 13.

¹¹¹CHALOUPKA, R., *Římskokatolická farnost u kostela sv. Jana nepomuckého Brno-Lískovec v běhu času*, Brno: 2016. s. 13.

menzy a podstavou oltáře vyplněna bílošedou mramorovou výplní. Při používání oltářních pláten však toto barevné vybočení není viditelné. Frontální část podstavy oltáře je 180,4 cm široká a 79 cm vysoká. Po obou stranách čelní části oltáře jsou v celé výšce nohy oltáře vyvedeny dva pilastry. Krajiní jsou o šíři 30 cm. Na ně navazují odsazením o 0,5 cm dovnitř oltáře pilastry užší, 14 cm široké. Vzniká tak pět ploch obdélníkového tvaru. Boční strany oltáře jsou o rozměrech 69,2 x 79 cm. Boční část oltáře je popsána výše. Tvarově se jedná o hladkou plochu. Zadní část oltáře je vyvedena podobně jako frontální část oltáře s tím, že pilastry mají celkovou šíři 14 cm. Na vrchní hranu z hnědého mramoru navazuje již zmíněná mramorová vložka pro dosažení stejných rozměrů přední a zadní podstavy oltáře. Mezi pilastry, na zadní straně oltáře, je vedena plastová lišta bílé barvy, přivádějící na oltářní desku kabel k mikrofonu. Platová lišta se pak vede pod okrajem přesahu oltářní menzy. Samotná oltářní deska je žulová o síle 4,5 cm s rozměry 202,5 x 83 cm. Na frontální straně a na bocích přečnívá oltářní deska směrem dolů o 13 cm. Díky tomu budí oltář dojem větší mohutnosti. Ostatky jsou zřejmě umístěny v podstavě oltáře.

Svatostánek

Svatostánek je tvořen mramorovým hranolem a dřevěnou skříňkou samotného tabernáku. Spodní část svatostánku, mramorový hranol, je hnědé barvy a jedná se o původní materiál vzniklý odstraněním bočních oltářů. Půdorys podstavy má rozměry 39 x 38,6 cm a podstava je vysoká 107 cm. Ze třech pohledových stran je podstava ve svém středu vertikálně rozdělena drážkou o šíři 6,5 cm. Do drážek je umístěn žulový kámen shodný s kamenem menzy oltáře. Ze zadní části není hranol podstavy svatostánku nijak ozdoben. Na vrcholu hranolové podstavy jsou postaveny do rohů čtyři válečkové nožky o průměru 5 cm. Výška válečkových nožek je 2,5 cm. Na nožkách je umístěn vlastní tabernákl. Svatošánek je tvořen dřevěnou skříňkou o půdorysu 56,2 x 57,5 cm. Výška tabernáku je 76 cm. Tabernákl je vybaven dvojkřídlými

dveřmi zdobenými křížem ze třech mosazných úhelníků. Zdobení je provedeno čtyřmi sestavami mosazných úhelníků postavených svou delší hranou naproti delší hraně sousedního mosazného úhelníku. Každá sestava úhelníků je sestavena tak, že vnější úhelník je slabého průřezu, střední středního a vnitřní nejvyššího průřezu. Horizontální rozměr křížové ozdoby je 35 cm, vertikální rozměr 34 cm. Uvnitř křížové ozdoby svatostánku na pravých dvířkách je umístěn zámek pro bezpečné uzamknutí Nejsvětější Svátosti oltářní. Jak dveře, tak boční stěny svatostánku jsou zdobeny vyfrézovanou drážkou po obvodu stěn. Dveře svatostánku však nejsou takto zdobeny ve svém středu, protože by to rušilo provedení křížové ozdoby.

Ambon

Ambon je dřevěný, vyvedený ze dřevěných desek o tloušťce 3 cm. Frontální část ambonu je tvořena rámem bočních stěn o 4,5 cm přečnívajícím přes dřevěnou výplň frontální plochy ambonu. Plocha čelní části ambonu je tvořena dvěma obdélnými deskami o rozměru 25,5 x 122 cm. Tyto dvě frontální plochy ambonu jsou usazeny vedle sebe ve vzdálenosti 4 cm. Vzniká tak mezera ve frontální ploše ambonu, jež je architektonicky zopakována při stavbě svatostánku i při stavbě křtitelnice. Vrchol rámu ambonu je ve výši 125 cm. Je to zároveň i vrchol pulpitu. Celková šíře ambonu je 60,4 cm. Z boční strany připomíná ambon zrcadlově otočenou číslici 1. Noha ambonu je na obou stranách u země široká 38,6 cm. Ve spodní části nohy je provedené rádiusové vybrání o výši 3 cm členící spodní hranu ambonu na dvě nohy. Šířka takto vzniklé nohy je 9 cm. Do bočních stěn, mezi nohy ambonu, je ve výši 9,6 cm nad zemí vystavěna odkládací plocha. Ve výši 91 cm je provedeno rozšíření stěny ambonu kvůli odkládací skřínce a samotnému pulpitu tvořícímu vrchol ambonu. Přechod z vertikálního vedení tvarové linie bočních stěn do horizontálního se děje pomocí plynulého rádiu. Nejširší místo bočních stěn ambonu měří 47,5 cm. Z vnitřní strany noh ambonu je ve výši 94 cm umístěna polička. Spodní část poličky je podepřena opěrkou vytvořenou z prkénka o síle

3 cm umístěného mezi obě nohy ambonu svou vrchní plochou ve výši 91 cm. Na této nejširší části ambonu je usazena též deska pulpitu. Pulpit je vyveden z materiálu o síle 3 cm a rozměrech 60,4 x 45,5 cm. Nejnižší část pulpitu je ve výšce 100 cm a nejvyšší část pulpitu ve výši 125 cm. Na spodní hraně pulpitu je umístěna zarážka lichoběžníkového průřezu o výši 2,5 cm. Celková délka zarážky je 57,8 cm. Na obou stranách je zarážka zúžena. Nejvyšší místo pulpitu tvoří vrcholová plocha o rozměrech 8 x 60,4 cm.

Abakus

Abakus tvoří dřevěná skříňka stojící na čtyřech válcových nohách. Svým tvarem připomíná spíše stolek pod televizi než abakus. Je vyveden v hnědé barvě. Na čtyřech dřevěných nohách o průměru 7 cm a výšce 30 cm je umístěna základní deska síly 2 cm o rozměrech 72,4 x 40,2 cm. V rozích a podél hran základní desky je umístěna kostra abaku. Ta je sestavena z hranolů o čtvercovém průřezu o hraně 4 cm. Výška samotné skříňky je 33 cm. Na vnějších částech je pobita překližkou o síle 2 cm. Frontální stěna abaku je volná, protože vnitřní prostor skříňky tvoří odkládací plochu. Zřejmě se abaku užívalo tak, že se na něj přede Mší svatou připravil ustrojený kalich. Na konci Mše svaté se pak kalich položil do vnitřní skříňky. Vrchol abaku je ve výši 63 cm. Plocha abaku má rozměry 72,4 x 40,2 cm.

Sedes

Sedes bylo v roce 2017 nahrazeno novým nábytkem. Původní sedes bylo přesunuto na hudební kůr, kde slouží hudebníkům. Nový sedes tvoří sestava noh, vnitřní konstrukce sedáku, opěrky rukou, sedáku a zadní opěrky. Nohy sedes jsou čtyři. Všechny nohy mají průřez obdélníku o rozměrech 4 x 7 cm. Výška všech noh je 59 cm. Vzdálenost mezi předními a bočními nohami činí 67 cm. Z bočního pohledu jsou nohy propojeny vzpěrou o průřezu 4 x 12 cm usazenou ve výši 23 cm. Délka vzpěry je 54,6 cm. Protější strana sedes je též takto vyvedena. Základ pro sedák je tvořen ze dvou prkének obdélníkového

průřezu o rozměrech 4 x 12 cm. Prkénka jsou postavena na užší, delší plochu tak, že stojí za zadní plochou předních i zadních nohou. Vrchní hrana základu sedáku se tak nalézá ve výši 47 cm. Na základ sedáku je pak uložený masivně čalouněný sedák o rozměrech 63 x 49 cm. Výše čalouněného sedáku je 7,5 cm. Nohy sedes dále pokračují vertikálně vzhůru. Zadní dvě nohy jsou ve své nejvyšší výšce propojeny základem opěradla. To je opět vyvedeno ze dřeva o obdélném průřezu 4 x 7 cm. Na základ opěradla je pak instalováno masivně polstrované opěradlo zad. Jak sedák, tak opěrka zad jsou polstrovány červenou látkou. Opěrka zad je o rozměrech 63 x 82,8 cm. Tloušťka čalouněné opěrky je 7,5 cm. Na vrchol předních a zadních noh sedes jsou nasazeny opěrky pro ruce. Opěrky jsou vyvedeny z dřevěného prkénka obdelného průřezu o šíři 7 cm., a výšce 4 cm. Celková délka opěrky je 64 cm. Plocha opěrky sedes se nalézá ve výši 63 cm.

Sedes asistence

Tvoří jej taburetky s nohami obdélníkového průřezu o hraně 4 x 7 cm a výšce 36 cm. Vzdálenost vnějších hran předních noh sedes je 51 cm, u vnějších hran bočních noh 46 cm. Ve výši 30 cm je mezi čtyři nohy taburetu vložen základ sedáku. Ten je vyveden z prkének obdélníkového průřezu o hraně 4 x 7 cm. Základ sedáku z těchto čtyř prkének je sestaven do tvaru čtverce. Díky vyzdvižení základu sedáku o 1 cm oproti vnějším nohám sedes, vzniká mezera mezi čalouněným sedákem a nohami sedes. Sedák má rozměry 51 x 47 cm. I s čalouněním dosahuje sedák výšky 7,5 cm. Celková výška sedes je 44,5 cm. Těchto taburetek pro asistenci najdeme v presbytáři šest kusů.

Sedes ministrantů

Sedes ministrantů tvoří tři lavice ze stejného materiálu a se stejnou povrchovou úpravou, jaké jsou použity na sedes asistence. Lavici tvoří šest noh obdélníkového průřezu o hraně 4 x 7 cm a výšce 36 cm. Vzdálenost vnějších hran sousedních předních noh sedes je 85,5 cm, u vnějších hran bočních noh 38

cm. Ve výši 30 cm je mezi šest noh lavice vložen základ sedáku. Ten je vyveden z prkének obdélníkového průřezu o hraně 4 x 7 cm. Základ sedáku ze čtyřech těchto prkének je sestaven do tvaru obdélníku tak, aby byl z pohledové strany materiál dřeva vidět. Kvůli vyzdvižení základu sedáku o 1 cm oproti vnějším nohám sedes vzniká mezi čalouněným sedákem a nohami sedes mezera. Sedák má rozměry 178 x 38 cm. I s čalouněním dosahuje sedák výšky 7,5 cm. Celková výška lavice je 44,5 cm.

Křtitelnice

Křtitelnice je tvořena dvěma identickými vertikálně postavenými hranoly z desek z růžového mramoru. Tyto hranoly jsou postaveny vedle sebe tak, aby byla mezi nimi mezera, ze které ve druhé třetině výše hranolů vybíhá v horizontálním směru do prostoru kostela mosazné rameno držící na svém konci mosaznou pozlacenou polokouli, jež se dá zavírat víkem ve tvaru druhé polokoule. Hranoly z růžového mramoru mají půdorys 21,8 x 35 cm. Výška hranolů je 149 cm. Plocha o šíři 35 cm je plochou pohledovou. Vedle popsaného mramorového hranolu je ve vzdálenosti 7 cm postaven druhý hranol. Ve výši 100 cm nad zemí vybíhá ze středu mezery mezi hranoly mosazný válcovaný profil o průřezu 7 x 1 cm. Mosazný profil je k oběma hranolům připevněn pomocí ocelových hřídelek. Délka válcovaného mosazného jeklu je 47,5 cm. 7,5 cm., od okraje je připevněna zlacená nádoba na křestní vodu ve tvaru polokoule. Nádoba křtitelnice je přikrytá zlaceným víkem ve tvaru polokoule. Tím vzniká dojem koule o průměru 30 cm po jejímž horizontálním obvodu probíhá prolis sloužící ke snadnému uchopení víka křtitelnice.

2.8 Farní kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie

Na místě po zbořeném kostele sv. Štěpána¹¹² byl v letech mezi lety 1910 až 1913 vystavěn současný chrám. Chrám byl slavnostně vysvěcen 18. ledna 1914. Jedná se o secesní stavbu na půdorysu kříže. V průčelí stavby je vystavěna 60 metrů vysoká věž z roku 1912.¹¹³ Jak exteriér, tak interiér jsou vyzdobeny v secesním slohu. Po liturgické úpravě se hlavního oltáře užívá jako svatostánku.

Na počátku roku 1968 byla z podnětu administrátora farnosti promyšlena liturgická úprava.¹¹⁴ 8. prosince 1968 byla poprvé sloužena ve zdejší kostele první Mše čelem k lidu, celá v českém jazyce a s obětním průvodem.¹¹⁵ Oltář byl koncipován tak, aby bylo možno sloužit Mši svatou oběma směry.¹¹⁶ Oltář s ambonem stál 1500 Kčs, stupně bez parket 2084 Kčs, kříž, svícny a kovová ozdoba 500 Kčs, koberce 2138,50 Kčs a dovoz 270 Kčs.¹¹⁷

Současná liturgická úprava má tři centra. První tvoří původní oltář, jehož je používáno jako svatostánku, druhý je současný oltář ad populum. Ten stojí na samostatném pódiu v chrámové lodi, kde plynule navazuje první stupeň pódia na zvýšený stupeň presbytáře. Na epištolní straně, v rohu spodního oltářního pódia je umístěno další pódiium pro ambon. Třetí liturgické centrum kostela se nachází v prostoru kněžiště, kde na epištolní straně stojí pódiium se sedes kněze. Po levé i pravé straně sedes kněze jsou židle pro asistenci.

Oltář ad populum

Na třech stupních stojí nový oltářní stůl. Spodní stupeň pódia navazuje na plochu presbytáře a tím plochu presbytáře rozšiřuje do prostoru chrámové lodi.

¹¹²Zbořen 1792.

¹¹³BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 110.

¹¹⁴Kronika farnosti Brno – Křenová. Rok 1968.

¹¹⁵Kronika farnosti Brno – Křenová. Rok 1968.

¹¹⁶Tamtéž.

¹¹⁷Celkem 6492,50 Kčs.

Spodní stupeň pódia je 15 cm vysoký, schod je 500,5 cm široký a 485 cm dlouhý. Ve středu stupně je umístěn druhý stupeň o výšce 16 cm s půdorysem čtverce o hraně 307,5 cm. Vrchní stupeň pódia s výškou stupně 14 cm je též o čtvercovém půdorysu o hraně 232 cm. Uprostřed vrchního stupně pódia je umístěn oltář pro liturgii orientovanou k lidu. Oltář stojí na čtyřech nohách, jež jsou tvořeny patkou z ocelového plechu o síle 0,3 cm ve tvaru čtverce s hranou 5 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil čtvercového průřezu o hraně 2,4 cm. Sváření bylo provedeno autogenem.¹¹⁸ Kovové části oltáře, sedes i ambonu jsou vyvedeny v černé barvě. Výška kovových částí spodních noh oltáře je 10 cm. Kovový válcovaný profil dále pokračuje vnitřkem dřevěné části vzhůru. Na spodní nohy navazuje dřevěná část. Ta je tvořena 61 cm vysokými latěmi na bikonkávním půdorysu.¹¹⁹ Frontální šířka dřevěné části oltáře je 119,6 cm. Ta je na obou krajích prohýbané části zakončena zarovnáním souběžně s hranou menzy oltáře o délce 6 cm. Boční šíře této části měří 54,8 cm. Uprostřed frontální stěny oltáře je umístěna ozdoba vyřezaná autogenem do ocelové desky. Jedná se o tři různě velká kola, ze kterých vycházejí paprsky. Pro nepravidelné rozměry uvádím pouze nejvyšší výšku 63 cm a nejvyšší šířku 71 cm. Ze dřevěné části opět vystupují svařované nohy. Na ocelové nohy je pak nasazena oltářní menza o výši 14 cm a o rozměrech 199,5 x 89,5 cm. Oltářní menza se nachází ve výši 94,5 cm nad vrchní hranou vrchního stupně oltářního pódia. Uprostřed oltáře je umístěn kámen s ostatky svatých. Okolo delších hran oltářní menzy je v ploše menzy vyhloubená drážka pro uchycení oltářního plátna pomocí mosazných prutů. Toto však dnes není využíváno.

¹¹⁸Viditelné odřívání kovu svařovacím plynem.

¹¹⁹Půdorys se podobá bikonkávní optické čočce. Tento půdorys se v kostele opakuje i u dalších kusů mobiliáře.

Ambon

Na epištolní straně v rohu prvního stupně oltářního pódia je umístěn stupeň pro lektora o výši 15 cm a o rozměrech 69 x 85 cm. Stupeň pro lektora je umístěn frontálně kratší hranou. O 16 cm přesahuje stupeň lektora spodní stupeň. V důsledku toho je vytvořena pod pódiem pro lektora nevzhledná mezera. Ambon stojí na zemi chrámové lodi na čtyřech nožkách, které jsou tvořeny plechovým čtvercem o síle 0,3 cm a hraně 5 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil čtvercového průřezu o hraně 2,4 cm. Výška kovových částí spodních noh oltáře je 10 cm. Kovový válcovaný profil dále pokračuje vnitřkem dřevěné části vzhůru. Na spodní nohy navazuje dřevěná část. Ta je tvořena 90 cm vysokými latěmi na bikonkávním půdorysu.¹²⁰ Frontální šířka dřevěné části ambonu je 35 cm. Na obou krajích prohýbaných části je zakončení rovnoběžné s hranou pulpitu o délce 6 cm. Boční šíře této dřevěné části činí 16 cm. Dále stoupají výše opět železné profily noh ambonu. Na ně je nasazena část pulpitu. Pro nestabilitu byl pulpit podepřen dřevěným prkénkem 2 cm širokým o rozměrech 7 x 49 cm. Prkénko je umístěno na straně lektora, aby nebylo pro návštěvníky chrámu viditelné. Celý pulpit je vytvořen ze dřeva o síle 2 cm. Spodní část pulpitu slouží jako odkládací police na liturgické knihy. Ze strany lektora je otevřená. Výše této části je 9,5 cm. Frontální plocha má délku hrany 50 cm, boční hrany jsou dlouhé 30 cm. Na tuto spodní část navazuje vrchní část – samotný pulpit. Frontální strana pulpitu má rozměry 64,5 x 28 cm. Po celém svém obvodu je lemována převislými hranami materiálu bočních stěn. Uprostřed plochy frontální části je umístěna stříbrná růže v životní velikosti. Boční strany mají tvar pětiúhelníku. Spodní hrana měří 48 cm, vrchní hrana 8 cm. Zešikmená stěna, bok pulpitu, měří 30 cm. Hrana na straně lektora měří 21,3 cm. Na vrcholu pulpitu je ploška o rozměrech 8 x 64,5 cm. Na hraně této plošky blíže k lektorovi je umístěn mosazný klavírový pant držící pulpitovou desku o

¹²⁰Půdorys se podobá bikonkávní optické čočce. Tento půdorys se v kostele opakuje i u dalších kusů mobiliáře.

rozměrech 30 x 60 cm. Ta se dá díky pantu zvedat. Ve spodní části je pulpitu opatřen zarážkou o síle 0,5 cm s rozměry 3,5 x 60 cm. Hrana pulpitu je ve výši 140 cm. Ve své nejvyšší výšce měří ambon 152,5 cm. Pulpitu má na své vnitřní straně umístěné nožičky pro zajištění pulpitu v otevřené poloze.

Sedes kněze

Sedes kněze je umístěn za oltářní mřížkou na epištolní straně presbytáře. Stojí na starém pódiu pro sedes bohatě zdobeném svíslými listy. V krajích každé stěny jsou umístěné zvýrazněné nohy. I když je to krásný kus secesního mobiliáře, je zakryt kobercem. Pódium je vysoké 21 cm a má rozměry 90 x 120 cm. Frontální je kratší hrana pódia. Sedes kněze spočívá na čtyřech nohách z plechu o síle 0,3 cm. Nohy mají tvar čtverce o hraně 5 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil kruhového průřezu o průměru 2,4 cm. Válcovaná část nohy probíhá vnitřkem sedes a tvoří opěrku pro ruce celebranta. Výška spodní části noh sedes je 16 cm. Dřevěný sedák o výšce 31 cm je vyveden ve světlé barvě dřeva, je tvořen opět veřejkami. Půdorys sedáku je plankonkávní¹²¹ o šíři 75,5 cm a boční hraně (hloubce) 45 cm. V nejužším místě půdorysu měří hloubka 33 cm. Na obou krajích prohýbané části je zarovnání obdobně jako u ambonu a u oltáře. Vrchní plocha dřevěné části ve výši 47 cm nad pódiem slouží jako posedová plocha sedes. Zadní strana dřevěné části je tvořena jednoduchou sololitovou destičkou o rozměrech 75,5 x 31 cm. Po obou stranách sedes jsou umístěné opěrky pro ruce. Opěrky pro ruce jsou tvořeny ocelovým sloupkem, který je pokračováním noh sedes. Přední noha je od čela sedes vzdálena 5,5 cm., a druhá noha je od čela vzdálena 37,5 cm. Opěrka je tvořena z dřevěného prkna o síle 2 cm a rozměrech 7 x 54 cm. Vrchní plocha opěrky se nachází ve výši 64 cm. od podlahy pódia.

¹²¹Podobný půdorys jako ploskodutá čočka.

Sedes asistence

Sedes asistence je umístěno po stranách sedes hlavního celebranta. Jedná se o obdobu sedes hlavního celebranta bez opěradel. Spočívá na čtyřech nohách, jež jsou tvořeny čtvercem o hraně 5 cm z plechu o síle síle 0,3 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil kruhového průřezu o průměru 2,4 cm. Na nohu je pak nasazen sedák. Výška spodní částí noh sedes je 16 cm. Dřevěný sedák ve světlé barvě dřeva je 31 cm. Je tvořen veřjkami. půdorys sedáku je plankonkávní¹²², šířka činí 60 cm a délka boční hrany (hloubka) 45 cm. V nejužším místě půdorysu měří hloubka 33 cm. Na obou krajích prohýbané části je zarovnání tak, jak je to provedeno u sedes hlavního celebranta. Vrchní plocha dřevěné části slouží jako posedová plocha sedes. Je ve výši 47 cm nad zemí. Zadní strana dřevěné části je tvořena jednoduchou sololitovou destičkou o rozměrech 60 x 31 cm.

Sedes ministrantů

V presbytáři kostela se nachází celkem 10 kusů jednoduchých sedadel. Sedes ministrantů stojí na čtyřech nohách, jež jsou tvořeny čtvercem o hraně 5 cm z plechu o síle 0,3 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil kruhového průřezu o průměru 2,4 cm. Ocelová část nohy je nasazena do sedáku. Celková výška kovových částí spodních noh sedes je 28,5 cm. Dřevěný sedák ve světlé barvě dřeva je 15 cm vysoký o rozměrech 55,5 x 30 cm.

Abakus

Abakus je umístěn za oltářem ad populum na evangelní straně u mřížky pro svaté přijímání. Stojí na čtyřech nohách, jež jsou tvořeny čtvercem o hraně 5 cm z plechu o síle 0,3 cm. Do středu této čtvercové destičky je přivařen koutovým svárem válcovaný profil čtvercového průřezu o hraně 2,4 cm.

¹²²Podobný půdorys jako ploskodutá čočka.

Ocelová část nohy je nasazena do menzy. Celková výška kovových částí spodních noh abaku je 50,5 cm. Dřevěná část ze světlého dřeva je 15 cm vysoká o rozměrech 45 x 80 cm. Pracovní plocha abaku se tedy nachází ve výši 65,5 cm od podlahy pódia.

2.9 Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Zábrdovicích

Roku 1209 byl založen v Zábrdovicích klášter premonstrátů.¹²³ Současná budova chrámu byla dostavěna roku 1750.¹²⁴ Dne 24. července 1784 byl konvent v Zábrdovicích zrušen a kostel se stal farním kostelem zábrdovické farnosti na místo zrušeného kostela sv. Kunhuty. Kostel je mohutná a zároveň vznešená barokní stavba. Nejzdobněji je upraveno dvojvěžové průčelí chrámu. Vnitřní prostora chrámu je vyvedena v klasicistním duchu. V chrámové lodi na epištolní straně je vystavěna barokní kaple Panny Marie Čenstochovské. Prostor presbytáře hlavní chrámové lodi je citlivě přizpůsoben nové liturgii.

O všech liturgických změnách se lze dočíst v Kronice zábrdovické farnosti. Děkan Bílek byl liturgicky velmi aktivní. Všechny změny v liturgii poctivě zapisoval do farní kroniky. Jím vedená kronika je v rámci Brna jedinečná, protože podrobně informuje o změnách a nařízeních, o praktickém vykonávání oněch směrnic, ale i o důsledcích, jaké měly změny na lid. Protože byl děkan Bílek obeznámen s koncilními dokumenty, začal připravovat farníky na změnu liturgie předem. Jako oltář pro sloužení ad populum byl vybrán roku 1965 kredencový oltář z evangelní strany presbytáře. Na fotografii z roku 1968 je zachycen oltář při pontifikální Mši svaté ve své původní podobě. Bylo ho užíváno jako odkladného stolu pro kalich a evangeliář při převlékání opata či biskupa. Původní vybavení tohoto oltáře doplňoval veliký středový kříž, po jehož stranách byly vystaveny ostatky svatých panen z družiny sv. Uršuly a sv. Faustina v uměleckých relikviářích.¹²⁵ Ještě v roce 1973 byl oltář zmiňován v

¹²³BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 110.

¹²⁴TENORA, J., *Zábrdovice – vzpomínka na klášter průvodce kostelem*, Brno: 1935. s. 4.

¹²⁵TENORA, J., *Zábrdovice – vzpomínka na klášter průvodce kostelem*, Brno: 1935. s. 8.

inventáři jako menza kredenčního oltáře z 18. století na evangelní straně presbytáře.¹²⁶ Povolení k instalaci oltáře však nebylo roku 1965 uděleno,¹²⁷ protože se Kapitula snažila o koordinaci v provádění liturgických novinek.¹²⁸ Dle oběžníku i dle kroniky farnosti se liturgické úpravy konaly zatím bez oltáře ad populum. Ve fotoalbu zábrdovického kostela z let 1965 – 1985 je fotografie dokládající sloužení Mše ad populum na začátku osmdesátých let dvacátého století. Dne 3. 11. 2013 byla do dřevěné desky oltáře uložena skříňka s relikviemi. Jedná se o ostatky těchto svatých: sv. Blažeje, sv. Jana Sarkandra, sv. Viktora, sv. Floriána a sv. Františky Římské. Tyto ostatky daroval biskup Mons. Vojtěch Cikrle. Zároveň byl do oltáře vložen relikviář sv. Alžběty Durynské, který byl v trezoru farnosti.¹²⁹

Současně se změnou liturgie byl vyhotoven ambon, který byl původně usazen na epištolní straně presbytáře. Jeho povrchová úprava byla vyvedena v hnědém fládrování. Teprve v souvislosti s usazením oltáře ad populum, byl ambon přenesen na evangelní stranu presbytáře a opatřen nátěrem v imitaci zeleného mramoru. Frontální strana pulpitu byla vyzdobena zlacenou řezbou akantových rozvilin.

Pro slavení liturgie se užívají dvě místa v kostele, chrámová loď a boční kaple. V hlavní lodi kostela v místě původní oltářní mřížky je dnes nové liturgické centrum kostela. V ose kostela stojí upravená klasicistní oltářní menza. Na evangelní straně je umístěn dřevěný ambon s nohou o tvaru kříže. Na epištolní straně je umístěn prostý pultík pro celebranta a kněžský sedes se dvěma taburety po levé i pravé straně.

Dále se Mše svatá slouží v boční kapli Panny Marie Čenstochovské. Roku 1973 nebyl v boční kapli zaprotokolován oltář ad populum. Dle fotografií z

¹²⁶Příloha č. j.1120/73-459 KD. (inventář 1973). pod inventárním číslem 000848. Dnes uloženo v Archivu v Rajhradě DLK 16880. Přílohy k vizitačnímu protokolu – "Otázky o liturgické obnově".

¹²⁷Přípis Kapitulní konsistoře č. 1420 ze dne 15.7. 1965.

¹²⁸Zamítnutí provedeno přípisem č. 1420. Dnes uložený v Archivu v Rajhradě DLK- 16879

¹²⁹Zápis uložený ve farní kronice z roku 2013.

roku 1973 byla kaple vybavena pouze sedes a ambonem. Přesné určení doby vzniku oltáře ad populum v Čenstochovské kapli se mi kvůli chybějící kronice nepodařilo dohledat. V kapli Panny Marie Čenstochovské je před oltářem Panny Marie Čenstochovské položeno pódium, na kterém stojí jednoduchý čtyřnohý oltář čelem k lidu. Na evangelní straně vedle oltáře jsou ministranská sedes (taburety) a za nimi je postaven abakus a křtitelnice. Na epištolní straně oltáře je na malém pódiu umístěn ambon. Na nízkém pódiu podél stěny kaple je umístěno sedes pro celebranta a asistenci.

Oltář ad populum

Oltář čelem k lidu tvoří bohatě propracovaná tumba vykazující znaky klasicismu. Oltář je vyroben ze dřeva, jež je na svém povrchu opatřeno malovanou imitací mramoru. Ozdobné prvky oltáře jsou zlacené. Základ oltáře tvoří deska o výšce 3 cm. Rozměry desky jsou 113,5 x 57,5 cm. Na desku navazuje podstava tumby o výšce 11 cm a rozměrech 110 x 55,5 cm. Z frontální strany je tato část opatřena nožkami. Nožky mají na čelní straně délku 27 cm na boční straně 28 cm. Jsou umístěny před stěnu základní podstavy tumby tak, aby byly téměř vyrovnány s hranou základu oltáře. Nohy tumby jsou provedeny pouze dvě. Ze zadní strany oltáře jsou podstava i zbytek oltáře vybrány v hloubce 14 cm. Vzniká tak celkový volný prostor o rozměrech 81 x 81 cm. V zadním výklenku na epištolní straně menzy je ve výši 48 cm umístěna malá polička z plechu. Rozměry poličky jsou 10,5 x 10,5 cm. Na vrcholu spodní části noh tumby se nachází zlacený ornament ve tvaru lipových listů, jenž pod úhlem 45° ustupuje k samotnému spodku tumby. Nohy tumby jsou v těchto místech opět plasticky vyvedeny: vyčnívají 1 cm nad základ tumby. Jejich tvar se rovnoměrně směrem doprostřed zužuje a stejně rovnoměrně opět rozšiřuje. Jak nahoře, tak dole jsou obě nohy zdobeny malou římsou. Ve středu své plochy jsou navíc zdobeny dvěma zlacenými vlasy. Takto jsou nohy vyzdobené i na boční straně. Nohy tumby tvoří rozměrový základ, z něhož pak vychází tumba. Jedná se též o nejužší místo oltáře o rozměrech 87,5 x 48 cm.

Celá spodní část oltáře je provedena v hnědé imitaci mramoru. Na tuto část pak navazuje ve výši 16 cm vlastní tumba. Ta je provedena v barvě světle zelenohnědého mramoru. Do výše jedné třetiny od spodu je zdobena zlatým dekorem. Směrem k lidu se plynule rozšiřuje jak do výšky, tak do šířky. Z boční strany je vidět pouze rozšíření směrem k lidu. To předpokládalo i původní užití menzy u stěny presbytáře. Na straně celebranta má tumba rovnou hranu. Plocha tumby, u které stojí celebrant, je opatřena již zmíněným výklenkem. V nejširším místě má tumba šířku 137,5 cm a délku 71,2 cm. Uprostřed frontální stěny tumby je umístěn zlacený emblém chí-ró, jež sahá od zlacené části tumby až ke spodní hraně hnědě vyvedého víka tumby. Písmeno X je zde pojato jako zlatý květ. Vrchní hrana tumby je zdobena zlacenou lištou, perlovcem, který střídá vždy tři ozdoby kruhové a jednu oválnou. Na takto vyzdobenou část tumby navazuje horní část tumby, jež má představovat víko tumby. To je vyvedeno opět v malované imitaci hnědého mramoru se světlými žilkami. Tato část vychází z vrchní části tumby, plynule se zužuje, aby se opět ve své horní části plynule rozšířila. Výška právě popsané části (víka tumby) je 22 cm. Z přední strany oba rohy víka tumby ohraničuje masivně zlacený seraf, jenž křídly zakrývá rohy víka tumby. V neušším místě měří frontální strana 115,5 cm. Vrchol hrany víka tumby je proveden opět perlovcem, jen drobnějším než v případě spodní hrany. Na víko tumby již navazuje vlastní oltářní menza. Ta byla po roce 1965 rozšířena při úpravě na oltář čelem k lidu. Na rozšířenou dřevěnou desku o výšce 6 cm a rozměrech 214,5 x 89,5 cm je umístěna kamenná durbachitová¹³⁰ deska o síle 4 cm a rozměrech 214,5 x 89,5 cm. Nyní je vrchní plocha oltáře ve výši 94 cm. Ze strany celebranta je celý oltář natřen světle hnědou barvou. Touto barvou je ošetřena i zadní dřevěná část oltářní menzy.

¹³⁰Farní kronika Brno Zábřovice. Rok 2013.

Ambon

Povrchová úprava ambonu představuje malovanou imitaci žlutozeleného mramoru. Ambon je vystavěn ze dřeva o síle 3 cm na dvou nohách. Přední noha má u paty délku 61 cm, zadní noha má u paty délku 38,5 cm. Samotný výsledný tvar ambonu je ve tvaru kříže. Šíře sloupu ambony je proměnlivá, tvarovaná v duchu baroka. Střední šíře nohy je 20 cm. Výška křížení je 24 cm, o šířce 60 cm. Tohoto křížení je využito pro zbudování odkládací police. Výsledná odkládací plocha je široká 49 cm a hluboká 35 cm. Bočnice křížení jsou zhotoveny ze dřeva o síle 2 cm. Spodní plocha odkládací police je silná 1 cm. Vrchní plocha odkládací police je ve výši 72 cm. Z boční strany křížení dosahuje hloubky 36 cm. Vrchní část odkládací police je tvořena prkénkem o síle 1,5 cm a o rozměrech 36 x 10 cm. Ve středu této části jsou umístěny dvě dřevěné opěrky pulpitu vyrobené též ze dřeva o síle 1,5 cm. Pulpit tvoří dřevěná deska o síle 1,5 cm a o rozměrech 46 x 53 cm. Výška spodní hrany pulpitu je 102 cm. Výška vrchní hrany pulpitu 118 cm. Na spodní hraně je umístěna zarážka o síle 1 cm z prkénka o rozměrech 53 x 5 cm. Horní rohy zarážky jsou opatřeny velikým rádiem a zkosením. Celková výška ambony je 127 cm.

Sedes celebranta

Sedes pro celebranta je umístěno na epištolní straně za oltářem ad populum před druhým stupněm presbytáře. Sedes tvoří křeslo z hnědě mořeného dřeva. Sedák i opěrka jsou bohatě polstrovány a potaženy červenou látkou. Všechny čtyři nohy sedes jsou ve své spodní části opatřeny patkou ve tvaru krychle o hraně 7 cm. Dále je noha zúžena se zachováním čtvercového půdorysu o hraně 6 cm. Vnitřní hrany patek noh jsou od sebe vzdáleny 37 cm. Ve výši 38 cm je umístěn sedák o síle 6,5 cm. Rozměry sedáku jsou 67 x 67 cm. V rozích sedáku jsou umístěny nohy sedes. Přední nohy sedes dále plynule přecházejí v základ opěrky pro ruce a zadní nohy v opěradlo. Celková

výška předních noh je 56 cm. Celková výška zadních noh je 93 cm. Opěrka na ruce má tvar prodloužené kapky. Je dlouhá 50 cm a je vyrobená ze dřeva o síle 3 cm. Z vnitřní hrany je opěrka rovná. Z boční strany se rozšiřuje a na konci zakulacuje. V nejužší části má opěrka průřez čtverce o hraně 3 cm. V nejširším místě má opěrka šířku 9 cm. V přední části je nasazena na přední nohu sedes, ve své zadní části je vsunuta do materiálu zadní nohy. Vrchol sedes je vrchní hrana zadního opěradla ve výši 93 cm. Zadní opěradlo je zhotoveno s podobným zakončením jako opěrky pro ruce. Ze zadní strany je opěradlo fixováno ve své poloze třemi lištami spojujícími zadní nohy sedes. Protože se jedná o spojení pomocí dřevěných kolíků, otvory po zavedených kolících jsou zakryty dřevěnou záplatou kruhového tvaru viditelnou pouze z bočního pohledu. Sedák je připevněn stejně jako podpěry zadního opěradla sedes. Všechny kolíky se záplatami jsou provedeny pouze z boku.

Ambon před sedes

Jedná se o jednoduchý čtecí pultík na delší noze, jehož je možno užívat pro přidržení misálu při Mši svaté bez ministranta. Ambon je vyveden ze dřeva. Krom přiznané barvy dřeva je na některých částech ozdoben zlatou barvou. Základ ambonu tvoří čtyři nohy o čtvercovém průřezu s hranou 5 cm. Noha se zdvihá od podlahy a bohatě se profiluje. Střed podstavy ambonu tvořené čtyřmi nohami je ustaven svou spodní hranou 3 cm nad zemí. Nohy podstavy jsou sesazeny do tvaru rovnoramenného kříže. Délka dvou ramen křížení noh podstavy je 42 cm. Ze středu základny ambonu vychází dřík ambonu vytvořený z dřevěného hranolu čtvercového průřezu o hraně 6 cm. Všechny čtyři hrany dříku ambonu jsou zkoseny pod úhlem 45°. Vzniklé plochy zkosených hran jsou natřeny barevnou imitací zlata. Na dřík je ve svém středu připevněn pulpít. Pulpít je vyveden ze dřeva o síle 2,5 cm o rozměrech 55 x 32 cm. Ve své spodní části je opatřen masivní zarážkou vyvedenou ze dřeva o síle 0,5 cm o rozměrech 55 x 8 cm. Vrchní rohy zarážky jsou opatřeny

vekým rádiem. Nejnižší hrana pulpitu je ve výši 116 cm., nejvyšší ve výši 140 cm.

Sedes asistence

Sedes pro asistenci tvoří dvě stoličky po stranách sedes hlavního celebranta. Stoličky stojí na čtyřech nohách čtvercového půdorysu o hraně 4 cm a výšce 40 cm. Nohy jsou zdobeny na dvou místech přerušným zkosením bočních hran. To je patrné spíše na fotografiích než při reálném pohledu. Vnější hrany sousedních noh sedes jsou od sebe vzdáleny 37 cm. Horní výplň prostoru mezi nohami je tvořena dřevěnou destičkou o rozměrech 8 x 29 cm, z níž je ze spodní hrany ubrán materiál o velkém rádiu. V místě pomyslného vrcholu rádiu je provedeno opětovné přidání materiálu o tvaru dvou polokruhů o poloměru 2 cm. Na bočních stranách sedes jsou umístěny boční výztuhy provedené z bohatě tvarovaných prkének o rozměrech 8 x 29 cm. Tvarem mírně připomínají písmeno V. Výztuhy jsou umístěny 10 cm nad zemí. Síla výztuh je 1 cm. Na nohy je nasazen sedák o síle 1 cm a o rozměrech 39 x 39 cm. Je bohatě polstrován a potažen látkou tmavě červené barvy. I s polstrovanou částí dosahuje sedes asistence výšky 46 cm.

Sedes pro ministranty

Po stranách presbytáře je umístěno celkem 12 taburetů pro ministranty. Tyto taburety jsou složeny ze čtyř profilovaných noh, dvou jisticích křížů a sedáku. Nohy jsou vyrobeny ze dřeva o síle 1,5 cm a jsou umístěny oproti sedáku do úhlu 45°. Směrem vzhůru se plocha noh zužuje, aby se přibližně od 1/3 své výše opět plynule rozšiřovala. Ve výši 10 cm nad zemí jsou nohy propojeny křížením. Průřez křížení je o rozměrech 1,5 x 3 cm. Stejně křížení se nachází těsně pod sedákem. Díky tomu je zajištěna stabilita stoliček i při větším namáhání. Výška nohy je 41,5 cm. Vzdálenost vnějších hran nohou je 38 cm. Na nohy je nasazen sedák čalouněný i po svých bocích. Výška sedáku je

1,5 cm a rozměry 38 x 38 cm. I s polstrováním dosahuje celková výška taburetu 46 cm.

Ostatní sedadla

V kostele se nacházejí též různé továrně vyráběné židle. O jejich rozměrech informuje katalog výrobce. Jejich umístění po kostele může být variabilní.

Abakus

Jako abakus slouží dřevěný stolek ze 30. let minulého století. Jedná se o stolek z bukového dřeva stojící na čtyřech soustružených nohách. Je umístěn na evangelní straně mírně za oltářem ad populum. Všechny čtyři nohy abaku jsou vysoké 77,5 cm. Posledních 12,5 cm výše nohy není soustruženo a tak si uchovává původní půdorys tvaru čtverce o hraně 4,5 cm. Na delší straně abaku jsou od sebe vnější hrany noh vzdáleny 89 cm, na kratší straně abaku 49 cm. Menza abaku je vyvedena ze dřeva o síle 2 cm a o rozměrech 100 x 60 cm.

2.9.1 Kaple Panny Marie Čenstochovské

V boční kapli Panny Marie Čenstochovské se slouží Nejsvětější Oběť ve všední dny. Je zde též umístěn oltář čelem k lidu.

Oltář ad populum

Na spodní stupeň oltáře Panny Marie Čenstochovské navazuje pódium o výšce 14 cm a o rozměrech 157 x 263 cm. Na pódiu je usazen oltář ad populum. Celá spodní část oltáře je vyvedena v dubovém mořeném dřevě. Základna oltáře je tvořena profilovaným hranolem s průřezem o šířce 13 cm a výšce 5 cm. Tvarově základnu tvoří středové základní břevno o délce 113 cm., na jehož koncích jsou do pravého úhlu vodorovně připevněná boční ramena o délce 62 cm. V krajích obou ramen a v místě styku ramen se středovým

břevnem, jsou umístěny čtyři nohy oltáře. Základ nohy-sloupu tvoří patka čtvercového půdorysu o hraně 10 cm vysoká 3 cm. Dále je patka sloupu profilována soustružením. Soustružená část nohy oltáře měří 6 cm. Stejně, jako spodní patka sloupu oltáře je provedena hlavice sloupu oltáře. Hlavice pak navazuje na podpůrný rám menzy. Podpůrný rám menzy je vyroben z hranolu o čtvercovém průřezu s hranou 5 cm. Podpírá celou oltářní menzu po jejím obvodu. Na podpůrném rámu je usazena oltářní menza s původní dřevěnou deskou o výšce 6 cm o rozměrech 151 x 65 cm. Na ní je umístěna kamenná durbachitová¹³¹ deska silná 4 cm o rozměrech 151 x 65 cm. V dřevěné desce oltáře je uložena skříňka s relikviemi, jež byly do oltáře vloženy 3.11.2013. Jsou to ostatky sv. Atanáše, sv. Anselma a sv. Antonína Velikého. Nyní se výška plochy oltářní menzy nachází ve výšce 86 cm.

Ambon

Ambon se nachází na epištolní straně kaple na dřevěném pódiu o výšce 18 cm a o rozměrech 90 x 101 cm. Kratší hrana pódia tvoří frontální stranu. Jedná se o ambon zhotovený z mosazi. Patka ambonu je z mosazného plechu o síle 1,5 cm. Rozměry patky jsou 24 x 22 cm. Rohy jsou upraveny do rádia. Na základní desku je připájena spodní část patky sloupu ambonu o výšce 8 cm. Navazuje na ní čtyřsloupový pilastr v půdorysu kříže – vlastní sloup ambonu. Spodní část sloupu ve výšce 6 cm tvoří vrchní část ambonové patky. Celá spodní část ambonu by se spíše hodila do prostoru románsko-gotického, než do prostoru čistě barokního. V polovině délky sloupu ambonu je vytvořen ozdobný prstenec kolem obvodu sloupu. Ve výšce 93 cm je vyvedena spodní část vrchní hlavice sloupu. Ta po mírném zvětšení průměrů pilastrů jednotlivých sloupů plynule navazuje na bohatě zdobenou románskou sloupovou hlavici. Vrchní část hlavice tvoří 2 cm silná destička čtvercového půdorysu o hraně 10,2 cm. Všechny horní hrany destičky, která tvoří vrchní část hlavice sloupu ambonu, jsou odfrézované. Destička je zlacená. Na destičku

¹³¹Farní kronika Brno Zábřovice. Rok 2013.

je připevněn pulpit. Základem pulpitu je dřevěná deska síly 1,5 cm o rozměrech 41 x 38 cm. Na frontální straně na tuto základní desku navazuje kolmo do pravého úhlu zasazená deska síly 1,5 cm o rozměrech 41 x 15 cm. Deska je na své vrchní hraně zbavena rohů pomocí zakřivení až do hloubky 4 cm. Vrchní hrana ve středu pulpitu tak měří pouze 20 cm. Tato část ambonu je natřena zlatou barvou a osazena zlatenou řezbou v podobě akantových rozvilin. Střed řezby tvoří volný prostor tvaru kříže. Do základu pulpitu je vložen samotný pulpit. Pulpit je tvořen slabou překližkou o síle 0,5 cm o rozměrech 50 x 41 cm. Ve své horní hraně jsou jeho rohy opatřeny vybráním o rádiu 5 cm. Ve spodní části je pulpit opatřen zarážkou z překližky o síle 0,8 cm, která má rozměry 50 x 6 cm. Horní rohy zarážky jsou opatřeny rádiem.

Sedes celebranta

U stěny na epištolní straně presbytáře je položeno pódium o výšce 16 cm a o rozměrech 92 x 318 cm. Na pódiu je umístěn sedes celebranta a sedes asistence. Sedes je sestaven ze dvou bočních desek z hnědě mořeného dubového dřeva. Základ sedes je tvořen dvěma deskami o síle 5 cm, výšce 67 cm a délce 36 cm. Frontální strana noh je boční hranou desek o šíři 5 cm. Mezi tyto nohy je ve výši 1 cm nad pódium připevněna vzpěra o průřezu 4 x 8 cm a délce 50 cm. Ve výšce 37 cm je umístěn bohatě polstrován sedák. Vrchol polstrované části se nachází ve výši 50 cm nad pódium. Sedák přesahují již zmíněné nohy sedes tvořené dvěma deskami. Vrchol sedes tvoří horní plocha nohy ve výši 67 cm. Tato plocha je užívána jako opěrka pro ruce.

Sedes asistence

Sedes pro asistenci tvoří stolička stejného tvaru a rozměrů, jaké jsou popsány výše u sedes asistence v hlavní lodi kostela.

Sedes pro ministranty

Před abakem na evangelní straně presbytáře jsou umístěny celkem čtyři taburety pro ministranty. Tyto taburety jsou tvarově i materiálově shodné s popsaným ministrantským sedes v hlavní lodi kostela.

Abakus

Abakus je na evangelní straně presbytáře za taburety ministrantů. Základ abaku tvoří dřevěná deska o síle 4,5 cm a o rozměrech 83 x 38 cm. V rozích základní desky jsou umístěny čtyři nohy kruhového průřezu. Nohy mají podobu korintských sloupů. Spodní patka nohy je zlacená. Vrchní patka sloupu je též zlacená a představuje korintskou hlavici. Výška hlavice je 9 cm. Na hlavice navazuje menza abaku. Ta je silná 2 cm a má rozměry 86,5 x 43 cm. Pracovní plocha abaku je ve výši 79 cm.

2.10 Farní kostel Božského Srdce Páně v Husovicích

Dne 5. června 1910 byl slavnostně vysvěcen kostel Nejsvětějšího Srdce Páně v Husovicích.¹³² Jedná se o třílodní kostel s umělecky propracovaným průčelím. Průčelí chrámu je sevřeno krajními věžemi. Uprostřed průčelí vychází nejvyšší věž chrámu. Další dvě věže jsou pak na druhé straně chrámové lodi. Venkovní fasáda chrámu užívá prvky secesní a neorománské. V interiéru je zastoupen spíše pseudorománský sloh. Strop kostela je zaklenut valenou klenbou. Liturgický mobiliář je tvořen jak původním, tak nově pořízeným mobiliářem.

Roku 1982 došlo na nátlak farníků k liturgické úpravě bohoslužebného prostoru.¹³³ Byla zbořena mřížka z litého betonu oddělující klauzuru od zbytku lodě kostela. Bylo to odůvodněno tím, že věřící z prvních lavic nevidí na kněze sloužícího Mši svatou. Na místo zbořené mřížky byla přesunuta železná mřížka

¹³²BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 124.

¹³³Farní kronika Brno- Husovice. Rok 1982. s. 20.

pro svaté přijímání od hlavního oltáře. V souvislosti se zrušením chóru byly odstraněny z kněžiště chórové lavice a přesunuty do boční lodi kostela. Na epištolní straně kostela byl odstraněn misijní kříž, který nahradil kříž s korpusem z kaple kostela. Misijní kříž pak byl přenesen do oné kaple jako náhrada. Instalován byl obětní stůl z bílého mramoru zakoupený za 3800 Kčs. Navrhl jej Zdenek Dvořáček z Bílovic. V Bílovicích byl oltář také vyroben. V kostele byl instalován na slavnost Božského Srdce Páně 18. 6 1982. Oltář benedikoval pan kapitulní vikář Ludvík Horký. Všechny práce spojené s novým oltářem obstarával P. Vladimír J. Veškrna, pan Bednář a pan Doležal. Do kněžiště byla nově přenesena křtitelnice. Oltář je ve tvaru stolu. Na epištolní i evangelní straně jej podpírají dvě nohy, které jsou masivními deskami podpírající celou šíři menzy. Oltář neobsahuje ostatek. V době psaní práce se uvažuje o drobné změně vzhledu oltáře, aby nepřipomínal tolik stůl. Návrh počítá se zaslepením spodní částí oltáře, aby při slavení Eucharistie nebyly vidět celebrantovy nohy. Do středu zaslepeného prostoru by měl být umístěn kříž podobný tomu, který je vyveden na hlavním oltáři, jenž se dnes využívá jako svatostánek. Zaslepením mezery mezi nohami na každé straně oltáře se zároveň zajistí podobnost s profilovaným ambonem. Ambon je z mramoru a je řemeslně kvalitně vyrobený. Jedná se o dar řeholních sester z Itálie, kde již tento ambon nebyl třeba. Ambon byl v husovickém kostele instalován během velikonočního týdne roku 2012.¹³⁴ Kvůli pokřivené podlaze byl ambon nasazen na trn, zapuštěn do země a přišroubován šroubem s šestihlavou hlavicí.

Oltář ad populum

Oltář je vyveden z desek bílého mramoru. Sestavu oltáře tvoří dvě patky noh, čtyři nohy oltáře a oltářní menza. Obě patky oltáře tvoří mramorový hranol o výšce 6 cm a o rozměrech 12,7 x 55,5 cm. Frontální plocha má rozměry 12,7 x 6 cm. Na vrchní ploše paty oltáře jsou umístěny dvě mramorové desky silné 7 cm o rozměrech 50 x 82,5 cm. Desky tvořící nohu

¹³⁴Farní kronika Brno- Husovice č. 2. Rok 2012, s. 2.

oltáře jsou umístěny po dvou do středu patky. Mezi jednotlivými deskami je proluka 6,5 cm. Na takto vyvedené nohy je nasazena oltářní menza o síle 8 cm. Rozměry oltářní menzy jsou o rozměrech 80 x 180 cm. Výška vrchní hrany oltářní menzy je 96 cm.

Ambon

Ambon je vyveden z bílého mramoru. Je usazen na evangelní straně presbytáře. Sestava ambonu se skládá z patky ambonu, z nohy ambonu a z pulpitu. Ocelová odstupňovaná patka ambonu dosahuje výšky 4,5 cm a má obdélný půdorys 32 x 36 cm. Ze strany lektora je patka připevněna šroubem s šestihrannou hlavou. Do středu patky je usazena noha ambonu. Noha je vyvedena v mramoru o mírně obdélném půdorysu s hranou 25 x 28,4 cm. Užší plocha je plochou frontální. Ze strany lektora i lidu je noha opatřena střední vertikální drážkou o hloubce 2,1 cm a šířce 9 cm. Pulpit je vyveden z 8 cm silné mramorové desky, jež byla ve většině své plochy snížena na sílu 6 cm. Pouze v místě spodní hrany se zachoval materiál o síle 8 cm sloužící jako doraz pro knihu. Z bočního pohledu má pulpit tvar kosodelníku. Pracovní plocha pulpitu má rozměry 40 x 58 cm. Spodní hrana pulpitu je usazena ve výši 113 cm. Vrchol pulpitu je ve výši 133,5 cm.

Sedes

Sedes celebranta a asistence je umístěno za oltářem ad populum na epištolní straně. Po stranách sedes celebranta je umístěno sedes asistence. Patrně se jedná o mobiliář z doby přestavby liturgického prostoru.

Sedes kněze tvoří jednoduchá světle hnědě lakovaná židle bez opěrky zad, ale s opěrkami pro ruce. Sedes stojí na čtyřech nohách se čtvercovým půdorysem o spodní hraně 3 cm plynule se rozšiřujících až k sedáku. V místě, kde jsou nohy spojeny se sedákem měří hrana průřezu nohy sedes 5 cm. Vrchní hrana sedáku je ve výši 52,5 cm. Sedák je o rozměrech 38,5 x 49 cm. Sedák je polstrován na všech bočních stranách i na vrchní ploše. Polstrování je

provedeno v červené barvě. Nohy sedes přesahují sedák a jsou tepelně ohnuty tak, aby se vždy levá noha ohnula nalevo a pravá napravo. Tak vzniká základ pro zábradlí. Nohy levé i pravé strany sedes jsou spolu propojeny opěrkou pro ruce umístěnou na vrcholu sedes. Zábradlí je tvořeno prkénkem síly 2 cm s rozměry 4,5 x 40 cm. Celková výška sedes od země po vrchní hranu zábradlí je 70 cm.

Sedes asistence

Sedes asistence tvarově i barevně vychází ze sedes celebranta. V presbytáři se nalézají dva exempláře tohoto mobiliáře. Od sedes hlavního celebranta se liší absencí opěradel. Sedes stojí na čtyřech nohách se čtvercovým půdorysem o spodní hraně 3 cm plynule se rozšiřujících až k sedáku. V místě styku nohy a sedáku měří hrana nohy 5 cm. V polovině výšky nohy sedes jsou bližší sousední nohy spojeny vzpěrou o čtvercovém průřezu s hranou 3 cm. V polovině vzpěry je usazena vzpěra jistící nohy na delší straně sedes. Vzpěra je o čtvercovém průřezu s hranou 3 cm. Vrchní hrana sedáku je ve výši 52,5 cm. Sedák je o rozměrech 39 x 48,5 cm. Sedák je polstrován na všech bočních stranách, i na vrchní ploše. Polstrování je provedeno v červené barvě. Nohy sedes nepřesahují sedák. Přímo nad nohami sedes je vyvedeno polstrování. Celková výška sedes od země po vrchní hranu zábradlí je 52,5 cm.

Sedes ministrantů

Ministrantský sedes je tvořen stoličkami se dvěma dvojité ohýbanými nohami a jednoduchým sedákem. U své základny má noha sedes průřez 2 x 3 cm. Ve svém vrcholu, ve výšce 34 cm, má noha průřez 2 x 4 cm. Noha je pomocí tepla ohnuta tak, aby vytvořila vodorovnou plochu základu sedáku a opět je ohnuta směrem dolů, kde tvoří druhou polovinu nohy sedes. Dvě výše popsané nohy sedes jsou umístěny na kratší čelo sedáku a připevněny šroubem. Ve vnitřní hraně nohou je umístěna za tepla obýbaná podpora sedes o průřezu

2 x 0,5 cm. Sedák má vrchol ve výši 43 cm. Rozměry sedáku jsou 35,5 x 43 cm.

Lavice v presbytáři

Po evangelní i epištolní straně presbytáře je umístěna dvojlavice. Dle sdělení pana P. Ignáce Majvalda byly dvojlavice v kostele pořízeny za bývalého faráře. Levá část dvojlavice je vyvedena zrcadlově k pravé části dvojlavice. Pro potřeby této práce postačí popis levé půllavice. Levá část půllavice je vyvedena ze dřeva světlé barvy. Krajní čelo je usazeno na masivní 8 cm vysoké patce ve tvaru písmene Z. Noha držící přední hranu sedáku je o základně průřezu desetiúhelníku s celkovou šířkou 7,5 cm. Zdobené boční čelo lavice ční do výšky 97 cm. Je to zároveň nejvyšší vrchol lavice. V části čela pod úrovní sedáku jsou vyvedeny čtyři silnější drážky. V ploše nad úrovní sedáku je ve vyfrézovaném poli vyveden kříž. Sedák o síle 4 cm je umístěn na nezdobenou plochu bočního čela ve výši 50 cm. Rozměry sedáku jsou 44 x 202,4 cm. Na spodní plochu sedáku je ve vzdálenosti 35,4 cm od okraje sedáku umístěná druhá noha lavice. Noha o síle 4 cm stojí na patce o rozměru 4 x 2 cm. Na sedák je v zadní části připevněno do pravého úhlu opěradlo dosahující výšky 89 cm. Na hranu lavice bez bočního čela se může přistavit protikus.

Abakus

Abakus je umístěn v presbytáři kostela na epištolní straně. Jedná se o dřevěný stůl s přiznanou barvou dřeva. Abakus je sestaven ze čtyř noh, rámu a menzy. Nohy jsou čtvercového průřezu o hraně 4,5 cm. Výška nohy je 72,8 cm. Mezi nohami po celém obvodu abaku je ve vrchní části vyveden rám abaku o výšce 8 cm. Na vrchol rámu, jehož rohy jsou tvořeny nohami abaku, je usazena menza o výšce 1,2 cm a o rozměrech 50 x 70 cm. Vrchol abaku je ve výšce 74 cm.

2.11 Farní kostel sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích

Dne 27. října 1927 byl posvěcen nový kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně-Židenicích.¹³⁵ Dne 1. října 1953 byl kostel prohlášen za farní.¹³⁶ Kostel byl určen pro 1 200 věřících. Hlavní loď baziliky je dlouhá 33 metrů, vysoká 16 metrů, široká 11,5 metru. Boční lodě jsou široké 4 metry a vysoké 6,5 metru.¹³⁷ Kostel se odvolává na románský sloh, ale románské prvky výzdoby zřetelně přiznávají, že jsou novodobého provedení. Před průčelím chrámu je vstupní lodžie podepřená sloupovím. Nad lodžii je umístěno sousoší sv. Cyrila a Metoděje z hořického pískovce.¹³⁸ Na epištolní straně chrámové lodi je vystavěna 46 metrů vysoká věž. Interiér kostela působí vzdušným dojmem. Strop je kazetový, z modřínového dřeva, Presbytář je zaklenut železobetonovou báníovou klenbou.¹³⁹

Židenický kostel se stal v době liturgických úprav centrem, kde se hledal nejlepší přístup k provádění liturgických úprav. Pisatel farní kroniky¹⁴⁰ v roce 1965 pokládal vystavění oltáře čelem k lidu za nařízení koncilu. Oltář tak byl instalován 7. 3. 1965. Realizátor stavby byl Dřevopodnik Brno a židenický stolař Rudolf Boček¹⁴¹. Kovářské a zámečnické práce prováděl Jan Roba¹⁴². Od doby liturgických úprav se užívá původního hlavního oltáře jako svatostánku.

Pro potřeby liturgie vyrostly v kněžišti a chrámové lodi tři pódia, která se liší svými rozměry. Na stupeň kněžiště navazují stupně pódia nového oltáře. Oltář i pódium stojí v ose kostela. Zároveň se jedná o největší pódium v kostele. Druhé, menší pódium je v presbytáři na epištolní straně a stojí na něm

¹³⁵BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 126.

¹³⁶BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 129.

¹³⁷BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 126.

¹³⁸BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 126.

¹³⁹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 126.

¹⁴⁰Na straně 45.

¹⁴¹Bytem Vaňkova ulice Brno.

¹⁴²Bytem Tábořská ulice Brno.

sedes pro kněze obklopený dvěma stoličkami pro ministranty či asistenci. Poslední a nejmenší pódium je pro lektora u ambonu.

Oltář ad populum

Hlavní oltář kostela je stolovitá stavba o čtyřech nohách stojící na pódiu o třech stupních čtvercového půdorysu. První stupeň má délku hrany 590 cm a výšku 15,5 cm. Tento stupeň plynule přechází do podlahy kněžiště. Druhý stupeň má hranu o délce 452 cm a výšku 15,5 cm. Třetí stupeň má délku 376 cm a výšku opět 15,5 cm. Oltář je umístěn do středu pódia. Má čtyři masivní nohy o obdélníkovém půdorysu 15 x 27 cm. Kratší strana oltářní nohy je pohledová z lodě kostela. Nohy jsou vysoké 90 cm. Ve své spodní části jsou opatřeny 11,7 cm vysokou patkou tvořící pouhé zesílení nohy o 1 cm na každé straně. V horní části oltářních noh je příčný trám o délce 139 cm o čtvercovém průřezu s hranou 11,7 cm. K jeho středu je připevněn reliéf Poslední večeře Páně o rozměrech 100 x 80 cm. Reliéf je od pražského sochaře Karla Stádníka, židenického farníka.¹⁴³ Z druhé strany reliéfu je instalováno topení. Na nohy oltáře navazuje menza o rozměrech 100 x 241 cm. Tloušťka menzy je 10 cm. Menza je postavena symetricky tak, že na každé straně přečnává za nohy oltáře o 21 cm. Je vybavena oltářním kamenem.

Ambon

Ambon stojí na epištolní straně kostela na pódiu o dvou stupních. Spodní stupeň má rozměry 124 x 147 cm. O výšce 15,5 cm. Na něm stojí stupeň čtvercového půdorysu o hraně 78 cm a výšce 15,5 cm. Horní stupeň je přiražen ke schodu do kněžiště tak, aby nevznikal žádný schod. Samotný ambon tvoří dvě nohy čtvercového půdorysu o výšce 105 cm a pulpitu. Nohy jsou stavěny z pohledu lodi vedle sebe ve vzdálenosti 20,5 cm. Pulpit má půdorys o rozměrech 60 x 43 cm. Výška pulpitu je na nejnižší straně 5 cm, na nejvyšší

¹⁴³KOLÁŘ, V., a kol., *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně – Židenicích 1935- 1995*, Brno: Knihař, 1995. s. 46.

straně 18 cm. Na spodní hranu pulpitu je přibita lišta o síle 1 cm bránící pádu liturgických knih. V horní části pulpitu je dnes nainstalován mikrofon.

Sedes kněze

Třetí a poslední dvoustupňové pódium je určeno pod sedes kněze a koncebrantů. Spodní stupeň má čtvercový půdorys o straně 211 cm. Vrchní stupeň má hranu 91 cm. Oba stupně mají výšku 15,5 cm. Horní stupeň je určen pouze pro sedadlo kněze. Je posunut k zadní hraně spodního stupně do jeho středu. V zadní části je tento stupeň vybaven ochranou lištou bránící pádu sedes mimo stupně. Uprostřed tak vzniká prostor pro vyvýšené sedadlo a na nižší úrovni pódia vzniká místo pro jednu sedačku na každé straně. Sedes je vytvořeno z nůžkovitého křesla ze dvou půlkruhově zaoblených trámů čtvercového průřezu o hraně 5 cm. Vnější poloměr půlkruhově stočených trámů je 32 cm. Spodní i vrchní část je tvarována do dokonalé půlkružnice, přičemž se spodní část ve svém vrcholu dotýká vrchní části v jejím nejnižším místě. Tento styk je proveden tak, že vrcholné místo má průřez opět čtvercový o hraně 5 cm. To, co je pohledově vyvedeno z přední strany, je zopakováno i v zadní straně. Společně je přední a zadní díl kněžského sedes spojen trámky o délce 30 cm. Ve spodní části sedes je tento trámeček po obou stranách dole. V horní části jsou tyto trámky dva. Jeden tvoří základ pro sedadlo a druhý tvoří v nejvyšším místě sedes opěrky pro ruce. Sedák je opatřen červeným sametovým čalouněním. Šířka sedes je 64 cm, výška 64 cm., a hloubka 40 cm.

Sedes asistence

Po bocích sedes kněze jsou dvě sedadla o čtvercovém půdorysu, se základnu o šířce 37 cm, v nejširší části. V nejužší části pak má hranu 31 cm. Polstrování má tloušťku 3 cm. Celková výška sedes je 46 cm. Ve spodní části se nacházejí půlkruhové výřezy o průměru 26 cm. Ve středu mezi výřezem a polstrováním je vyveden otvor o průměru 15 cm s lemem o tloušťce 3 cm. Uprostřed tohoto kola je kříž.

Na evangelní straně presbytáře je umístěna sestava dvou židlí a abaku. Tato sestava je v kněžišti umístěna naproti ambonu a sedes jako protipól.

Sedes ministrantů

Sedes ministrantů tvoří dvě židle stejného tvaru i rozměrů, jako má sedes pro asistenci. Rozdíl spočívá v absenci kříže v kolečku o průměru 15 cm. Místo kříže je v kruhové ozdobě plný materiál sedes.

Abakus

Abakus stojí mezi sedadly ministrantů. Je menší obdobou oltáře. Má jen dvě nohy obdélníkového půdorysu o rozměrech 10 x 41 cm. Výška noh je 86 cm. Ve své dolní části jsou nohy opatřeny patkou. Patka je vlastně jen mírným zesílením stěny nohy o 1 cm na každé straně. Nohy stolu jsou propojeny ve své horní části příčným trámem čtvercového průřezu o hraně 10 cm. Menza je vysoká 5 cm. Její vrchol se nalézá ve výši 86 cm. Samotná menza je o půdorysu obdélníku o hraně 100 x 61 cm. Menza přesahuje nohy abaku na každé straně o 10 cm.

Ostatní sedadla pro ministranty

Zbývající sedadla pro ministranty vycházejí tvarově ze sedadel asistence, avšak krom výřezu nemají žádné ozdoby a jsou zhotovena z dřevotřísky potažené dýhou.

2.12 Farní kostel Nejsvětější Trojice v Králově Poli.

V roce 1375 daroval markrabě Jan Jindřich královopolský majetek nově vzniklému kartuziánskému klášteru. Kostel, který z cihel vystavěli kartuziáni, byl zasvěcen Nejsvětější Trojici.¹⁴⁴ Původní podoba chrámu byla gotická. Roku

¹⁴⁴BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 130.

1765-1768 byl kostel barokizován. Stavebně se barokní sloh projevil na průčelí chrámu, kde je umístěna sochařská výzdoba od Ondřeje Schwiegla.¹⁴⁵ V klášterním kostele se nachází bohatá fresková výzdoba v rokokovém slohu.

Nové uspořádání liturgického prostoru bylo provedeno nejprve P. Simajchlem, který roku 1971 odstranil pseudobarokní kazatelnu¹⁴⁶ (její spodní koš se nachází v boční kapli dodnes) a pořídil provizorní oltář čelem k lidu.¹⁴⁷ Starý oltář od té doby slouží jako svatostánek. Roku 1975 byla v presbytáři položena nová podlaha. Vrchní stupeň nového dláždění je ve výši původního vrchního stupně hlavního oltáře. Oltář ad populum byl nahrazen nově vyrobeným oltářem. Nový oltář, ambon a sedes jsou dílem řezbáře Petra Krajíčka, který pocházejícího z Telče. Celou soupravu věnoval kostelu jako dar roku 2004.¹⁴⁸ Materiálem pro výrobu liturgického mobiliáře bylo borové a lipové dřevo. Mramorový vzhled byl vytvořen pomocí speciálních fládrovacích barev. Památkářský posudek velmi pozitivně hodnotí umělecké působení celé sestavy oltáře, sedes a ambonu jako kultivované umělecké dílo, které plně respektuje převládající barokní podobu kostela.¹⁴⁹ Jako abaku se užívá původního abaku v nice na evangelní straně presbytáře. V bývalé kapitulní místnosti kláštera, kapli Zvěstování Panny Marie, byla oddělena barokní menza z černého mramoru od sousoší Zvěstování Panny Marie. Menza byla posunuta do prostoru kaple, aby se u ní dalo celebrovat versus populum. Část kaple s oltářem je vyvýšena o jeden stupeň nad podlahu kaple. Autorem návrhu úpravy této kaple je Ludvík Kolek.¹⁵⁰ Ze zadní strany oltáře kaple je při zemi výrazně zapsán letopočet 1970.

¹⁴⁵BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 131.

¹⁴⁶Kronika Královepolské farnosti. Rok 1971, ke straně 151 vlepená stránka z vývěsky.

¹⁴⁷Tamtéž.

¹⁴⁸Kronika Královepolské farnosti. Rok 2004, s. 204.

¹⁴⁹Posudek NPU Č 6398.

¹⁵⁰Kronika Královepolské farnosti. Rok 1970, s. 149.

Oltář ad populum

Oltář tvoří pata oltáře, oltářní tumba a oltářní menza. Pata oltáře a menza oltáře jsou vyvedeny v malované imitaci hnědého mramoru. Oltářní tumba je opatřena povrchovou imitací béžového mramoru. Ve frontální části je tumba oltáře ozdobena rámem o tvaru obráceného lichoběžníku, v jehož vrcholu je plasticky ztvárněná mušle. Uvnitř ozdoby jsou na hnědě vyvedeném podkladu umístěna zlacená písmena JHS. Na vrcholu tumby je umístěna oltářní menza. Menza je po bočních plochách bohatě tvarovaná do podoby korunní římsy.

Základ oltáře tvoří patka o obdélníkovém půdorysu o hraně 98 x 52 cm o výšce 8 cm. Ze základu oltáře vychází zužující se patka tvořící ve své třetí třetině výšky nejúžší místo oltáře o rozměrech 77,6 x 41,6 cm. Vrchol patky se nalézá ve výši 26,5 cm. Do středu vrcholu paty oltáře je usazena oltářní tumba. Její spodní hrana je o rozměrech 91,6 x 46,4 cm. Tumba se ve vertikálním směru plynule rozšiřuje do prostoru chrámu a do boků. Ze strany celebranta je ve vertikálním směru kolmá stěna. Ve výši 67,8 cm se nalézá nejširší místo oltářní tumby o rozměrech 131 x 63 cm. Vertikálním směrem se dále tumba zužuje. Výška zúženého místa je 3,2 cm. Vrchol zúžené části je ve výši 71 cm, kde plynule přechází ve vrchní, hranolovou část tumby o rozměrech 120 x 58,2 cm. Vrchol tumby je ve výši 77 cm. Na tumbu je nasazena menza oltáře, jejíž boky jsou po celém svém obvodu bohatě profilované do tvaru korunní římsy. Vrchní plocha menzy se nalézá ve výši 90,5 cm. Menza má rozměry 160 x 85 cm. Menza je tvořena z dřevěných desek o síle 4 cm.

Ambon

Ambon je dřevěnou prací z roku 2004. Tvoří jej odstupňovaná patka zbarvená do podoby imitace hnědého mramoru. Na patku navazuje noha ambonu. Ta se ve vertikálním směru rozšiřuje do všech stran. Noha je vyvedena jako imitace béžového mramoru. V prostřední části frontální strany ambonu je umístěna plocha vyvedená v imitaci hnědého mramoru. Uprostřed

hnědé části je připevněna barokní zlacená řezba květiny z depozitu farnosti. Nad a pod hnědou plochou je umístěna řezba imitující štuky barokního abaku. Na zúženou vrchní část nohy je pak umístěn mohutný pulpít z přední strany vyzdobený zlacenou řezbou andělské hlavy s křídly. Ambon je bytelý, lze se o něj jistě opřít, aniž by se pohnul. Je též prostorný, takže se i při použití velkého evangeliáře nestane, že by část knihy vyčnívala mimo ambon.

Základní část patky tvoří kvádr o výšce 8 cm a hranách 70,5 x 45 cm. Směrem vzhůru se patka po svých stranách zužuje. V nejužším místě patky je průřez o hraně 41,2 x 28 cm. Ve výšce 27,7 cm je usazena noha ambonu. Ta se směrem vzhůru ve všech stranách rozšiřuje. Nejširší místo nohy je ve výši 90 cm nad zemí. Zde noha dosahuje průřezu 49,2 x 35 cm. Výše je noha radikálně zkosená směrem do středu nohy. Výška zkosení je 2,5 cm. Na zkosenou část nohy navazuje kvádrovitě zakončení nohy ambonu o výšce 5,5 cm a o rozměrech 48 x 26 cm. Ve výšce 101,5 je umístěn spodní rám pulpitu. Ze základu pulpitu vychází podpěra pultírové desky ve tvaru korunní římsy. Ta se plynule rozšiřuje do stran a do frontální plochy. Frontální strana je vyzdobena barokní zlacenou řezbou hlavy anděla s křídly. Samotná deska pulpitu je 2,5 cm silná a má rozměry 70 x 57,2 cm. Spodní hrana desky pulpitu je usazena ve výši 119,5 cm, vrchní hrana je ve výši 140 cm. Na spodní hraně pulpítové desky je umístěna zarážka půlkruhového průřezu o průměru 2,5 cm.

Sedes

Sedes je velký taburet tvořený čtvercovým základem s bohatě zdobenou nohou a bohatě polstrovaným sedákem. Barevně je vyveden v imitaci hnědého mramoru. Noha sedes je ve všech vertikálních hranách zdobena řezbou ve tvaru písmene C vyvedenou v imitaci bílého mramoru. Ve středu frontální části je umístěna zlacená řezba ve tvaru květu růže.

Sedes spočívá na 7 cm vysokém rámu čtvercového půdorysu o délce hrany 50,2 cm. Do středu základny je umístěna noha sedes. Řezby v rozích nohy taburetu jsou široké 7 cm. Ve výši 42,8 cm je pak usazen bohatě čalouněný

sedák. Sedák je o rozměrech čtverce s hranou 55 cm. Vrchol sedes je ve výši 55,5 cm.

Bývalé sedes pro kněze

Bývalé sedes pro kněze je tvořeno dvěma nohami hnědé barvy, základním rámem a červeně polstrovaným sedákem. Noha je ve tvaru písmene U. Nohy sedes jsou vyvedeny ze dřeva o průřezu 7 x 6 cm. Výška nohy činí 39 cm. Vzdálenost mezi konci jedné nohy je 53,5 cm. Druhá noha je připevněna pomocí dvou dřevěných hranolů o průřezu 4,1 x 5 cm. Na každém hranolu jsou umístěny dva čepy o průměru 2 cm. Na nich je pak uložen sedák. Vnější hrany sousedních noh jsou ve vzdálenosti 71,5 cm. Sedák je uložen na čtyřech čepech. Rozměry sedáku jsou 52 x 45 cm. Výška sedáku je 11,5 cm. Z popisu je tedy jasné, že sedák nepřesahuje hrany noh.

Sedes pro ministranty

Sedes pro ministranty je tvarově odvozeno od výše popsaného bývalého sedes pro kněze. V kostele se nachází celkem dvacet kusů tohoto nábytku. Sedes je tvořeno dvěma nohami hnědé barvy, základním rámem a červeně polstrovaným sedákem. Noha je ve tvaru písmene U. Nohy sedes jsou vyvedeny ze dřeva o průřezu 5 x 4,5 cm. Výška nohy činí 34 cm. Vzdálenost mezi konci jedné nohy je 43,8 cm. Druhá noha je připevněna pomocí dvou dřevěných hranolů o průřezu 6 x 3,5 cm. Na každém hranolu jsou umístěny dva čepy průměru 2 cm. Na čepech je pak uložen sedák. Vnější hrany sousedních noh jsou ve vzdálenosti 43,8 cm. Rozměry sedáku jsou 41 x 41 cm. Výška sedáku je 8 cm.

Starší sedes pro ministranty

V kostele se nachází celkem čtyři kusy stoliček pro ministranty z dob liturgické reformy z roku 1975. Ministrantské sedes je tvořeno stoličkami se

dvěma dvojitě ohýbanými nohami a jednoduchým sedákem. Sedák je čalouněn červenou látkou. U své základny má noha sedes průřez 2 x 3 cm. Ve svém vrcholu ve výšce 34 cm má noha průřez 2 x 4 cm. Noha je pomocí tepla ohnuta tak, aby vytvořila vodorovnou plochu základu sedáku, a opět je ohnuta směrem dolů, kde tvoří druhou polovinu nohy sedes. Dvě výše popsané nohy sedes jsou umístěny na kratší čelo sedáku a připevněny šroubem. Ve vnitřní hraně noh je umístěna za tepla obýbaná podpora sedes o průřezu 2 x 0,5 cm. Sedák má vrchol ve výšce 43 cm. Rozměry sedáku jsou 35,5 x 43 cm.

2.12.1 Kaple Zvěstování Páně

Kaple Zvěstování Páně je využívána k celebrování mší svatých během všedních dní. Kaple se užívá zajímavým způsobem i v neděli a ve svátek. V kněžišti je kaple opatřena televizí. Na ní mohou věřící sledovat Mši svatou z vedlejších prostor kostela, kde za otevřenými dveřmi do kaple probíhá nedělní Mše svatá. Na čele presbytáře kaple je zavěšeno sousoší Zvěstování Panně Marii. Pod sousoším je ve vzdálenosti 150 cm umístěn oltář z umělého černého mramoru. Na epištolní straně oltáře jsou umístěna sedadla z původního vybavení chrámu, na evangelní straně je jednoduchý abakus a u hrany presbytáře kaple dřevěný ambon. Podlaha presbytáře kaple je oproti zbylé ploše kaple zvýšena o dva stupně.

Oltář ad populum

Bohatě tvarovaná oltářní menza původně patřila do jednoho celku s původním sousoším Zvěstování Páně. Současné sousoší nad oltářem je přineseno z jiného kostela P. Simajchlem. Oltář je vybaven ostatkem. Je postaven na základně o rozměrech 123,3 x 48,5 cm. Výška vrchní plochy oltářní menzy od podlahy je 97 cm. Menza je široká 155 cm. Boční hrany oltářní menzy jsou dlouhé 50 cm. Všechny rohy menzy jsou zaobleny. Frontální stěna oltáře pomocí rádia vybíhá do prostoru kaple. V nejširším místě, ve středu menzy dosahuje šířka 65 cm.

Ambon

Vedle u oltáře stojí prostý ambon ze dřeva, který je barevně připodobněn mramorovému oltáři. Ambon má podstavu o rozměrech 40 x 38 cm. Kvádrový dřík je velký 84 cm, má čtvercový půdorys s hranou 18 cm. Dřík má v čelní straně obdélníkový prolis hluboký 1 cm. Pult ambonu je velký 22 cm, má obdélníkovou základnu o rozměrech 44 x 41 cm. Opět je na delší a zároveň pohledové straně s prolisem. Na straně lektora je pod deskou pulpitu umístěna polička.

Abakus

Abakus tvoří jednoduchý ebenový stoleček ze třicátých let dvacátého století. Čtyři nohy abaku se ve vertikálním směru rozšiřují. Ve výši 23 cm nad zemí je usazen podpurný rám. Nohy mají vrchol ve výši 75 cm. Nohy tvoří rohy menzy. Menza má rozměry 57,5 x 37 cm. Pod menzou, mezi nohami abaku, je umístěn pomocný rám o síle 11 cm. V jeho frontální straně je zásuvka uzamykatelná klíčem. Čelo zásuvky je o rozměrech 23 x 10 cm.

2.13 Farní kostel sv. Václava v Brně-Obřanech

První zpráva o kostele je ze 14. října 1368. Tehdy byl uváděn jako jeho plebán jistý Petr.¹⁵¹ V roce 1713 byl barokizován a po požáru v roce 1780 byl znovu obnoven.¹⁵² Kostel stojí na návrší přístupném po delším schodišti ukončeném vstupní bránou hřbitova. Za zdí přilehlého hřbitova je postavena železniční trať Brno-Havlíčkův Brod. Během bohoslužby je tak mnohokrát slyšet projíždějící vlak. Je též cítit silné otřesy chrámu. Stavba kostela je jednoduchá, barokní. V čele chrámové lodi je vystavěna věž. Na evangelní straně chrámové lodi je umístěna boční kaple a sakristie. Presbytář je v ose chrámové lodi. Vnitřní prostory jsou upraveny v čistém a prostém barokním

¹⁵¹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 137.

¹⁵²BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 137.

slohu. Liturgický mobiliář je původem barokní, obnovený po posledním velkém požáru. Oproti původnímu stavu je v presbytáři odstraněna mřížka pro svaté přijímání a naopak přidán oltář ad populum a ambon.

Liturgická úprava obřanského kostela probíhala od července roku 1991 do 28. 9. 1991. Iniciátorem byl tehdejší duchovní správce a Ing. František Matušina. S pomocí farníků úpravu provedla firma z Jeseníků, jež zároveň předládila kostel dlaždicemi z mramoru. Světitelem oltáře byl generální vikář P. K. Satoria, protože diecézní biskup byl tehdy nemocen.¹⁵³

Původní oltář je používán jako svatostánek. Kazatelna je sice zachována, ale nepoužívá se. Namísto oltářní mřížky je rozšířena plocha presbytáře.

Oltář ad populum

Nový hlavní oltář je z bílého mramoru. Oltář je tvořen patkou, nohou oltáře a oltářní menzou. Pata oltáře je obdélníkového půdorysu o hraně 60 x 75 cm a je vysoká 14 cm. Pata oltáře je usazena v presbytáři, delší stranou do středu presbytáře. Vrchní část paty je po celém obvodu opatřena sražením hran a odstupněním. Ze středu paty oltáře vystupuje noha oltáře o půdorysu kříže. Směrem vzhůru se noha rozšiřuje, takže z pohledu lidu budí dojem lichoběžníku majícího ve svém geometrickém středu pás jednotné šířky. Takto se rozšiřuje pouze frontální části oltářní nohy. Noha oltáře je zároveň jediným uměleckým prvkem celého nového oltáře. Noha podpírá odstupňovanou oltářní menzu. První stupeň menzy výšky 9 cm má obdélníkový půdorys o rozměrech 57 x 44 cm. Oltářní menza je tvořena 11,5 cm vysokou deskou z bílého mramoru, bez ostatků, o rozměrech 90 x 190 cm. Vrchní část oltářní menzy se nachází ve výšce 94 cm. Oltář je stabilní i přes malou plochu spodní základny.

¹⁵³Farní kronika Obřany, Rok 1991.

Ambon

I když byl ambon v návrhu situován na epištolní stranu, byl realizován na evangelní straně kostela, v úrovni vítězného oblouku. Ambon je vyroben z téhož materiálu jako oltář. Spodní část ambonu tvoří pata čtvercového půdorysu o hraně 24 cm. Noha ambonu vychází ze středu paty a též má půdorys čtverce rozšiřující se směrem vzhůru. Pulpit je o půdorysu čtverce s hranou 49 cm. Na straně lektora je spodní hrana pulpitu usazena ve výši 116 cm. Z frontálního pohledu je vrchní hrana pulpitu ve výši 121 cm. Protože však sklon pulpitu není ideální, je pulpit vybaven plastovým oltářním pulpitem zajišťujícím pohodlnější sklon knihy při čtení liturgických textů.

Sedes

Sedes pořízený v dobách komunismu je nyní posunut mimo zorné pole věřících a jako sedes pro kněze se užívá barokního sedes z původního vybavení kostela.

2.14 Farní kostel sv. Vavřince v Řečkovicích

Farní kostel sv. Vavřince je poprvé písemně připomenut roku 1338. Kostel byl vystavěn v gotickém slohu.¹⁵⁴ Za původní části gotického kostela můžeme označit chrámovou loď a věž. V chrámové lodi byl při poslední rekonstrukci odkryt kamenný portál z poloviny 15. století. Mezi lety 1716-1718 byl kostel rozšířen a přestavěn do barokní podoby.¹⁵⁵ Získal tak půdorys kříže. V roce 1900 byl kostel opět opraven. Roku 1939 byla dostavěna nová funkcionalisticky ztvárněná sakristie. Stará sakristie byla změněna na kapli Panny Marie Bolestné. Vnější stěny chrámu jsou vyvedeny bez výraznějších ozdob. V chrámové lodi se nalézají zvýrazněné patky klenby. Z barokního mobiliáře zůstaly zachovány lavice a křtitelnice. Oltáře jsou mramorové,

¹⁵⁴BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 140.

¹⁵⁵BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 140.

pocházejí ze začátku minulého století. Za hlavním oltářem je vyvedena nika se sochou sv. Vavřince. Autorem sochy i výzdoby niky je mistr Jaroslav Vaněk.¹⁵⁶

V hlavním chrámovém prostoru jsou dnes čtyři oltáře. Původní hlavní oltář je užíván jako svatostánek. Nově je zřízen oltář ad populum. Na pódiu oltáře, na epištolní straně, je umístěno sedes celebranta. Podél stěn presbytáře stojí taburety pro ministranty. Na epištolní straně presbytáře na malém pódiu je vyveden ambon.

Nový hlavní oltář byl navržen P. Josefem Danzingerem,¹⁵⁷ zakreslen farním hospodářem Janem Plevkou¹⁵⁸ a vyroben v truhlářské dílně Františka Šustáčka z Janovic.¹⁵⁹ Na stavbu tohoto oltáře bylo použito 2 m³ dřeva.¹⁶⁰ Do užívání byl oltář předán na Zelený čtvrtek roku 1972.

Oltář ad populum

Oltář ad populum stojí na prvním stupni dvojstupňového pódia v ose kostela. Podstava oltáře je ze dřeva, z bočních stran je opatřena imitací hnědošedého mramoru. Podstava je široká 172 cm, dlouhá 53,4 cm a vysoká 9 cm. Ve třetí třetině výšky je u podstavy provedeno zkosení vrchní hrany. Následuje druhý stupeň podstavy vysoký 6 cm. Půdorys této části podstavy oltáře je 167 x 46 cm. Z horní pohledové strany je podstavě přiznán materiál dřeva. Plocha podstavy je zde lakovaná a leštěná. Ve čtyřech rozích podstavy jsou vztyčeny čtyři stejné sloupy s patkami. Každý sloup má část patky o čtvercovém půdorysu o hraně 18 cm a výšce 4 cm a část patky o kruhovém půdorysu s průměrem 18 cm o výšce 10 cm. Čtvercová část patky je opatřena černým lesklým nátěrem, kruhová část patky je bílé barvy. Je soustružena do podoby patek sloupů na mramorových oltářích umístěných v kostele. Na střed patky navazuje sloup válcového tvaru o průměru 12 cm a o výšce 42 cm. Barva

¹⁵⁶BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 141.

¹⁵⁷Kronika farnosti Borno – Řečkovice. Rok 1972. s.84.

¹⁵⁸Kronika farnosti Borno – Řečkovice. Rok 1972. s.84.

¹⁵⁹Kronika farnosti Borno – Řečkovice. Rok 1972. s.84.

¹⁶⁰Kronika farnosti Borno – Řečkovice. Rok 1972. s.84.

sloupu oltáře napodobuje hnědý mramor užitý na původním hlavním oltáři. Na vrcholu sloupu je umístěna soustružená hlavice, jež je totožná se soustruženou částí patky. Hlavu sloupu dovršuje koruna patky o půdorysu čtverce s hranou 18 cm a výškou 4 cm. Na frontální a zadní straně oltáře jsou tyto vrchní části hlavice sloupu v rozích ozdobeny soustruženým soukružím o největším průměru 4,5 cm. Při pohledu z dálky tato soukruží v rozích hlav sloupů vypadají jako napodobenina hlavic románských sloupů. Celá hlava sloupu je natřena bílou barvou imitující mramor. Sloupy podpírají podstavu menzy. Ta má rozměry 170 x 51,4 cm., o výšce 12 cm. Směrem vzhůru se podstava plynule rozšiřuje a je opatřena imitací hnědošedého mramoru. Oltářní menza je vysoká 4,5 cm, široká 180 cm a dlouhá 60 cm. Menza je v barvě dřeva. Hrana oltářní menzy je ve výši 100 cm. V prostoru mezi nohami oltáře je umístěna skleněná deska o rozměrech 45 x 70 cm, jež je svou plochou postavena do středu oltáře na kratší hranu. Skleněná tabule je připevněna pomocí malého úhelníku a malých šroubů k oltáři. Uprostřed skleněné tabule je přišroubováno 40 cm velké chí-ró vyvedené v mosazi.

Ambon

Ambon je patrně též z roku 1972. Patrně byl několikrát upravovaný. V době vzniku této práce byl již na hranici své životnosti. Je tvořen spodním pódiem o výšce 9 cm, šířce 103 cm a délce 86 cm. Nohy pulpitu jsou umístěny 20 cm od okraje do plochy pódia. Vzdálenost mezi nohami je 45 cm. Nohy mají průřez 9,2 x 6,5 cm a jsou 102,7 cm vysoké. Mezi vnějšími nohami ambonu natřenými v hnědé barvě jsou umístěny šedé nohy o průřezu 4,6 x 6 cm, držící od strany lektora skleněnou výplň celého zbylého prostoru mezi nohami ambonu. Ze strany lektora je též umístěn hliníkový pásek o tvaru písmene Z o rozměrech 1,5 x 1 x 1,5 cm, tlačící skleněnou desku na šedě natřené nohy. Nohy jsou k zbytku ambonu připevněny pomocí pásoviny o tvaru písmene U s bočními stranami o rozměru 6 x 6 cm a čelní stranou o rozměrech 6 x 5,5 cm. Na bočních stranách pásoviny jsou pomocí čtyřech šroubů

přichyceny nohy na své místo. Ve středu skleněné desky o šířce 45 cm a výšce 102,5 cm je umístěn dřevěný hnědě mramorovaný jetelový kříž se třemi pozlacenými paprsky vycházejícími ze všech rohů ramen kříže. V křížení ramen je umístěna malá zlacená rozeta. Jedná se o přesné napodobení mramorových křížů, které jsou dodnes umístěny na oltářích kostela. Horizontálně měří rameno kříže 29 cm, vertikálně 30 cm. Elektrické vedení k mikrofonu a ke světlu je vedeno v plastovém kanálku po levé noze pulpitu od strany lektora. Na výše popsaných nohách bez hlavic stojí pulpit ambonu tak, že noha přechází ve frontální část samotného pulpitu. Půdorys pulpitu má rozměry 64,4 x 46 cm. Ze strany lektora má pulpit výšku 4 cm, z frontální strany má výšku 18 cm. Ve vrchní části pulpitu je otvor, ze kterého je přiveden kabel k mikrofonu. Základ pulpitu je vyveden v šedé barvě stejně jako šedé nohy ambonu. Z frontální strany je po celé šířce pulpitu umístěn dřevěný pás o síle 1 cm. Ten dosahuje dvou třetin výšky šedého pulpitu. Z pohledu lektora byl pulpit původně šedivý s malým dorazem pro knihu. To se však neosvědčilo, takže byl tento doraz nahrazen masivní zarážkou o síle 1 cm, šířce 64 cm a výšce 7 cm. Na spodní hraně pulpitu může lektor ovládat levou rukou vypínač světla. Osvětlení je umístěno na dvou plastových konzolách na boku pulpitu ve výšce 25 cm. K pulpitu je každá konzole připevněna dvěma šrouby. Ty pak vyčnívají do venkovního prostoru, kde jsou zajištěny matkou. Nad pulpit vyčnívají o 7 cm. Zde je v liště o délce 69 cm umístěno světlo. Tato lišta mírně přečnívá na obě strany mimo nosné konzole. Vrchol ambonu je ve výši 114,7 cm. Světlo je umístěno ve výši 121,7 cm.

Trůn pro evangeliář

Pro důstojné odložení liturgických knih slouží světle lakovaný dřevěný ambon. Ambon je umístěn v chrámové lodi na epištolní straně před vítězným obloukem. Pulpit stojí na čtyřstupňové patce. Spodní stupeň je 9 cm vysoký a má rozměry 50 x 38 cm. Do jeho středu je umístěn druhý stupeň o výšce 8 cm a o rozměrech 35 x 30 cm. Následující dva stupně jsou soustružené. Spodní

soustružený díl má průměr 30 cm a je vysoký 8,5 cm. Vrchní díl patky má průměr 24 cm a je vysoký 3,5 cm. Noha sloupu je vysoká 73 cm a má průměr 13 cm. Hlava sloupu pulpitu je o půdorysu čtverce s hranou 20 cm. Na straně lektora je vysoká 1 cm, na straně lidu 5 cm. Pulpit je 1,5 cm silný, 54 cm široký a 37 cm dlouhý. Ve spodní části je záchytný doraz knih o výšce 1,5 cm.

Sedes kněze

Jako sedes kněze je užíváno pozůstatku staršího zdobeného křesla, z něhož je užít jen bohatě zdobený sedák čtvercového půdorysu o hraně 38,5 cm a síle 9 cm. Nohy byly doplněny zřejmě nové v roce 1972. Jsou vysoké 43 cm. Spodní hrana noh je dlouhá 7 cm a horní hrana 11 cm. Jak nohy, tak sedák jsou tmavě hnědě fládrovány. Ozdoby na sedáku jsou pak vyvedeny zlacenkou. Sedák je pohodlně polstrován s použitím červené látky. Sedes je postaven na vrchním stupni u původního hlavního oltáře na epištolní straně.

Sedes pro asistenci

Sedes pro asistenci tvoří jednoduchý, světlehnědě fládrovaný taburet jehlanovitého tvaru o spodní hraně 33,3 cm a vrchní hraně 24 cm. Výška nohy je 42 cm. Sedák má čtvercový půdorys o hraně 33 cm. Těchto taburetů se nachází v kostele celkem 17.

Křtitelnice

Zdobená barokní křtitelnice je umístěna do výklenku za lavicemi boční lodi na epištolní straně. Je k ní zajištěn pohodlný přístup a vytváří intimně pojatý křestní prostor.

2.15 Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Lišni

První písemná zmínka o líšeňském kostele je z roku 1306.¹⁶¹ V letech 1718 až 1719 byl kostel zbarokizován.¹⁶² V roce 1730 byla zbudována na epištolní straně chrámové lodi kaple sv. Kříže.¹⁶³ Roku 1895 byl ubourán presbytář a na jeho místě dvojnásobně prodloužena chrámová loď.¹⁶⁴ Kostel je vystavěn na půdorysu kříže, nad vstupem do chrámu se nachází věž. Oko návštěvníka zaujmou sgrafita vyvedená pod korunní římsou po obvodu stavby. V interiéru zaujme především bohatě zdobená klenba chrámu. Pokoncilní výzdoba chrámu spočívala v instalaci malého oltáře ad populum a ambonu. Poslední liturgická úprava před rekonstrukcí v roce 1993 je zachycena na fotografii P. Bílka z roku 1985.¹⁶⁵ Poslední velkou rekonstrukcí kostel prošel v roce 1993.¹⁶⁶ Tehdy byl odstraněn původní mobiliář a nahrazen novým. Po poslední úpravě z roku 2008 je presbytář kostela oproti chrámové lodi o stupeň vyšší. Kostel je vybaven ojedinělými kusy historického mobiliáře kostela, novým oltářem a svatostánkem.

Nově upravená kaple svatého Kříže je používána jako zpovědní místnost. Naproti zpovědnici je usazen původní svatostánek z hlavního oltáře. Je ho používáno převážně ve Svatém týdnu pro uložení Nejsvětější Svátosti oltářní. Původní oltářní menza je dnes propůjčena do farnosti Bučina.

Hlavní oltář

Oltář je autorské dílo Otmara Olivy. Na několika bronzových nohách o výšce 77 cm s nepravidelným, spíše křovitým povrchem stojí mramorová menza o výšce 17 cm, délce 180 cm a šířce 90 cm. Vrchní hrana oltáře je ve

¹⁶¹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 144

¹⁶²TRÁVNÍČEK, J., *Farní kostel sv. Jiljí v Brně – Líšni*, Brno: 2007. s. 3.

¹⁶³TRÁVNÍČEK, J., *Farní kostel sv. Jiljí v Brně – Líšni*, Brno: 2007. s. 3.

¹⁶⁴TRÁVNÍČEK, J., *Farní kostel sv. Jiljí v Brně – Líšni*, Brno: 2007. s. 3.

¹⁶⁵Viz. Obrazová příloha..

¹⁶⁶TRÁVNÍČEK, J., *Farní kostel sv. Jiljí v Brně – Líšni*, Brno: 2007. s. 5.

výši 94 cm. V jedné z noh oltáře jsou umístěny ostatky sv. Jiljí. Dle autora má představovat bronzová část oltáře chaos, mramorová část má představovat předěl a vše, co se odehrává na oltáři má být řád.

Ambon

Ambon je vytvořen řezbářem Jiřím Netíkem. Původně byl pro stavbu ambonu osloven Otmar Oliva, ale jeho návrh nevyhovoval, protože situoval ambonu do středu loďe. Ambon stojí na odstupňované patce o čtvercové základně. Spodní stupeň je vyveden z dřevěné desky síly 2 cm o délce hrany 45 cm. Druhý stupeň patky je vytvořen z dřevěné desky o síle 1 cm a délce hrany 22 cm. Ve středu patky stojí moderně pojatá socha archanděla Gabriela s mírně zakrnělými křídly, rukama zkříženými na prsou, se zlatou čelenkou a kudrnatými vlasy. Socha od patky sloupu po temeno hlavy anděla měří 102 cm. Ze zadní strany hlavy anděla je připevněna polička pro lektora, jež je otevřena pouze na straně lektora. Polička tvoří ze tří stran patku pulpitu o výšce 9 cm, délce 43,5 cm a šířce 29 cm. Samotný pulpit je vyroben ze dřevěné desky o síle 3 cm. Široký je 55 cm a vysoký 36 cm. Na spodní hraně pulpitu je zarážka o šířce 3 cm. Celková výška ambonu je 117 cm.

Svatostánek

Svatostánek se nachází v zadní části presbytáře. Jedná se o věžovitou stavbu na dvou stupních. Oba stupně mají výšku 16 cm. První stupeň je široký 162 cm a dlouhý 256 cm. Druhý stupeň je široký 134 cm a dlouhý 202 cm. Na zadní stranu horního stupně navazuje věž svatostánku, jež má půdorys čtverce o hraně 40 cm., a výšce 149 cm. Frontální strana je z bílého mramoru, boky jsou z růžového mramoru. Ve výši 121 cm od paty věže je umístěna malá polička o síle 11 cm, šířce 34 cm a délce 22 cm. Na tuto poličku je volně položeno nastavitelné rozšíření poličky pro svíce a květiny. Posledních 7 cm věže je z bílého mramoru o hraně 38 cm. Na vrcholu věže stojí svatostánek z mosazného plechu o čtvercovém půdorysu s hranou 51 cm o výšce 53 cm. Na

dveřích svatostánku je pomocí vrtaných otvorů vyznačený tvar kříže. Z kříže v kruhu vycházejí paprsky. Všechny čtyři rohy jsou konkávně prolomeny. V současné době se některé pláty svatostánku oddělují. Je v plánu vhodná náhrada.

Sedes kněze

Na pódiu o výšce 18 cm, šířce 120 cm a délce 100 cm stojí kněžské sedes. Je vyroben podle sedes z roku 1993, které se již začalo rozpadat. Jedná se o velký jehlanovitý taburet vyrobený z dřevěného masivu o síle 4 cm, spodní hraně 50 cm a výšce nohy 46 cm. Všechny čtyři stěny jsou ve spodní hraně uprostřed své osy opatřeny výřezem o poloměru 6 cm. Na horní hraně nohy taburetu je usazen sedák o čtvercovém půdorysu o hraně 58 cm. Sedák je polstrován červenou látkou. Na bocích sedáku jsou přišroubována opěradla o průřezném tvaru písmene T. Každá část opěradla je přišroubována dvěma šrouby. Vzdálenost mezi nohami opěrky je 25 cm. Nohy opěrky jsou ve své horní části ukončeny opěradlem o průřezu písmene T, o šířce 7 cm a délce 48 cm. Od země po vrchol opěradla měří kněžský sedes 76 cm.

Sedes pro asistenci

Sedes pro asistenci tvoří taburet ze dřeva s jehanovým tvarem o hraně základny 37 cm a výšce 42 cm. V ose spodní hrany taburetu je výřez o rádiu 6 cm. V horní hraně taburetu navazuje sedák o síle 3 cm a o čtvercovém půdorysu s hranou 43 cm. Tyto taburety se nachází v kostele dva.

Lavice pro ministranty

V kostele jsou celkem čtyři lavice pro ministranty o výšce 42 cm a o rozměrech 33 x 200 cm. Nohy lavice jsou vyvedeny ze dřeva o síle 2 cm, o rozměrech 33 x 42 cm. Ve frontální části jsou profilované. Druhý profilovaný výřez se nalézá na spodní hraně nohy, kde tak vznikají dvě stejně malé nohy

lavice. Sedák přesahuje nohy lavice o 15 cm. Všechny lavice tohoto typu jsou bohatě polstrovány polstrováním s červenou látkou.

Křtitelnice

Původní křtitelnice měří 130 cm. Proto byla posunuta blíže ke zdi chrámu a zapuštěna o 20 cm pod hranu podlahy kostela. Křtitelnice je vložena do otvoru o průměru 70 cm. Ve své spodní části pod úrovní kostelní podlahy je však bohatě nasvícena, aby bylo možné bez větších obtíží obdivovat křtitelnici v její celé kráse.

Klekátko

Pod křížem na epištolní straně vítězného oblouku je umístěno klekátko. Je vyrobeno ze světlého a tvrdého dřeva. Šířka klekátka je 125 cm, výška pak 85 cm. Klekací část klekátka je široká 47 cm. Vrchní část opěrky je široká 23 cm. Klekák je bohatě polstrován polstrováním s červenou látkou.

2.16 Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Komárově

Na místě dnešního kostela byl roku 1195 vystavěn základ současného kostela jako součást benediktinského probošství.¹⁶⁷ Zřejmě před rokem 1653 byl již kostel farním kostelem.¹⁶⁸ Původní románský kostel byl po roce 1645 upraven v duchu renesance.¹⁶⁹ Roku 1888 byl chrám přebudován ve slohu novogotickém.¹⁷⁰ Dodnes se však jedná o stavebně nejzachovalejší a nejstarší kostel v Brně. Předchozí liturgická úprava byla provedena odstraněním téměř všech soch z presbytáře. Před novogotický oltář byl instalován oltář čelem k lidu. Do presbytáře byl též instalován nový ambon a sedes. V publikaci děkana

¹⁶⁷BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 150.

¹⁶⁸BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 150.

¹⁶⁹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 151.

¹⁷⁰BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 151.

Bílka se nevyskytuje datum úpravy, takže můžeme konstatovat, že liturgická úprava vznikla před rokem 1984.¹⁷¹ Kniha *Brněnské kostely* od Otakara Tučky¹⁷² převzala popis hlavního oltáře z předchozích liturgických úprav, i když již několik let byla provedena současná liturgická úprava.

K výročí 900 let kostela byl kostel roku 2004 radikálně liturgicky upraven. Celkové náklady činily 1 200 000 Kč. Částkou 525 000 Kč přispělo město a 675 000 Kč zaplatili farníci. Architektem byl Jiří Šimandl. Rekonstrukci prováděla firma Štuk. Jako umělecký kameník byl vybrán blanenský kameník Jan Leitgeb. Nová liturgická úprava se stala příčinou názorového rozštěpení farnosti. Při samotné práci se nedařilo dodržovat smluvené termíny. V neděli 5. září 2004 byl oltář konsekrován biskupem Vojtěchem Cikrlem. Do oltáře byly vloženy všechny ostatky z oltářních kamenů, které původně byly ve všech oltářích kostela sv. Jiljí.¹⁷³

Kostel je charakteristický malou šířkou jak chrámové lodi, tak především presbytáře. Před rekonstrukcí byl prostor zadní části presbytáře zvýšen o jeden stupeň a samotný starý oltář stával na dalších třech stupních. Věžovitá architektura původního pseudogotického oltáře zvýrazňovala vertikálu. Po liturgické úpravě je v kostele zvýrazněná horizontála. Prostor presbytáře kvůli tomu budí dojem nepříjemně stísněného prostoru. V zadní části presbytáře je umístěno retabulum ve tvaru lodní přídě. Nad retabulem je zavěšen kříž s korpusem. Pod křížem je na dvou stupních umístěn sedes pro kněze a asistenci. V prostoru chrámové lodi jsou u stěny umístěny lavice pro ministranty. Vedle lavice na evangelní straně je topení překrývající dřevěný abak. V polovině presbytáře jsou umístěny proti sobě dvě sochy na speciálních prohnutých podstavcích. Na evangelní straně je barokní socha Panny Marie, za jejími zády je vyřezávaná novodobá svatozář ve tvaru obdélníku. Tato svatozář drží sochu ve svém středu. Socha se tak vznáší nad

¹⁷¹ Rukopis knihy z roku 1984 je uložen v archivu Zábřdovické farnosti.

¹⁷² TUČKA, O., *Brněnské kostely*, Brno: 2015. s. 88.

¹⁷³ *Kronika farnosti Brno- Komárov. Rok 2004.*, s. 252.

podstavcem. Je to proto, aby socha sv. Jiljí na protější stěně chrámové lodi nevypadala neproporčně velká. Sokly soch jsou moderní, dřevěné o rozměrech 80 x 80 cm. Středem podstavců soch probíhá od kostelní stěny do prostoru presbytáře kvádrový sokl čtvercového průřezu o hraně 10 cm. V přední části kněžiště je umístěn moderně pojatý oltář. Vedle oltáře na evangelní stěně kostela je vyvedena skříňka na svaté oleje. Před skříňkou je usazena křtitelnice z původního vybavení kostela. Ambon ze dřeva a kamene je vztyčen v čele presbytáře na epištolní straně. V chrámové lodi, na evangelní straně vítězného oblouku, je umístěn svatostánek. Podstavu svatostánku tvoří beton a dřevěná schrána pro uchování Nejsvětější Svátosti oltářní. Nad svatostánkem se nachází moderně pojaté věčné světlo. Na epištolní straně je zhotoven trůn pro evangeliář. Trůn pro evangeliář je zrcadlově otočená obdoba svatostánku. V chrámové lodi jsou umístěny moderní dřevěné lavice s čely a s klekátky. Na stěně chrámové lodi jsou umístěny obrazy ze starého vybavení kostela. Protože některé části mobiliáře jsou těžce zaměřitelné a tvoří neobvyklé skupiny, budu popisovat v této části liturgický prostor od zadní stěny kostela směrem do chrámové lodi.

Retabulum a sedes

Základ pro retabulum a sedes kněze jsou dva kamenné stupně. Spodní stupeň má výšku 18 cm, šířku 230 cm a délku 270 cm. Druhý stupeň má též výšku 18 cm, šířku však 260 cm. Vrchní stupeň tak přes spodní stupeň na obou bocích přečnává. Délka stupně je 270 cm. V zadní části vrchní díl pódia opět přečnává přes spodní díl o 30 cm, o které je v přední části spodní díl předsunutý pod horní díl pódia. Na vrchním dílu pódia v jeho zadní straně se nachází retabulum. Ve středu vrchní plochy pódia je umístěn sedes pro kněze a asistenci. Retabulum o půdorysu tvaru písmene V je tvořeno trámy různých rozměrů. V horní části jsou obě plochy retábula zakončeny rádiusovým vykrojením. Na části retábula, stojící na evangelní straně, jsou umělecky

vyvedeny dvě desky Desatera, do kterých jsou vyřezány úryvky z různých knih Starého zákona v českém jazyce. Na zadní straně této poloviny retabula je hebrejský nápis ze Starého Zákona. Protější strana retábula je ozdobené chí-ró o velikém průměru základního kola. Zde jsou uvedeny citáty z knih Nového Zákona. Samotné hrany písmen chí-ró jsou zlacené. Zadní strana této části retabula je opatřena kratičkým řeckým textem z Nového zákona. Obě poloviny retabula jsou spojeny jen jedním svorníkem ve tvaru kříže, který je bohužel vidět pouze při bližším pohledu. Aby se zřetelněji ukázalo, že tím, kdo propojuje Starý a Nový zákon, je Kristus, je nad retabulem je zavěšen v mírně podživotní velikosti krucifix s korpusem. Korpus je větší než samotný kříž. Místo trnové koruny má Kristus zlatou čelenku. Před retabulem uprostřed vrchního pódia je sedes pro celebranta. Sedes je tvořeno dvěma kamennými trojbokými nohami o výšce 61 cm. Vnější strany jsou dlouhé 21 cm. V nejširším místě dosahuje noha síly 15 cm. Společně se sedákem mají nohy půdorysný tvar mandorly. Oba vrcholy noh sedes jsou od sebe vzdáleny 88 cm. Sedák je oproti tomu hluboký 60 cm. Síla sedáku je 4 cm. Sedák je umístěn ve výšce 50 cm. Ve své zadní části je opatřen opěrkou o výšce 15 cm. Opěrka opisuje tvar sedáku v délce 50 cm. Sedák je sice polstrován, ale pro větší pohodlí je na něj volně nasazen další molitanový polštář v barvě původního čalounění. Po levé i pravé straně od sedes je umístěno sedes pro asistenci. Na třech nohách o půdorysu 11 x 4 cm a výšce 50,5 cm je připevněn sedák s půdorysem rovnoramenného trojúhelníku s vypouklými stranami. Největší šíře sedáku je 49 cm. Čalounění je provedeno 4 cm od hrany sedáku.

Lavice pro ministranty

Lavice jsou vyrobeny jako dvojice samostatně použitelných lavic, které ale tvoří celek, pokud jsou sestaveny do páru vedle sebe. Budu tedy popisovat jednu část lavice, protože druhá je totožných parametrů, jen opačně orientovaná. Výška noh lavice je 40 cm. Na vnější straně jsou umístěny dvě nohy o šířce 19 cm. Mezi nohami je prostor o délce 3,5 cm. Na vnitřní hraně

vnější plochy je umístěna ozdobná lišta o půdorysu čtverce o hraně 4 cm. Stejnou lištou je opatřena i sousední hrana vedlejší nohy. Ozdobené nohy jsou vzdáleny 25 cm od boční hrany sedáku. Noha na druhé straně lavice je o půdorysu obdélníku s hranou 3,5 x 45 cm. Plocha zadní nohy plynule přechází v hranu sedáku. Na tuto plochu pak má být přistaven druhý díl lavice. V presbytáři jsou umístěny celkem tři kusy těchto půllavic, na evangelní straně jedna a na epištolní dvě, tedy celá sestava.

Sedák lavice pro ministranty je 4 cm silný, u kraje lavice se postupně mírně zvětšuje, aby napodobil stejné prohnutí, jaké je na oltáři oltář. Nejsilnější je v místě, kde se může přidat druhá lavice. Sedák má sedací plochu 150 x 40 cm. Polstrování je provedeno jen o rozměrech 33 x 127 cm. Je umístěno asymetricky tak, že je na jednom konci ukončeno hranou lavice. Je to proto, aby se dala k lavici připojit další, opačně orientovaná. Díky tomu lavice plynule navazuje na druhou lavici na protější straně.

Abakus

Na evangelní straně presbytáře je umístěno topné těleso kryjící dřevěný abakus tvořený dvěma deskami. Jedna je silná 5,5 cm a má obdélníkový půdorys o rozměrech 157 x 42 cm. Odkladová plocha je umístěna ve výšce 85 cm. Na delší vnější hranu abaku je v jejím středu umístěna druhá deska postavená na výšku tak, aby se svou plochou dotýkala s bokem odkladové části. Tu pak převyšuje o 3 cm. Tato deska je 5,5 cm silná a má rozměry 28 x 88,5 cm.

Hlavní oltář

Hlavní oltář je postaven v ose kostela 228 cm od stupně presbytáře. Je postaven z bílého kamene a ze dřeva. Základ oltáře tvoří noha o jehlanovitém tvaru. U podlahy měří základna nohy 68 x 68 cm. Kámen nohy dosahuje vrcholu menzy oltáře. Zde je hrana kamenné nohy o rozměrech 60 x 60 cm. Dřevěná část oltáře představuje z frontálního pohledu břevno kříže. Spodní

zaoblené břevno představuje paže Ukřížovaného. Z bočního pohledu připomíná oltář díky svému zaoblení kýl lodi. Dřevěná nástavba je nasunuta na kamennou nohu tak, že při frontálním pohledu v prostoru mezi dřevěnými břevny vidíme kamennou nohu oltáře. Vertikální břevno kříže je silné 1 cm a široké 12 cm. Je umístěno mezi oběma horizontálními břevny i uprostřed oltářní nohy, se kterou však není spojeno a ve vrchní části je od kamenné části o 5 cm předsunuté. Vrchní břevno oltáře je silné 10 cm a je zkoseno tak, aby na vrcholu zkosení mohla plynule navázat plocha menzy o rozměrech 160 x 90 cm. Plocha oltáře je ve výši 90 cm. Frontální i zadní pohledová strana jsou provedeny totožným způsobem.

Schrána na posvátné oleje

Ve výši 150,6 cm je na evangelní straně presbytáře zavěšena schrána na posvátné oleje. Jedná se o dřevěnou skříňku barvy dřeva o výšce 37 cm a šířce i hloubce 18 cm. Po bocích skříňky jsou ve výši 19 cm připevněny kamenné podpěry o síle 5 cm, šířce 7,8 cm a délce 10 cm. Skříňka má mírně vypouklá dvířka v horizontálním směru.

Ambon

Ambon je postaven na epištolní straně presbytáře pod oltářním stupněm tak, aby lektor při četbě vždy stál na stupni presbytáře. Ambon sestává z nohy a pulpitu. Noha má kamenné jádro hranolového tvaru o průřezu čtverce o hraně 11 cm. Z přední i zadní strany je noha pulpitu obložena dřevěnými pásy, ze strany lidu o síle 4 cm. Tato část vychází od země z kamenné nohy a ve svém vrcholu pod pulpitem dosahuje tloušťky 7 cm. Na straně lektora je kamenná noha ambonu obložena dřevěnou deskou o síle 4 cm a šířce 14 cm. Z frontálního pohledu je tedy noha ambonu tvořena třemi stupni. Na nohu ambonu navazuje vlastní pulpit. Jedná se o prohnutou mělkou skříňku o půdorysném rozměru 42,5 x 59 cm. Boky pulpitu jsou vysoké 4 cm a silné 1

cm. Odkladní místo pulpitu je prohnuto o rádiu. Zarážka pulpitu nesleduje rádiusové prohnutí ambonu, proto vzniká zarážka, jež je uprostřed pulpitu široká 8,2 cm. Samotný pulpit svou stavbou připomíná podstavce soch. Nejvyšší místo pulpitu je ve výši 130 cm a nejnižší ve výši 120 cm od podlahy lodi.

Svatostánek

Na evangelní straně vítězného oblouku je umístěn svatostánek. Pro přístup ke svatostánku bylo vybudováno malé pódium z betonového obrubníku a dlažby o výšce 18 cm a o rozměrech 144 x 142 cm. Od země vybíhá betonový pilastr o šíři 50 cm. Pilastr je stejně profilovaný jako dvířka svatostánku. Ve výši 90 cm je umístěn manipulační stolek stejné profilace čela jako pilastr. Stoleček je vyroben ze dřeva o síle 2 cm. Na straně blíže zdi kostela má dlouhou boční hranu 23 cm. V nejdelším místě je dlouhý 32 cm. Šířka stolečku je 51 cm. Samotný svatostánek je umístěn ve výši 149 cm. Je tvořen dřevěnou skříňí o šíři 50 cm, výšce 80 cm a délce 25 cm. Svatostánek má zdobená dvířka. Boční stěny, spodní a vrchní stěna svatostánku jsou opatřeny blokem paprsků vycházejících na způsob kříže ze skříňky. Dveře svatostánku jsou vypouklé a rozčleněné na různé plochy. Dvířka převyšují svou plochou skříňku svatostánku. Boční paprsky jsou vyvedeny z materiálu o síle 11 cm., a ploše 35 x 16 cm. Na svatostánek jsou přidělány svou delší stranou. Spodní a vrchní paprsky jsou z materiálu 12 cm silného o rozměrech 12 x 34 cm. Všechny paprsky jsou vyvedeny jen na frontální straně a některé jsou též slabě zlaceny. Nad svatostánkem je instalována lampa věčného světla.

Trůn pro evangeliář

Trůn pro evangeliář je tvořen jako protipól ke svatostánku. Je též vybaven pódium pro snadnější přístup i pilastrem ve stěně. Základní rám je o rozměrech 72 x 71 cm. Opěrka pro evangeliář má hranu 52 cm. Na straně ke středu kostela je hluboká 5 cm, na straně ke stěně je hluboká 32 cm. Na rozdíl od svatostánku

jsou tři paprsky vyvedeny přímo ve skříni samotného trůnu. Jen směrem ke svatostánku je vyveden jeden paprsek z materiálu 12 cm silného o rozměrech 12 x 34 cm., tak jako u svatostánku.

2.17 Farní kostel Zvěstování Panny Marie v Brně-Tuřanech

Mezi farními kostely v Brně má specifické místo poutní kostel sv. Anny v Brně-Tuřanech. Poutě sem putovaly i ze vzdálenějších končin monarchie. Ve zpěvníku *Slaviček Rájský*¹⁷⁴ je též uvedena píseň k Panně Marii Tuřanské. Roku 1693 byl vystavěn vedle kostela Panny Marie v Tuřanech nový kostel svaté Anny. V roce 1806 byl tento chrám rozšířen do dnešních rozměrů.¹⁷⁵ Sousední kostel byl pak roku 1810 zbořen.¹⁷⁶ Poslední výraznou stavební úpravou bylo odstranění původní věže a vybudování monumentálního průčelí.¹⁷⁷ Průčelí je tak nejvýraznější součástí výzdoby chrámového exteriéru. Je rámováno dvěma věžemi.¹⁷⁸ Interiér kostela pak tvoří klasicistní mobiliář s některými barokními prvky ze staršího vybavení chrámu.

Po zavedení *Missale Romanum* z 1970¹⁷⁹ se připravovala nová liturgická úprava. Dílo bylo promyšleno od roku 1971 jako plán na rok 1972.¹⁸⁰ 20. února 1972 byl do užívání předán nový oltář čelem k lidu.¹⁸¹ Tímto dnem skončilo podávání svatého přijímání v kleče u mřížky.¹⁸² Původní hlavní oltář se tak nadále užíval jako svatostánek. V roce 1983 byl nahrazen oltář a zřejmě také ambon za nově vyvedený v barokním tvarosloví.¹⁸³ Ambon je stále v kostele

¹⁷⁴BOŽAN, J., *Slaviček Rájský*, Hradec Králové: 1719.

¹⁷⁵BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 159.

¹⁷⁶BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 159.

¹⁷⁷BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 159.

¹⁷⁸BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 160.

¹⁷⁹Dle pamětní knihy v Tuřanech zavedený 30. 11 1969.

¹⁸⁰Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1971.

¹⁸¹Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1972.

¹⁸²Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1972.

¹⁸³Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1983.

užíván při liturgickém dění. Autorem oltáře a ambonu byl pan Suchý z Jam, který zmíněný liturgický mobiliář věnoval zdarma kostelu.¹⁸⁴ V roce 1987 byl celý prostor kněžiště kostela předlážděn a tak se pokročilo s dalšími liturgickými úpravami. Byla odstraněna mřížka pro svaté přijímání a dodán nový mramorový oltář. Ten byl benedikován na Květnou neděli 27. března.¹⁸⁵ Oltář benedikoval Ludvík Horký. Současně byla upravena kaple Božího Hrobu na kapli sv. Kříže.¹⁸⁶ Nad oltář byl přemístěn kříž od bočních dveří kostela. Korpus pochází z roku 1860.¹⁸⁷ Oltář v kapli sv. Kříže a ambon z hlavní chrámové lodi nesou podobné známky výzdoby. Proto si dovoluji říct, že se jedná o práci stolaře Suchého z Jam z roku 1983. Odstraněním Božího hrobu z kaple Božího hrobu vznikl prostor, který vhodně zaplnil přenesený oltář. Jednoduchý svatostánek postavený na oltářní menze tak slouží v době Velikonočního tridua jako Boží hrob. Kaple sv. Kříže se však pro liturgické potřeby převážně nevyužívá. V kapli je umístěna televize a hrací koutek, aby si mohly děti při liturgii hrát a tak nerušily ostatní účastníky bohoslužby. Veškerá pokoncilní úprava v chrámové lodi je oltář ad populum, sedes celebranta a asistence, lavice pro ministranty a ambon.

Hlavní oltář

Hlavní oltář je sestaven z mramorových desek růžové, šedé a bílé barvy. Tvarově oltářní menza odkazuje na barokní tvarosloví. Na spodní podstavu z růžového mramoru o výšce 5 cm a rozměrech 158 x 68 cm je postavena mramorová základní deska, též z růžového mramoru, o tloušťce 2 cm. Tato deska přesahuje patu oltáře na každé straně oltáře o 1 cm. Ve středu základní desky je ustavena samostatná noha oltáře. Ta je vyvedena ze šedivého mramoru. Jedná se tvarově o profilovou římsu sestavenou ze tří desek. Celková výška profilované spodní části nohy oltáře je 12 cm. Spodní a vrchní deska

¹⁸⁴Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1983.

¹⁸⁵Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1987.

¹⁸⁶Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1987.

¹⁸⁷Farnost Brno- Tuřany, Pamětní kniha. Rok 1987.

podstavy jsou stejné. Tloušťka desky je 3 cm, rozměry 122,5 x 50,5 cm. Mezi tyto desky je vložena prostřední deska vysoká 6 cm o rozměrech 118,5 x 48,5 cm. Mezilehlou část podstavy vyplňuje po celém obvodu šedý mramorový hranol o hraně 6 cm. Vnější rozměry středové části podstavy jsou 118,5 x 48,5 cm. Na vrchní hranu profilované nohy oltáře je usazena vrchní část oltářní nohy. Půdorys vrchní části nohy oltáře je 118,5 x 48,5 cm. Stěny spodní části oltářní nohy se pak směrem vzhůru plynule rozšiřují. Ve svém vrcholu je o rozměrech 171,5 x 65,5 cm. Tato část oltáře je ve své frontální straně od celebranta i od lidu ve své vertikální ose prolomena. Za krajní stěny do vzniklé proluky je podložena deska bílého mramoru. Spodní, viditelná hrana bílé mramorové desky je 39,5 cm, horní hrana je dlouhá 56 cm. Z pohledu lidu je bílá část oltáře vyzdobena pozlacenou hlavou Krista, jež se jako dekor užívá v pohřebnictví na zkrášlení náhrobků. Ze strany celebranta žádná ozdoba není. Na nohu oltáře je připevněna samotná vrchní deska oltářní menzy. Jedná se o béžový bílovický mramor o síle 7 cm, o rozměrech 200,5 x 85 cm. Vrchní plocha oltáře se nachází ve výšce 96,5 cm nad podlahou presbytáře.

Ambon

Ambon je dřevěnou prací z roku 1983. Tvoří jej odstupňovaná patka opatřená malovanou imitací hnědého mramoru. Rozměry základní části patky jsou 35,5 x 36,5 cm a výška 8,7 cm. Kratší hrana je hranou frontální. Po obou bočních stranách patky je vyvedeno odstupnění o rozměru 2 x 2 cm. Patka navazuje částí zužující se směrem vzhůru. Ve své nejužší části těsně pod nohou ambonu má patka rozměry 22,7 x 17,8 cm. Zde je frontální strana užší než boční strana. Ve výšce 19,7 cm je vystavena spodní hrana samotné nohy ambonu. U základny má noha obdélníkový půdorys o rozměrech 25,8 x 28 cm. Noha ambonu směrem vzhůru rozšiřuje svůj průřez. Všechny hrany ploch jsou opatřeny ozdobnou zlacenou lištou o šířce 5 cm. Plasticky vyvedená zlacená lišta se směrem do středu plochy nohy snižuje. Plocha nohy je natřena do podoby zeleného mramoru. Ze strany lektora je noha ambonu ukončena ve výšce

96 cm a vrchní hrana nohy ambonu zde měří 45 cm. Ze strany lidu je noha ukončena ve výši 107,6 cm a vrchní hrana je dlouhá 45 cm. Frontální strana nohy je opatřena emblémem chí-ró o průměru 20 cm umístěným 47 cm od spodní hrany nohy ambonu. Na nohu ambonu navazuje hlavice oddělující pulpitu od nohy ambonu. Hlavice má výšku 12 cm. Je vyvedena v hnědé imitaci mramoru. V části navazující na pulpitu je opatřena zlatěnkou. Na hlavici je pak připevněn pulpitu pro lektora. Pulpitu tvoří základ z profilované římsy o síle 5 cm o rozměrech 48 x 51 cm u základny. Římisa se plynule rozšiřuje pod desku pulpitu o rozměrech 48,8 x 54,1 cm. Síla desky pulpitu je 2 cm. Na spodní hraně pulpitu se nalézá zarážka pro knihy o rozměrech 54,1 x 4 cm. Je vyrobena z bílého dřeva. Spodní hrana pulpitu se tak nalézá ve výšce 105,2 cm, vrchní ve výšce 128,5 cm.

Sedes kněze

Sedes kněze tvoří jednoduchá tmavě hnědě mořená židle bez opěrky zad a s opěrkami pro ruce. Sedes stojí na čtyřech nohách se čtvercovým půdorysem o spodní hraně 3 cm, jenž se plynule zvyšuje až k sedáku. V místě, kde jsou nohy spojeny se sedákem měří hrana průřezu nohy 5 cm. Vrchní hrana sedáku je ve výši 43 cm. Sedák má rozměry 42 x 40 cm. Na sedáku je provedeno vysoké polstrování v červené barvě. Nohy sedes přesahují sedák a jsou tepelně ohnuty tak, aby se vždy levá noha ohýbala nalevo a pravá napravo. Tak vzniká základ pro zábradlí. Nohy levé i pravé strany sedes jsou spolu propojeny prkénkem umístěným na horním konci noh sedes. Takto nohy sedes přecházejí v nosnou část opěradla pro ruce. Zábradlí je tvořeno prkénkem o síle 2 cm a o rozměrech 4,5 x 40 cm. Celková výška sedes od země po vrchní hranu zábradlí je 60,5 cm.

Sedes asistence

Taburety o čtvercovém půdorysu s hranou 39,2 cm v nejširší části a 30 cm v nejužší části. Ve spodní části každé ze čtyř noh se nacházejí půlkruhové výřezy o šíři 25,4 cm a výšce 12,5 cm. Ve středu mezi výřezem a polstrováním

je vyveden kruhový lem o vnějším průměru 9,7 cm a tloušťce 2 cm. Uprostřed tohoto kola je kříž. Polstrování má tloušťku 6,6 cm. Celková výška sedes je 48,6 cm. V kostele se nachází celkem čtyři kusy těchto sedadel.

Lavice pro ministranty

V kněžišti a částečně i v lodi kostela se nalézají celkem čtyři kusy nových lavic pro ministranty. Lavice jsou tvořeny dvěma čely, sedákem a vzpěrou udržující geometrii lavice i při jejím zatížení. Lavice jsou vyrobeny z materiálu o tloušťce 3 cm, pouze vzpěra má průřez 4 x 3 cm. Čela lavic mají celkovou šířku 22,9 cm a výšku 43 cm. Uprostřed spodních a bočních stran čel je provedeno zúžení pomocí rádia. V nejužším místě jsou čela lavic široká 15 cm. Vzpěra je provedena z vnitřní strany lavic a je vyvedena v ose lavic 3 cm nad zemí. Tím plynule navazuje na spodní výřez čel. Čela lavic jsou vrchem připevněna sedáku. Jeho rozměry jsou 120 x 24,6 cm.

Oltář v kapli sv. Kříže

Oltář v kapli sv. Kříže a ambon z hlavní chrámové lodi nesou podobné známky řemeslného zpracování i stejné ozdoby. Proto předpokládám, že se jedná o práci stolaře Suchého z Jam z roku 1983. Přestože se na oltáři již neslouží, stručně jej popíši, protože se jedná o zachovalého předchůdce současného oltáře ad populum. Oltář stojí na pódiu o výšce 15 cm o rozměrech 150 x 140 cm. Frontální plocha je delší hrana pódia. Na pódiu je umístěna základna o půdorysných rozměrech 100 x 45 cm. Základna oltáře je vyvedena v malované imitaci hnědého mramoru. Na spodní základnu je umístěna zúžená část základny oltářní menzy opatřena imitací zeleného mramoru. Plocha frontální strany oltářní tumby má tvar rovnoramenného lichoběžníku, jenž se rozšiřuje směrem vzhůru. Po krajích této plochy je vyvedena zlatá římsa. Uvnitř plochy lichoběžníku je pomocí zlaté okrasné římsy proveden menší rovnoramenný lichoběžník, jenž je tak umístěn ve středu velkého lichoběžníku. Barevně je tato část vyvedena ve světlehnědém mramorování. Vrchní část

oltáře je stejné barvy jako základ oltáře. Ve výšce 78 cm nad pódiem je usazena oltářní menza. Ta má tloušťku 8 cm a rozměry 160 x 74 cm. Na oltáři je umístěn dřevěný svatostánek hnědé barvy a čtvercového půdorysu o hraně 40 cm a výšce 48 cm. Na dveřích svatostánku je vyveden nápis IHS. Výška písmen je 15 cm. Na stěně za oltářem je umístěn velký kříž. Po stranách oltáře jsou umístěny dva hnědé dřevěné podstavce o čtvercovém půdorysu s hranou 60 cm vysoké 126 cm. Sloupy jsou zakončeny korunní římsou o výšce 8 cm. Na sloupech klečí adorující andělé. Ti jsou použity z bývalé výzdoby Božího hrobu.

2.18 Farní kostel sv. Vavřince v Brně-Komíně

Dne 24. dubna 1324 vydala Eliška Reječka zakládací listinu pro kostel sv. Vavřince v Komíně.¹⁸⁸ Roku 1883 byl kostel opraven. Při té příležitosti byla věž chrámu osazena cimbuřím, jehlancovitá helmice byla osazena křížem. Výsledná výše věže tak byla 45 metrů.¹⁸⁹ Kostel však přestával vyhovovat rozrůstající se populaci Komína. Proto byla ubourána původní chrámová loď a v příčném směru byla postavena nová hlavní loď kostela. Původní presbytář chrámu je využit jako boční kaple. Kostel byl slavnostně vysvěcen 10. srpna 1913. Z původního kostela se do dnešních dní zachoval presbytář původního kostela a původní věž. V exteriéru zaujme vstupní portál kostela vyvedený z hořického pískovce¹⁹⁰ a věž chrámu.

Nový liturgický prostor kostela vznikl přístavbou pódia o dvou stupních navazujících na chrámovou loď a zvýšený presbytář. Základní stupeň pódia je vysoký 21 cm a vyplňuje celou šířku chrámové lodi. Délka prvního stupně je 281 cm, 46 cm od frontální hrany prvního stupně je vystavěn druhý stupeň mající výšku 15 cm. Rozměry půdorysu vrchního stupně jsou 235 x 650 cm. Ve středu vrchního stupně pódia stojí oltář ad populum. Na epištolní staně pódia je

¹⁸⁸STUDENÍK, J., *Kostel sv. Vavřince v Brně- Komíně napříč staletími*, Brno: 2013. s. 10.

¹⁸⁹STUDENÍK, J., *Kostel sv. Vavřince v Brně- Komíně napříč staletími*, Brno: 2013. s. 19.

¹⁹⁰STUDENÍK, J., *Kostel sv. Vavřince v Brně- Komíně napříč staletími*, Brno: 2013. s. 29.

ambona, na evangelní straně pódia je sedes pro ministranty. Na stěně pod křížem je nainstalována polička sloužící jako abakus. V kněžišti – na evangelní straně je umístěn sedes pro kněze a asistenci. Při sepisování této práce probíhala další liturgická úprava mající za cíl nahradit vysloužilé dřevotřískové vybavení kostela. Iniciátorem současné liturgické úpravy byl administrátor P. Josef Vítek. Liturgická úprava byla provedena v roce 1974.¹⁹¹

Oltář ad populum

Oltář stojí uprostřed druhého stupně nově postaveného pódia. Jedná se o stavbu jednoduchých tvarů sestavenou z dřevotřískových desek opatřených po celé své ploše bílou dýhou. Na dvou nohách ve tvaru kvádrů o šířce 18,2 cm, výšce 80 cm a délce 45,7 cm stojí samotná oltářní menza o výšce 21 cm. Půdorys oltářní menzy má rozměry 89,2 x 201 cm. Nohy oltáře jsou umístěny ve vzdálenosti 46,2 cm od boční hrany oltářní menzy. Frontální okraj oltářní menzy je usazen na nohy oltáře ve vzdálenosti 15,2 cm od hrany menzy. Od zadní strany menzy je však noha usazena ve vzdálenosti 36 cm. Při bočním pohledu je tedy zřetelné asymetrické umístění menzy na nohách oltáře. Při přípravě této práce nebyl nalezen žádný vyznačený relikviář. V knize Mgr. Studeníka je pod poznámkou 88 uvedena informace, že dle vyprávění P. Vítky jsou v oltáři ostatky Dona Boska¹⁹². Aby oltář nepřipomínal stůl, je do prostoru mezi nohami oltáře vložen kryt z překližky o síle 10 cm a o rozměrech 67 x 78 cm s uměleckým ztvárněním α a ω , mezi kterými je umístěno chí-ró. Výsledný vzhled výzdoby všech těchto písmen připomíná tvarově kruh. Středová část je umístěna volně, poněkud mírně za hranu oltářních noh. Stabilitu středové části zajišťuje pár patek umístěných na spodních rozích desky. Patky mají tvar klínu o šířce 8 cm, délce základny 11 cm a o výšce 3 cm. Z druhé strany středové části oltáře je umístěno topení pro kněze.

¹⁹¹Farní kronika Brno- Komín. Rok 1974. s. 179.

¹⁹²STUDENÍK, J., *Kostel sv. Vavřince v Brně- Komíně napříč staletími*, Brno: 2013. s. 42.

Ambon

Ambon stojí na epištolní straně vrchního pódia. Jedná se o několikrát upravovaný pult, který v důsledku úprav pozbyl své původní podoby z dob instalace nového liturgického mobiliáře. Je sestaven z dřevotřískových desek potažených světlou dýhou. Patku ambonu tvoří deska obdélníkového tvaru o síle 2 cm a o rozměrech 25 x 30 cm. Zadní hrana paty ambonu přechází v nohu vysokou 86 cm o půdorysu ve tvaru čtverce o hraně 25 cm. Levý i pravý bok nohy ambonu je ozdoben lištou z hnědě natřeného masivu o tloušťce 2 cm a šířce 9,5 cm, která probíhá v celé délce nohy ambonu od patky k pulpitu. Pulpit je nasazen na nohu ambonu přesně na svůj střed. Pulpit je tvořen z frontální strany dřevotřískovou deskou pokrytou bílou dýhou o rozměrech 60 x 32,4 cm. Uprostřed frontální plochy se nachází bronzové vyobrazení, zřejmě květiny, na čtvercovém podkladě s jednotně projmutými hranami. Na bocích pak má pulpit tvar pětiúhelníku o délce základny 44,4 cm, výšce 23,4 cm, s vrcholnou hranou o délce 12,4 cm, sešikmenými hranami o délce 33,5 cm a bočními hranami o délce 10 cm. Okraje stěn pulpitu přesahují o 3 cm odkladné části pulpitu a o 2,5 cm samotný pultík pro liturgické knihy. Tato část pulpitu o rozměrech 56 x 35 cm je odklápací. Je připevněna pomocí mosazného klavírového pantu k vrchní odkládací ploše o rozměrech 10 x 56,2 cm. Spodní část pultíku je opatřena malou zarážkou z masivu o obdélníkovém průřezu 3 x 1 cm s délkou 56 cm. Spodní hrana je z pohledu od lektora sražena rádiem. Jako doraz pro vymezení správné polohy zavíratelného pulpitu slouží mosazné vruty zašroubované po dvou na každé straně a opatřené plastovým pouzdrům. Pulpit je opatřen mikrofonem, jehož veškerá elektroinstalace je vedena nohou a pulpitem ambonu.

Sedes

Kněžské sedes je na evangelní straně presbytáře. Jedná se o moderně pojatou a výškově nastavitelnou židli. Celou spodní část tvoří béžově natřený

svařenec noh. Identické nohy jsou postaveny jen dvě, v ose lodi chrámu. Nohu tvoří patka z válcovaného ocelového profilu o rozměrech 4 x 2,5 cm a o délce 40 cm. Na obou koncích je patka zaslepena černou plastovou ucpávkou. Uprostřed patky vychází vertikální vzpěra z válcovaného profilu o hraně 4 x 4 cm a s výškou 38 cm. Ve výšce 23 cm na nohu kolmo navazuje vzpěra o délce 41,6 cm, opět z válcovaného profilu s hranami 4 x 4 cm. Tato vzpěra je přivařena koutovým svárem k oběma nohám. Díky dobrému provaření je výsledný svarek poměrně pevnou a stabilní konstrukcí. Do obou noh je vsunut protikus z válcovaného profilu o hraně 3,5 x 3,5 cm. Obě nohy mají ve své vertikální ose šest otvorů pro umístění stavěcích šroubů. Na obou nohách jsou tyto šrouby umístěny dva. Minimální výška sedáku je 41 cm a maximální výška je 51 cm. Ve své vrchní části je tato posuvná část navařena na pásovinu o průřezu 2,5 x 4 cm a o délce 35 cm. Celý svařenec je připevněn pomocí vrutů s horní patkou z pásovinu k sedáku. Ten je o rozměrech 52,8 x 40 cm. Šíře boků sedes a výška sedáku je 3,7 cm. Boky sedadla mají výšku 25 cm a délku 40 cm. Jsou k sedáku připevněny čtyřmi válcovými kolíčky, jejichž otvory jsou překryty dýhou kruhového tvaru v barvě sedes. Místo čalounění je použito přenosného podsedáku v červené barvě.

Sedes pro ministranty

Sedes pro ministranty je řešeno ve formě jednoduchých taburetů. Jedná se o sestavu z dřevotřískových desek o síle 2 cm potažených dýhou z bílého dřeva. Taburet je složen ze dvou noh, jedné vzpěry a základny pro sedák. Noha má rozměry 25 x 42 cm. Ve výšce 25,5 cm od spodní hrany nohy je uprostřed noh připevněna vzpěra z dřevotřísky potažené světlou dýhou o rozměrech 6,6 x 21 cm. Vzpěry stejných rozměru se pak nachází ve vrcholu prostoru mezi nohami sedadla a slouží jako základ pro sedák. Sedák je vyveden dřevotřískovou deskou o tloušťce 4 cm a o čtvercovém půdorysu s hranou 30,6 cm. Všech 18 sedadel téže konstrukce, která jsou v kostele, má na sedáku připevněné červené čalounění. V době psaní této práce byly stoličky tohoto typu stářím poničeny.

Téměř všechny židličky mají ulámany krajní části dýhového potažení. U některých stoliček dochází i k vydrolení základní dřevotřískové desky. Ostatní sedadla, celkem 9 kusů, jsou běžně vyráběné židle pro světské účely vyráběné v 70. letech 20. stol.

Abakus

Pod křížem na evangelní straně prebytaře je umístěn abakus vytvořený z dřevotřískových desek o síle 2 cm, které jsou potažené světlou dýhou. Stolek je sestaven celkem ze tří desek. Nástěnná deska má šířku 75,6 cm a výšku 107 cm. Ke zdi je připevněna pomocí dvou šroubů. Ve výšce 40 cm je kolmo na tuto desku připevněná deska o délce 75,6 cm a šířce 45 cm. Ve svém středu je tato odkladní plocha abaku podpírána podpěrou o trojúhelníkovém tvaru s výškou 39 cm a délkou 39 cm. Opěra je umístěna na základní desce ve výši 3 cm od spodního kraje základní desky. V době psaní této práce je již dřevotřísková deska abaku částečně rozpadalá a před pohledem lidí je tak abakus chráněn plátnem s kraječkami.

2.19 Farní kostel sv. Janů v Brně-Bystrci

První písemnou zmínkou o farním kostele v Bystrci nalzáme roku 1531.¹⁹³ Roku 1843 byla původní budova kostela rozšířena. Věž chrámu byla dokončena v roce 1862. Současná podoba chrámu vznikla rekonstrukcí z roku 1897.¹⁹⁴ V čele chrámové lodi je vystavěna věž. Věž je nejvýraznějším prvkem exteriéru. Vnitřní prostory chrámové lodi i presbytáře jsou sklenuty klenbou, která je v presbytáři opatřena freskou od Ludvíka Kolka.¹⁹⁵ Presbytář kostela je o třetinu užší než chrámová loď. Je zakončen

¹⁹³BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 173.

¹⁹⁴BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 173.

¹⁹⁵BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 174.

polokruhovým závěrem. Podél vnitřních stěn zdobí celý obvod kostela korunní římsa.

Kostel je jedím z prvních v Brně, které prošly dramatickou liturgickou reformou. První úpravy spočívaly v odstranění původního pseudogotického oltáře. Autorem návrhu byl dle P. Fruvity P. Oldřich Navařík. Ten však zemřel ještě před realizací návrhu. Po něm byl k liturgické úpravě přizván architekt Ludvík Kolek. Při rekonstrukci v roce 1969 byl celý prostor kněžiště výrazně zvýšen. Z toho důvodu se Mše svatá v době rekonstrukce presbytáře sloužily u původního barokního oltáře na evangelní straně chrámové lodi.¹⁹⁶ Do užívání farnosti byl nový prostor kněžiště předán 27. 8. 1969 slavnostní bohoslužbou.¹⁹⁷ Na konci srpna 1969 pak začala rekonstrukce chrámové lodi. Všechny boční oltáře, lurdská jeskyně, kazatelna a křížová cesta byly odstraněny. Jednotlivé prvky původní výzdoby pak posloužily k vyzdobení chrámové lodi a farní budovy. Dle fotografií je možné některé části původních oltářů identifikovat. Díky relativně velkému počtu obrazů a soch nepůsobí kostel prázdňným dojmem. Dle záznamů ve farní kronice je autorem úpravy architekt Kolek. Jeho návrh na liturgickou úpravu však nebyl vykonán najednou, protože šlo o tvarově složité vybavení, jak ukážeme níže. Při konci chrámové lodi směrem k presbytáři začíná zvýšené pódium o třech stupních vyplňující celý prostor kněžiště a dvoumetrový pás plochy lodě před vítězným obloukem. Stupně jsou ukončeny na evangelní straně před ambonem, 150 cm od stěny boční lodi. Na navazující hranu jediného stupně řečniště je připevněno nerezové zábradlí. Na evangelní straně je umístěn ambon a velký kříž s korpusem. Na stupních pódia, v ose kostela a na podlaze presbytáře je vyveden kříž z černých dlaždic v bílé podlaze. Křížení ramen tohoto kříže probíhá v místě, kde stojí oltář. Tento kříž končí 20 cm před nohou svatostánku. Na epištolní straně jsou sedes pro kněze a asistenci. Nad sedes jsou umístěny sochy

¹⁹⁶Viz. Přílohy foto č. 63.

¹⁹⁷Kronika farnosti Brno- Bystrc. Rok 1969.

sv. Janů, které bývaly součástí původního hlavního oltáře. V místě, kde stával původní oltář, je dnes umístěn svatostánek.

Hlavní oltář

Oltář má tvar stolu tvořeného dvěma nohami z betonových kvádrů, na nichž spočívají v bočních rozích umístěné kulové podpěry menzy a samotná oltářní menza. Oltář je nesymetrický, a tedy rozměrově bohatý i přes užití jednoduché tvary. Základ oltáře je tvořen betonovými kvádry nestejné velikosti. Šíře nohy na epištolní straně je 39 cm, výška 63 a délka 98 cm. Noha na epevangelijské straně má šířku 36,5 cm, výšku 62,8 cm a délku 98 cm. Po obvodu jsou do stěn těchto částí oltáře zapuštěny střepey dlaždic černého, hnědého, šedivého a bílého mramoru. Nohy oltáře jsou od sebe vzdáleny 84 cm. Na nohy jsou umístěny čtyři soustružené hlavice z bílého mramoru, rozšiřující se směrem směrem vzhůru od průměru 12 cm do průměru 19 cm. Na spodní hraně těchto hlavic je vyveden zlatou barvou ozdobný pruh. Druhý pruh se nachází v místě, kde se začíná finální rádius hlavice. Na tyto hlavy noh oltáře navazuje mramorová patka čtvercového půdorysu o hraně 24 cm., a výšce 2,5 cm. Čtyři stejně vyvedené hlavice jsou umístěny od hrany menzy ve vzdálenosti 25 cm. Menza je vyrobena ze šedivého betonu o lichoběžníkovém průřezu. Tloušťka menzy je 16 cm. Ve spodní části má menza půdorys 191 x 92 cm. Ve svém vrcholu pak má rozměry 195,5 x 97 cm. Vrchol menzy je ve výši 93 cm. Oltář je vybaven ostatkem umístěným tak, aby bylo možné sloužit liturgii ad Deum i ad populum. Ze strany od kněžiště je ostatek vzdálen od hrany menzy 36 cm, od strany chrámové lodi ve vzdálenosti 32 cm od hrany.

Svatostánek

Je umístěn v zadní části presbytáře. Jedná se o věžovitou stavbu, jejíž spodní část (noha) odpovídá podobě noh výše popsaného oltáře a jeho vrchní část je vyvedena ve dřevě. Betonový sokl, noha svatostánku, má rozměry kvádrů o šířce 52,5 cm, výšce 94,5 cm a délce 49,5 cm. Na jeho vrcholu je

ustavena 4 cm silná dřevěná deska hnědé barvy o čtvercovém půdorysu o hraně 101 cm. Do středu desky je umístěna třínohá stolička vyvedená z dřevěného masivu o síle 2,5 cm. Každá noha stoličky má šířku 2,5 cm, výšku 30 cm a délku 30 cm. Stolička má na spodní i vrchní hraně patku rozšiřující nohu. Na každé patce jsou v rozích umístěné čtyři šrouby spojující svatostánek s podstavcem. Vrchol stoličky tvoří deska čtvercového půdorysu o hraně 51 cm a síle 2,5 cm. Na této plotně stojí již vlastní svatostánek. Svatostánek je vyveden v mosazném plechu o šíři 47 cm, výšce 61,5 cm a hloubce 40 cm. Umělecky ztvárněná dvířka svatostánku představují trs hroznového vína, ze kterého místo paprsků vychází klasy pšenice. Dvířka svatostánku jsou zlacenou řezbou od řezbáře Vaňka. Na vrcholu svatostánku je umístěno vyobrazení beránka ležícího na knize ze sedmi pečetěmi. Ze zad beránka vychází devět paprsků. Beránek se může dle liturgického období zaměnit za kříž či sochu vzkříšeného Krista.

Ambon

Původní ambon navrhl architekt Kolek. Byl postaven na evangelní straně chrámové lodě z bíle natřené překližky. Za zády lektora byl umístěn velký kříž bez korpusu. Dle sdělení P. Fruvirta se ještě v 70. letech 20. století provedla změna tohoto ambonu za jiný, vyřezávaný ze dřeva. Autor vyřezávaného byl J. Vaněk. Ambon stojí na čtyřech nohách tvořených deskami o šíři materiálu 5 cm. Tyto čtyři nohy jsou spojené na středové vnitřní hraně. Jako střed ambonu je použit hranol čtvercového průřezu o hraně 10 cm. Nohy ambonu jsou sestaveny v půdorysu písmene X. Frontální stranu tvoří dvě nohy ambonu svírající mezi sebou tupý úhel. Jsou zdobeny hlavami evangelistů a rostlinnými motivy v duchu původního vybavení chrámu. Celková výška ambonu je 127 cm. Na straně lektora je ve výšce 98 cm umístěn odkladní pultík. Pultík je vyroben ze stejného dřeva jako celý ambon. Pultík má tvar pětiúhelníku o šíři 50 cm, délce strany 17 cm a sešikmené plochy 27 cm. Samotný pulpit se nachází ve výši 116 cm, má šířku 57 cm a výšku 51 cm. Vrchní hrana pulpitu je

prolomena tvarem zdobeného průčelí ambonu. Ve své spodní části je pulpit vybaven zářkou o rozměrech 6 x 57,3 cm s rádiusově vyvedenými horními rohy. Na pulpitu je v jeho horní části, nově nainstalováno světlo a mikrofon. Kabel pro mikrofon je veden pod pulpitem, kabel pro světlo přes hranu pulpitu. Za ambonem se nachází kříž s korpusem v podživotní velikosti, patrně práce z 19. století.

Sedes

Sedes je umístěn před vítězným obloukem na epištolní straně chrámové lodi na výše popsaném pódiu. Tvoří jej křeslo celebranta a dvě židle asistence. Sedadlo pro kněze je odlišeno od sedadel asistence větší velikostí a opěradlem. Půdorys sedes připomíná tvar písmene U, ovšem ve své zadní části není zakončen rádiem, nýbrž rovnou hranou. Celkem má křeslo čtyři nohy se čtvercovým půdorysem o hraně 4,2 cm. Nohy ve frontální části křesla jsou od sebe vzdáleny 49,5 cm, a nohy zadní jsou od sebe vzdáleny 38,5 cm. Celková výška noh sedadla je 71 cm. Ve výši 9 cm jsou přední nohy propojeny mezi sebou i se zadními nohama výztuhou o průřezu čtverce s hranou 3 cm. Zadní výztuha je ve výši 18 cm. Druhou vzpěrou o čtvercovém půdorysu o hraně 4,2 cm je již samotný základ sedáku propojující všechny nohy sedadla ve stejné výši. Rozměry sedáku jsou 48 x 53 cm. Sedák má svůj vrchol ve výši 53 cm. Vrcholem sedala je opěradlo pro ruce o průřezu obdélníku s rozměry 9 x 7 cm. Zadní opěradlo je o čtvercovém půdorysu s hranou 4,2 cm a je umístěno ve výšce 56 cm. Je tedy pod úrovní opěrek pro ruce.

Sedes pro asistenci

Sedes pro asistenci jsou dva taburety. Taburety mají půdorys čtverce o hraně 42,3 cm. Sedák spočívá na čtyřech nohách čtvercového půdorysu o hraně 5 cm. Samotný sedák je potažen červenou látkou a je umístěn na vzpěrách čtvercového půdorysu s hranou 5 cm. Celková výška taburetu je 46 cm.

Sedes pro ministranty

Na evangelní straně je ve výklenku u topení novodobá lavice o třech nohách o tloušťce 5 cm a šířce 19 cm. Všechny tři nohy jsou zapuštěny do lichoběžníkových patek. Krajiní nohy jsou umístěny 19 cm od hrany sedáku. Prostřední patka je v ose lavice. Sedák je 5 cm silný, o rozměrech 135 x 23 cm.

Ostatní sedes

Dále se v kněžišti nachází 8 běžných stoliček tovární výroby.

Abakus

Abakus je umístěn na evangelní straně kostela za portál tak, že z hlavní lodi není téměř vidět. Jedná se o továrně vyráběný nábytek – konferenční stůl o čtyřech nohách. Ve vrcholu noh je umístěna po všech stranách stolu vzpěra o výšce 3,5 cm. Na vzpěře je připevněna menza. Vrchol menzy je ve výši 78 cm. Kraje menzy přesahují nohy na každé straně o 3,5 cm.

2.20 Farní kostel svatého Bartoloměje v Brně-Žebětíně

Pseudoklasicistní kostel sv. Bartoloměje v Žebětíně byl vystavěn jako jednolodní kostel s boční kaplí a segmentovým zakončením roku 1923.¹⁹⁸ Chrámová loď je obdélného půdorysu o severojižním směřování. Vchodová předsíň je oproti chrámové lodi zúžená. Půdorys předsíně a presbytáře hlavní lodi je vyveden symetricky. Po stranách středových vstupních dveří jsou vyvedeny dva pilastry držící na svém vrcholu trojúhelníkový tympanon. Středové dveře mezi sloupy jsou z mořeného dřeva. Nad dveřmi je osmiúhelníkové okno. Na evangelní straně chrámové lodi jsou tři obdélníková okna. Na epištolní straně jsou vyvedena okna dvě. Místo prostředního okna je na epištolní straně chrámové lodi vstup do staré části kostela. Boční kapli tvoří

¹⁹⁸BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 177.

původní chrámové loď staršího kostela. Uprostřed epištolní stěny původního chrámu je situován boční vchod. V evangelní straně kaple jsou prolomena dvě okna o tvaru půlobloubku. Ve vnějším průčelí boční kaple je vystavěna zvoniční věž. Půdorys kostela a boční lodi je ve tvaru písmene T. V místě napojení hlavní chrámové lodi na presbytář je na evangelní straně vystavěna sakristie. Ta stojí na kamenné podezdívce. Stěny jsou prolomeny obdélnými okny a vchodem do sakristie. Fasádu kostela tvoří kombinace zdiva z neomítaného lomového kamene a hladké omítky v bílé a okrové barvě.

Interiér kostela působí čistým a vzdušným dojmem. Presbytář je zakončen čtvrtkruhovou stěnou, v jejímž středu je umístěn obraz sv. Bartoloměje v profilovaném rámu. Ve svém vrcholu je rám obrazu propojen s ozdobnou římsou probíhající po obvodu celého kostela. Nad římsou je znázorněno Boží oko. Z Božího oka vycházejí zlaté paprsky. Jedná se o jediný znovupoužitý umělecký prvek ze starého oltáře. Po obou stranách presbytáře jsou umístěné sochy evangelistů od řezbáře Petra Krajíčka z Telče.¹⁹⁹ Podlaha presbytáře je členěna do čtyřech stupňů. Spodní stupeň o výšce 15 cm odděluje presbytář od chrámové lodi. Stupeň je na svém čele zakončen elipsovité. Tím je zvětšena plocha presbytáře do chrámové lodi. Tvar stupně je pak ve zmenšeném měřítku užit i u ostatních stupňů umístěných v kněžišti. Druhý stupeň kněžiště o výšce 14 cm je využit pro usazení oltářního stolu, ambonu a sedes. Oltářní stůl je usazen do středu elipsy elipsovité hrany stupně. Ambon je vztyčen mírně před oltářem na evangelní straně stupně. Sedes je umístěn zrcadlovitě k ambonu na epištolní straně stupně. Ve třetí třetině hloubky druhého stupně jsou usazeny dva stupně o výšce 15 a 16 cm výše popsaného tvaru, které vedou ke svatostánku. Svatostánek je optickým střede kostela, a působí jako důstojný trůn eucharistického Krista. Po stranách vítězného oblouku jsou umístěny dva reliéfy, na epištolní straně Křest Páně²⁰⁰ a na evangelní straně Zvěstování Páně. Reliéf Zvěstování Panně Marii je dílem Petra Krajíčka, reliéf křtu Páně od

¹⁹⁹Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 2008.

²⁰⁰Z původního vybavení kostela.

sochařů Proseckého a Vrbackého.²⁰¹ Pod reliéfem Zvěstování Páně je umístěna nově zhotovená křtitelnice. Chránová loď je vybavena lavicemi s klekátky. Na stěnách chránové lodě jsou zavěšeny obrazy křížové cesty. Nad vstupem do boční kaple je zavěšen obraz sv. Ludmily. Na protější straně chrámu je instalována pieta z původního vybavení kostela. V boční kapli se nalézá původní barokní hlavní oltář starého kostela, socha Nejsvětějšího srdce Páně a bílá socha Krista z vrcholu původní kazatelny. Na kostelním kůru stojí dvojmanuálové varhany s moderně pojatým píšťalovým prospektem.

Pro absenci dotazníku o zavádění liturgických změn z roku 1965 z farnosti Žebětín jsem našel první zmínku o liturgickém prostoru kostela z roku 1972. Tehdy byl požádán kapitulní ordinariát o změnu oltářního prostoru. Liturgická komise ve složení Dr. Karel Cikrle, P. Šimajchl a architekt Kolek prohlásila, že kostel je na úpravu liturgického mobiliáře připraven.²⁰² Žádost faráře²⁰³ o stavbu oltáře versus populum byla podána 19. září roku 1974. Odpověď vypracoval P. Norbert Škrdlík. V odpovědi je navrženo zachovat hlavní oltář jako svatostánek.²⁰⁴ Zároveň se zachováním tehdejšího svatostánku se mělo použít některých výtvarných prvků hlavního oltáře pro zhotovení nového oltáře ad populum. Prozatímní oltář byl označen jako umělecky nehodnotný.²⁰⁵ Provizorní řešení liturgického prostoru bylo zachováno do roku 1992. V roce 1992 byla postupně prováděna rekonstrukce elektroinstalace. Původní rozvodná skříň v sakristii byla menší, než bylo později třeba. Proto se ubouraly schody ze sakristie ke kazatelně. Nakonec byla odstraněna celá spodní část kazatelny. Vrchní část kazatelny byla odstraněna již dříve. Kazatelna byla dle kroniky v havarijním stavu.²⁰⁶ Kvůli odstraněným oltářům bylo nutné položit v nově obnažených

²⁰¹BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s. 177.

²⁰²Č. j. 420 / 72. ze dne 3. října 1972.

²⁰³Farářem byl Hubert Fojtík.

²⁰⁴Č. j. 1035 ze dne 23.9 1974.

²⁰⁵Č. j. 1035 ze dne 23.9 1974.

²⁰⁶Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 1992. s. 55.

místech podlahu.²⁰⁷ Nové liturgické uspořádání si vynutilo nové rozmístění původního mobiliáře.²⁰⁸ Začátkem roku 2000 byla podána žádost na definitivní úpravu kostela. Dne 24. ledna roku 2000 přišla z biskupství komise, která podmínila rekonstrukci presbytáře stavbou nového svatostánku a hlavního oltáře.²⁰⁹ Ideový projekt na rekonstrukci presbytáře byl schválen památkovým ústavem, biskupstvím i městskou částí Brno-Žebětín.²¹⁰ Až dne 26. května roku 2009 započala rekonstrukce presbytáře.²¹¹ Kamenické práce vykonala firma Komárek z Letovic. Nová dvířka ke svatostánku zhotovil pan Nikos Arumitidis. Sochy evangelistů zhotovil řezbář Petr Krajíček z Telče. Na slavnost sv. Bartoloměje²¹² byl nový oltář posvěcen otcem biskupem Vojtěchem Cikrlem. Sochy byly instalovány na Vánoce 2008.²¹³

Svatostánek

Svatostánek je vyveden jako vzhůru se zužující, a od středu rozšiřující kamenný prvek s dovnitř projmutými stěnami. Pro stavbu byl užit smetanově bílý jurský mramor s leštěným povrchem.²¹⁴ U základny má vzdálenost hran 180,5 x 49,5 cm. Širší plocha je pohledovou. Ve výši 90 cm je usazena polička pro výstav Nejsvětější Svátosti oltářní. Ta má půdorysný tvar kruhové výseče. Na obou stranách svatostánku plynule přechází v boční plochy svatostánku. Proto je spodní plocha poličky větší než vrchní plocha poličky. Polička je ztvárněna z materiálu o síle 12,5 cm. Šíře vrchní plochy poličky je 107 cm, ve vrcholu rádiu plochy poličky měří 44 cm. Boční strana v místě napojení poličky je silná 35 cm. Od spodní hrany poličky vycházejí bočnice z

²⁰⁷Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 1992. s. 55.

²⁰⁸Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 1992. s. 56.

²⁰⁹Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 2002. s. 76.

²¹⁰Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 2002. s. 87.

²¹¹Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 2008.

²¹²24. srpna.

²¹³Kronika farnosti Brno- Žebětín. Rok 2008.

²¹⁴Průvodní zpráva studie.

mosazných prutů v podobě proplétaných stylizovaných rostlin. Ve středu kamenného čela svatostánku je vyvedena schránka pro uchování Nejsvětější svátosti oltářní. Dvířka svatostánku jsou uchycena na rám svatostánku, který přečnává o 1,1 cm plochu kamenné části svatostánku. Šířka rámu je 60 cm, výška rámu 84 cm. Dvířka schrány jsou dvojitá, provedená ze zlaceného dřeva o síle 2,5 cm. Dvířka jsou o šířce 54 cm., a výšce 74,6 cm. Na dvířkách je vyobrazeno chí-ró, alfa a omega a klasy s trsy vinné révy. Nad svatostánkem je volný prostor o šíři 50 cm. Okolní materiál svatostánku tak vytváří dojem rozšiřujících sloupů. Ve volném prostoru jsou instalovány dvě polokoule, které se spolu dotýkají v místě svého vrcholu. Spodní plocha je pak usazena na svatostánek a na vrchní plochu může být usazen plasticky vyvedený beránek, kříž, či vzkříšený Kristus.

Oltář

Jediný oltář hlavní lodi kostela stojí na druhém stupni pódia v ose vítězného oblouku kostela. Je složen z menzy a z dvojitého sloupového podstavce. Materiál je stejný jako u svatostánku. Měkký obloukový tvar podnože s projmutím odkazuje na tvar svatostánku. Podstavec má u svého základu délku hran 65 x 32,5 cm. Směrem vzhůru se podstavec rozšiřuje. Od strany lidu i celebranta je ve vertikálním směru v ose podstavce provedena 6 cm široká mezera. Dle návrhu měla tato mezera probíhat přes celou podstavu. V současné době je na straně lidu zakryta. Vznikl tak kanál pro vedení kabelu mikrofonu vzhůru do prostoru oltářní menzy. Menza má sílu 12 cm a rozměry 160 x 80 cm. Po svém spodním obvodu je u menzy sražená hrana o výšce 3 cm. Výška menzy je 98,5 cm nad zemí.²¹⁵ Uprostřed menzy je do kruhového otvoru uložen ostatek. Otvor je zavíčkovan víčkem průměru 8 cm, které je opatřeno vyrytým křížem.

²¹⁵Projekt počítal s výškou 95 cm nad zemí.

Ambon

Ambon je umístěn na evangelní straně presbytáře. Je tvořen nohou ambonu a pulpitem. Jak noha, tak pulpit jsou vzhůru se zužující a od středu opět rozšiřující se kamenné prvky s dovnitř projmutými stěnami. Podstava má u svého základu vzdálenosti hran z frontální strany 44,5 cm, z laterální strany 34,5 cm. Výše nohy je 102 cm. Na nohu je nasazen pulpit. Vzdálenost hran pulpitu v základně je z frontální strany 43,1 cm, z boční 32 cm. Od strany lektora je v pulpitu 2,8 cm od spodní hrany vyvedena odkladná polička. Šíře otvoru je 29 cm, výška 8 cm a délka 25 cm. Na mramorovou část pulpitu je nasazena dřevěná mořená deska o šířce 49,7 cm a výšce 37,2 cm. Nejnížší místo dřevěné části pulpitu se nalézá ve výši 125 cm nad zemí, nejvyšší pak ve výši 138,5 cm nad zemí. Vrchol pulpitu je zároveň vrcholem ambonu.

Sedes

Kněžské sedes je vzhůru se zužující a od středu opět rozšiřující se kamenný prvek s dovnitř projmutými stěnami. Podstava má u svého základu vzdálenosti hran z frontální strany 44,5 cm a z boční strany 34,5 cm. Výška sedes po sedák je 41 cm. Ve výši 41 cm je vzdálenost hran 46 x 36,5 cm. Sedák je terakotové barvy o výšce 6 cm.

Sedes ministrantů

Sedes ministrantů jsou řešena jako dvě zalomené lavice o sedmi místech, umístěných po stranách presbytáře. Lavice je uchycena ke zdi pěti ocelovými profily. Z přední strany je krytá dřevěnou lištou o výšce 10,5 cm a čalouněná průběžným sedákem. Sedák lavice je ve výši 42 cm. Šíře sedáku je 44,8 cm. Hrana lavice směřující do prostoru chrámu měří 220 cm a po zalomení pokračuje v délce 82 cm.

Abakus

Abakus je instalován na evangelní straně presbytáře v rohu za vítězným obloukem. Je vyveden jako mramorová deska usazená na konzole připevněné ke zdi. Abakus je vyroben z vračanského vápence. Konzole je ve své spodní části široká 5 cm. Směrem vzhůru se šíře zvětšuje pomocí rádiu o poloměru 70 cm. Výška nohy je 40 cm. Noha zasahuje 28 cm pod menzu abaku. Menza abaku je silná 4 cm. Rozměry menzy jsou 36 x 70 cm.

Křtitelnice

Křtitelnice je složena z nohy, křestní mísy a víka. Noha je vyvedena na trojúhelníkovém půdorysu. Směrem vzhůru se zužuje a od středu opět rozšiřuje. Všechny stěny noh jsou projmuty dovnitř. Ve vrcholu nohy je umístěná mísa ve tvaru polokoule obklopená z boku nohami křtitelnice. Sousední nohy jsou od sebe vzdáleny 43,5 cm. Výše nohy je 94 cm. Ve výšce 76,5 cm je umístěna křestní mísa. Půdorysný průměr mísy je 40 cm. Hrana mísy je sražená ve výši 2,5 cm. Na kamennou část je připevněno mosazné víko. Na něm jsou po obvodu znázorněny trnové pruty. Vrchní plocha víka je zdobena listy a deskami Starého zákona. Vrchol víka tvoří hroznový list sloužící jako držadlo pro zvedání víka.

3 Liturgická, právní a umělecká opodstatněnost liturgických úprav brněnských farních kostelů po Druhém vatikánském koncilu

V předchozích dvou kapitolách jsme se seznámili s podmínkami, za kterých je možné obohatit starší chrámový prostor novým liturgickým mobiliářem. Popis současné podoby mobiliáře nás přivádí k praktické aplikaci těchto nařízení. Umělecké hodnocení je provedeno na základě slohové jednotnosti mobiliáře, užitého materiálu a výsledného dojmu. Existuje-li k danému kostelu posudek Národního památkového ústavu, je zde toto hodnocení zmíněno. Právní opodstatněnost bude hodnocena převážně z pohledu kanonického práva. Liturgická opodstatněnost pak sleduje praktickou stránku při sloužení liturgie.

3.1 Katedrální kostel sv. Petra a Pavla

Katedrální chrám sv. Petra a Pavla byl roku 1992 rekonstruován do současné podoby. Při té příležitosti byly odstraněny hroby pod podlahou presbytáře. Tím se splnila podmínka, že oltáře se nesmí užívat, stojí-li nad něčím hrobem. Díky nově zalomeným schodovým hranám je nad rámec nejnnutnějších úprav dosaženo nového centra presbytáře. Původní oltář je odstrojen a neslouží se na něm. U nového hlavního oltáře je možné celebrovat čelem k apsidě i k lidu. Z uměleckého hlediska je zachována podstatná část mobiliáře presbytáře z úpravy z roku 1984. Oltář se odvolává na architekturu gotických žeber klenby presbytáře. Ambon je součástí barokní prelátské lavice.

Protože v presbytáři jsou další takovéto lavice, vytváří s nimi ambon jeden ladný celek. Je použito sedes ze starší výzdoby chrámu.

Boční kaple Zvěstování Panny Marie je vybavena stabilním dřevěným ambonem a novým sedes. Ministruje-li při liturgii v kapli více ministrantů, tak při konsekraci brání pevně usazený ambon nejbližšímu ministrantu v pohodlném zakleknutí. Ve svatostánku je uchovávána Nejsvětější Svátost oltářní. Z uměleckého hlediska patří ambon i sedes do sféry moderního umění. V kapli tak působí cizorodě.

Eucharistická kaple na evangelní straně chrámové lodi je postavena jaksí navíc. Vstupní dveře do eucharistické kaple mají kliky v podobě hadů zakousnutých do zeměkoule. Dveře eucharistické kaple by měly spíše znázorňovat vhodným způsobem Krista, který řekl: „Já jsem dveře“. Tvarově deformovaný mobiliář eucharistické kaple je v protikladu k učení Druhého vatikánského koncilu, kde je řečeno, že deformované umění nepatří do chrámového prostoru.²¹⁶ Navíc se jedná o zdvojení eucharistické kaple při katedrále.

3.2 Farní chrám sv. Jakuba

Farní chrám svatého Jakuba má sice oltář ad populum stojící nad starou kryptou kostela, v kryptě však nebyl nikdo pohřben. Proto byla krypta podepřena a zasypána. Použití původní oltářní menzy by znamenalo znehodnocení hodnotné stavby hlavního oltáře. Nově tvořený presbytář je prostorný a splňuje podmínky kladené na novou liturgickou úpravu. Z uměleckého hlediska se oltář snaží napodobit gotické sloupové chrámu. Z tohoto důvodu nepůsobí oltář ad populum cizorodě. Jako materiálu je užito mramoru. I přes svou mohutnost je oltář ad populum zastíněn monumentální stavbou pseudogotického oltáře. Dle rozhodnutí Památkového ústavu musí zůstat hlavní oltář bezpodmínečně zachován v celém svém vybavení i

²¹⁶II. VAT. KONCIL, konstituce *Sacrosanctum Concilium*, 124.

podobě.²¹⁷ Místo pevného oltáře by zde bylo vhodnější umístění přenosného oltáře, který by se dal odstranit v případě, že celebrant zvolí celebraci od orientem.

3.3 Farní chrám sv. Tomáše

Farní chrám svatého Tomáše má přenosný oltář ad populum přesně podle církevních pokynů. Velkou nevýhodou je, že téměř polovina kostela nyní není využita k liturgickému dění. Před rokem 1970 probíhaly ve všední dny Mše u hlavního oltáře. Lid sedával v několika lavicích v prostoru mezi oltářem ad populum a oltářem ad Deum. V dnešní době jsou lavice umístěny v bočních lodích chrámu. Z uměleckého pohledu je záslužné, že se na místo oltáře ad populum užil dřevěný kredencový oltář z presbytáře kostela. Oltář sám vypadá v prostoru chrámu přirozeně a slohově nijak neruší ani jeho centrální umístění. Ambon je vyveden v duchu barokního tvarosloví a proto též nepůsobí v kostele rušivým dojmem. Jako sedes je užito staršího vybavení kostela. Stupňovité pódium však naproti tomu působí zcela proti celistvosti nového liturgického prostoru. Na obou stupních pódia je uložen koberec odlišné barvy. V dlážděném prostoru chrámu se tak stává sice středem, kam se soustředí pozornost návštěvníka, ale ne pro svou přirozenou polohu, ale pro rušivý prvek. Nově tvořený presbytář splňuje podmínky kladené na novou liturgickou úpravu.

3.4 Farní chrám svatých Janů

Farní chrám svatých Janů má přenosný oltář ad populum nad kryptou kostela. Přímo pod oltářem však nejsou pohřbeny žádné tělesné ostatky. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyhovuje liturgickému užívání. Z uměleckého hlediska je třeba kladně ohodnotit, že oltář se odvolává na okolní barokní

²¹⁷Složka „Kostel svatého Jakuba“.

mobiliář chrámu a společně s ambonem a svícem pro pašál vytváří jednotnou část nového liturgického vybavení. I když se nový mobiliář chrámu odvolává tvarově na původní vybavení chrámu, povrchová úprava nového mobiliáře plně přiznává dřevěný materiál, ze kterého je mobiliář vyveden. Mramorové pódium pod oltářem ve tvaru františkánského kříže přitahuje přirozenou pozornost k novému liturgickému prostoru. Dle zprávy z roku 1996 je třeba zachovat původní kovanou mříž pro podávání svatého přijímání a instalovat jí blíže k hlavnímu oltáři, jenž se dnes užívá jako svatostánek.²¹⁸

3.5 Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté na Starém Brně

Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté má přenosný oltář ad populum mimo kryptu kostela. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyhovuje liturgickému užívání. Posudek NPÚ považuje současnou liturgickou úpravu farního kostela Panny Marie za provizorium.²¹⁹ Též bylo požadováno uchování oltářní mřížky, jež měla být odborně rozebrána a umístěna naproti vstupu do baziliky i se středovými vstupními dvířky. Mříž ale byla odstraněna a pouze umělecky vyvedené dveře mřížky jsou v restaurované podobě umístěny ve spojovací chodbě opatství a sakristie. Z uměleckého hlediska se oltář ad populum odvolává na výzdobu vitráží kostela. Moderně pojaté vitráže vyplňují všechny vertikální plochy oltáře. Ve středu frontální strany měl být vyveden kovový vertikální prvek, jež by svým pojetím navazoval na stříbrný hlavní oltář. Dle osobního vyjádření pana architekta Rechlíka však opatství tento prvek z finančních důvodů nerealizovalo. Spolu s moderně pojatým ambonem a sedes tak tvoří oltář nové liturgické centrum. Eucharistie je též uchovávána v Křížové kapli. Zde je citlivě instalováno nové liturgické vybavení, které respektuje původní výzdobu chrámu.

²¹⁸Archiv NPÚ složka „Kostel svatých Janů“.

²¹⁹Archiv NPÚ složka „Kostel Staré Brno“..

3.6 Farní kostel sv. Augustina

Farní chrám svatého Augustina má přenosný oltář ad populum. Tvar oltáře připomíná stůl. Jedná se tak o porušení encykliky *Mediator Dei*. Pohřební krypta v kostele postavena nikdy nebyla. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyplňuje plochu původního presbytáře kostela. Liturgickému užívání nové vybavení chrámu vyhovuje. Jelikož jde o přenosný oltář, jeho jednoduchost může být i výhodou při jeho odstavení v případě sloužení Mše svaté ad orientem. Z uměleckého hlediska je však zřetelný kontrast mezi hodnotným mramorovým oltářem a dřevěným obětním stolem. Moderní pojetí původního presbytáře užívá mramoru. Proto se též dřevěný oltář ad populum nezdá být přirozenou součástí presbytáře.

3.7 Farní kostel Sv. Jana Nepomuckého ve Starém Lískovci

Farní chrám svatého Jana Nepomuckého má fixní oltář. U oltáře je zachována možnost celebrace ad orientem. Pohřební krypta v kostele postavena nikdy nebyla. Nově vzniklý liturgický prostor vyplňuje plochu původního presbytáře kostela. Chrám vyhovuje užívání po právní i liturgické stránce. Z uměleckého hlediska je současná podoba chrámu důsledkem neodborného modernizování chrámového prostoru. Dle osobního vyjádření P. Opatřila byl jeho otec, architekt Opatřil, přizván do již započaté modernizace, která se prvotním realizátorům vymkla z rukou. Oltář je sestaven z mramorových desek původního hlavního oltáře. Místo bohatšího vyvedení frontální plochy oltáře, byly takto vyvedeny boky oltáře. Z původního vybavení oltáře je zachován původní oltářní obraz svatého Jana Nepomuckého v novém rámu na evangelní straně chrámové lodi.

3.8 Farní kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie

Farní chrám Neposkvrněného početí Panny Marie má přenosný oltář ad populum. Pohřební krypta v kostele postavena nikdy nebyla. Nově vzniklý liturgický prostor je umístěn v chrámové lodi a v původním kněžišti. Jedná se o provizorní řešení z doby začátku liturgických úprav. Kostel vyhovuje sloužení liturgie. Jelikož jde o přenosný oltář, jeho jednoduchost může být i výhodou při jeho odstavení v případě sloužení Mše svaté ad orientem. Z uměleckého hlediska působí současná liturgická úprava dojmem cizího prvku v jinak slohově jednotném chrámovém prostoru. Použití svařenců ocelových profilů a latí je sice poplatné výzdobě společenských prostor konce šedesátých let minulého století, ale v nadčasovém prostoru kostela vyvolává spíše rozpaky.

3.9 Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Zábrdovicích

Farní chrám Nanebevzetí Panny Marie je v hlavní chrámové lodi vybaven přenosným oltářem ad populum. Ten je usazen mimo kryptu kostela. Jelikož jde o přenosný oltář²²⁰, je ho možno v případě sloužení Mše svaté ad orientem odstavit. V případě, že by byl tento přenosný oltář upraven a prohlášen za fixní, jednalo by se o protiprávní stav, kdy by se místo snižování počtu oltářů v chrámové lodi naopak počet fixních oltářů zvyšoval. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyhovuje liturgickému užívání. Z uměleckého hlediska kostel neutrpěl žádné ztráty, protože oltář patří do původního vybavení chrámu. Ambon, kterého se užívá od šedesátých let minulého století, byl upraven mramorováním tak, aby svým pojetím zapadl do celkové koncepce chrámového prostoru. Dobrým krokem bylo osazení ambony zlatou řezbou barokních tvarů. Hlavní chrámová loď tak působí slohově čistým dojmem.

Ve všední dny je slavena Mše svatá v boční kapli Panny Marie Čenstochovské. Před původním honosným oltářem je umístěn oltář ad populum, který ovšem stojí nad kryptou, v níž jsou ostatky zemřelých. Z tohoto

²²⁰Vrchní kamenná deska není důvodem k prohlášení za fixní oltář.

důvodu by mělo být vysluhování Mše svaté na tomto oltáři ad populum zakázáno na základě Kodexu kanonického práva. Kaple se dá užívat při slavení Eucharistie ad orientem na původním oltáři kaple. Z liturgického hlediska je nedostatečný prostor za oltářem ad populum, kdy při pokleknutí po konsekraci větší celebrant zavadí nohou o čelo vrchního stupně původního oltáře. Při užití svatostánku kaple je třeba odstranit sochu Panny Marie ze stropu svatostánku a nahradit křížem, či jiným obvyklým znakem Krista, jež se umísťuje na svatostánek. Z uměleckého hlediska je nový liturgický prostor kaple řešen velmi nešťastně. Podél stěn jsou umístěna nevzhledná pódia, na kterých je usazeno moderní liturgické vybavení. S takto rozestavěným mobiliářem nepočítal ani děkan Bílek, který v kapli instaloval pouze ambon.

3.10 Farní kostel Božského Srdce Páně v Husovicích

Farní chrám Božského Srdce Páně má sice kamenný, ale přesto přenosný oltář ad populum. Tvar oltáře připomíná stůl. Jedná se tak o porušení příkazu encykliky *Mediator Dei*. Pohřební krypta v kostele postavena nikdy nebyla. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyplňuje plochu původního chóru pro členy salvatoriánské komunity. Liturgicky je tato úprava přípustná. V případě sloužení ad orientem je však problematické přenesení oltáře na jiné místo. Z uměleckého hlediska se podařilo zachovat původní koncept liturgického prostoru i po zrušení původního chóru kostela. Nový ambon je masivní práce z italského bílého mramoru a materiálově se tedy do kostela hodí. Oltář ad populum je přetvořen z obyčejných mramorových desek. Na rozdíl od ambonu oltář v současné podobě neodpovídá nárokům kladených na stavbu oltářů. Lavice a ostatní nové vybavení presbytáře zapadá do konceptu původního prostoru.

3.11 Farní kostel sv. Cyrila a Metoděje v Židenicích

Farní chrám svatých Cyrila a Metoděje má přenosný dřevěný oltář ad populum. Tvar oltáře připomíná stůl. Jedná se tak o porušení příkazu encykliky *Mediator Dei*. Pro odstranění tohoto stavu je mezi nohy oltáře vložena deska s plasticky vyvedeným reliéfem. Tím se oltář dostatečně odlišuje od podoby stolu. Pohřební krypta v kostele postavena nikdy nebyla. Nově vzniklý liturgický prostor vyplňuje část plochy chrámové lodi i plochu původního presbytáře. Liturgicky i právně tato úprava chrámu vyhovuje. V případě celebrace ad orientem by sice bylo možné oltář umístit tak, aby nebránil výhledu na celebrujícího kněze, ale odstranění pódia pod oltářem, které tvoří jakýsi pomyslný střed kostela, by bylo podstatně obtížnější. Z uměleckého hlediska lze konstatovat, že dřevěný materiál pódii, oltáře i ambonu se odvolává na dřevěné lavice chrámové lodi. Proto nová liturgická úprava nepůsobí cizorodě.

3.12 Farní kostel Nejsvětější Trojice v Králově poli

Farní chrám Nejsvětější Trojice je v hlavní chrámové lodi vybaven dřevěným přenosným oltářem ad populum. Krypta kostela byla odstraněna a nalezené ostatky byly uloženy na jiné místo chrámu. Nově vzniklý liturgický prostor zcela vyhovuje po právní i liturgické stránce. Protože polovinu kostela zabírají chórové lavice, je celý presbytář vyvýšen do výše vrchního stupně hlavního oltáře. V případě, že by celebrant celebrouval ad orientem, je možné oltář ad populum bez potíží přenést. Z uměleckého hlediska jsou negativně nahlíženy již zmíněné oltářní stupně. Samotný oltář ad populum plně respektuje barokní prostředí chrámu a autor zcela cíleně používá prvky z výzdoby abaku a hlavního oltáře pro nový liturgický mobiliář. Presbytář kostela je tak vzhledově jednotný.

Ve všední dny je slavena Mše svatá v boční kapli Zvěstování Panny Marie. Ta je vybavena fixním oltářem ad populum. U oltáře však není možné pohodlně celebrovat ad orientem, protože stupeň presbytáře v místě před oltářem nedosahuje ani délky 50 cm. Z uměleckého hlediska je kaple vybavena původní hodnotnou barokní menzou a sousoším Zvěstování Panny Marie. Z důvodu odstranění retabula oltáře je prostor mezi vrchní částí kaple, opatřené freskou, a oltářní menzou prázdný. Dojem prázdnoty ještě více umocňuje bílá výmalba tohoto prostoru.

3.13 Farní kostel sv. Václava v Brně-Obřanech

Farní chrám Svatého Václava je ve své hlavní chrámové lodi vybaven fixním oltářem ad populum. Úprava po stránce církevního práva naprosto nevyhovuje, protože je oltář usazen nad kryptou kostela, ve které jsou uložena těla zemřelých. Nedostatečný volný prostor okolo oltáře zabraňuje pohodlnému sloužení Mše svaté. Prostor mezi hlavním oltářem a oltářem ad populum byl tak malý, že byly stupně starého oltáře upraveny. Přes tuto úpravu však vyšší kněz při pokleknutí zavadí o spodní hranu stupně hlavního oltáře. Nově vzniklý liturgický nevyhovuje ani po právní, ani po liturgické stránce. Z uměleckého hlediska nová liturgická úprava naprosto nerespektuje původní vybavení kostela. Stává se svou masivní hmotou násilným poutačem pozornosti. Protože je presbytář chrámu poměrně úzký, takto neproporčně vyvedený oltář spíše znehodnocuje jinak hodnotný interiér chrámu. Současná liturgická úprava chrámu se tak jeví jako neopodstatněná.

3.14 Farní kostel sv. Vavřince v Řečkovicích

Farní chrám svatého Vavřince je v prostoru původního presbytáře vybaven dřevěným přenosným oltářem ad populum. Nově vzniklý liturgický prostor sice vyhovuje po právní stránce, ale po liturgické stránce není celebrace ad populum

pohodlná, protože při pokleknutí zavadí celebrant nohou o stupeň starého oltáře, na kterém je též situován sedes celebranta. Jelikož jde o přenosný oltář, může být v případě sloužení Mše svaté ad orientem přesunut. Z uměleckého hlediska je oltář vyveden citlivě vzhledem k ostatnímu mobiliáři chrámu. Ambon je již za hranou své životnosti a je vyveden spíše prakticky než s uměleckým záměrem. S ostatním mobiliářem chrámu jej pojí kříž vyvedený ze dřeva se zlacenými paprsky. Trůn pro evangeliář je opět sestaven spíše prakticky. Materiál trůnu je dřevěný masiv. Stoličky pro ministranty jsou vyrobeny z dřevotřískových desek potažených dýhou. Pro odlamování dýhy a drolení dřevotřískové desky považují dřevotřísku za nedostatečný materiál pro liturgický mobiliář.

3.15 Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Líšni

Farní chrám svatého Jiljí je v prostoru původního presbytáře vybaven fixním hlavním oltářem od sochaře Otmara Olivy. Na oltáři je zachována možnost celebrace ad orientem. Dle vyjádření autora má spodní, kúrovitá, část oltáře představovat chaos, menza pak má představovat řád. To je však v rozporu se symbolikou oltáře: v Kristu žádný chaos není. Proto je třeba toto ztvárnění z hlediska dokumentu *Sacrosanctum concilium* odsoudit. Nově vzniklý liturgický prostor vyhovuje po liturgické stránce. Z uměleckého hlediska se v kostele projeví dva extrémy. Prvním bylo kýčovité přeplnění kostela mobiliářem ze zrušené nemocniční kaple sv. Anny, druhý extrém spočívá v téměř obrazoborecké rekonstrukci chrámu. Vnitřní vybavení není jednotné. Krom pozůstatků barokního vybavení jsou v kostele též jednotlivé prvky mladšího i moderního mobiliáře. Některé přehmaty rekonstrukce z roku 1993 se podařilo částečně napravit. Jednoznačně pozitivně lze vnímat opravu kaple sv. Kříže, která se tak dostala do své původní podoby.

3.16 Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Komárově

Farní chrám svatého Jiljí je v prostoru původního presbytáře vybaven fixním hlavním oltářem. Na oltáři je zachována možnost celebrace ad orientem. Nově vzniklý liturgický prostor vyhovuje po liturgické stránce. Z uměleckého hlediska je v kostele umístěno několik původních uměleckých děl chrámu a soubor moderních uměleckých děl. Při pohledu z chrámové lodi lze všechny nuance moderního chrámového mobiliáře sotva rozeznat, až při blízkém pohledu si návštěvník všimne, že vůbec jde o umělecké dílo. Pouze z blízka může návštěvník ocenit i detailnost zpracování retabula, oltáře i ambonu. Dlouhý a úzký presbytář je ve své současné podobě koncipován horizontálně a proto kostel budí nepříjemný pocit stísněnosti. Vertikální řešení předchozího hlavního oltáře bylo pro kostel příznivější. V případě zachování starého hlavního oltáře jako svatostánku by se vyřešil problém z dlouhým presbytářem a celý kostel by tak nepůsobil tísnivě.

3.17 Farní kostel Zvěstování Panny Marie v Brně-Tuřanech

Farní chrám Zvěstování Panny Marie je v prostoru původního presbytáře vybaven fixním kamenným oltářem ad populum. Oltář však není pevně spojen s podlahou presbytáře. Při doporučeném předláždění kostela byl chrám vybaven novým oltářem, o kterém jsem v NPÚ nenalezl žádné zmínky. Je jednoznačně škoda, že se do dnešních dní nezachovala krásně kovaná oltářní mřížka. Nově vzniklý liturgický prostor však vyhovuje po právní i liturgické stránce. Z uměleckého hlediska je zjevné, že je nový oltář zjednodušeným napodobením okolního chrámového mobiliáře. V tomto smyslu byla lepší úprava presbytáře za použití oltáře ad populum z roku 1983. Ambon, který pochází z roku 1983, je však vyveden v zcela v duchu baroka. Sedes kostela je použit z původní provizorní úpravy chrámu ze sedmdesátých let dvacátého století.

3.18 Farní kostel sv. Vavřince v Brně-Komíně

Farní chrám svatého Vavřince je v prostoru chrámové lodi vybaven dřevěným přenosným oltářem ad populum. Tvar oltáře připomíná dvounohý stůl. Jedná se tak o porušení příkazu encykliky *Mediator Dei*. Pro odstranění tohoto stavu je mezi nohy oltáře vložena deska s plasticky vyvedeným reliéfem. Nově vzniklý liturgický prostor je provizorium, které se bude v dohledné době nahrazovat trvalým mobiliářem. Je tak splněn požadavek, že provizorní nemůže být trvalé. Dřevotřískový liturgický mobiliář je z hlediska trvanlivosti nevhodným materiálem pro konečnou úpravu liturgického prostoru. Z uměleckého hlediska není současná provizorní liturgická úprava nijak zajímavá.

3.19 Farní kostel sv. Janů v Brně-Bystřci

Farní chrám svatých Janů je v prostoru presbytáře a částečně též chrámové lodi vybaven novým liturgickým mobiliářem. V kněžišti je instalován fixní hlavní oltář. Tvar oltáře připomíná dvounohý stůl. Jedná se tak o porušení příkazu encykliky *Mediator Dei*. Nově vzniklý liturgický prostor však splňuje požadavky liturgické i právní. Z uměleckého hlediska lze prostor presbytáře chrámu považovat za liturgicko-umělecký experiment. Většinové odstranění původního mobiliáře mělo za následek pocit prázdna při pohledu do prostoru presbytáře. V místech původního oltáře stojí sloupový nevzhledný svatostánek, za nímž jsou okna propouštějící světlo. Bílá barva bočních stěn od podlahy po korunní římsu zvyšuje pocit prázdnoty chrámového prostoru. V chrámové lodi se pak nalézají některé prvky z původního vybavení kostela. Jde o sochy a obrazy. Proto chrámová loď netrpí stejným neduhem jako prostor presbytáře. Oltář je jednoznačně umělecky nejméně zdařilou součástí chrámového prostoru. Materiál oltáře je bez hodnoty: tvoří jej pouze lité beton a střepy mramorových desek.

3.20 Farní kostel sv. Bartoloměje v Brně-Žebětíně

Farní chrám svatého Bartoloměje je v prostoru původního presbytáře vybaven fixním hlavním oltářem. Na oltáři je zachována možnost celebrace ad orientem. Okolo oltáře i svatostánku je zachován potřebný prostor. Nový liturgický mobiliář je vyveden z důstojného materiálu. Z uměleckého hlediska tvoří nové liturgické vybavení jeden celek. Původní obraz svatého Bartoloměje je instalován stále na svém původním místě. Před stěnou presbytáře je umístěný nový svatostánek. I když se jedná o moderní prvek presbytáře, velmi dobře zapadá do prostoru. Ambon i sedes jsou umístěny symetricky tak, aby byly ve stejné vzdálenosti od oltáře. Veškeré vybavení oltáře je proporční. Na vítězném oblouku je v místě po odstraněné kazatelně je vytvořen nový reliéf jako protipól původního reliéfu na protější straně vítězného oblouku. Úprava tohoto chrámu se jeví jako opodstatněná. Po úpravě je chrám ještě krásnější než při svém postavení, jedná se o velmi zdařilou liturgickou úpravu.

Závěr

Vypracování této studie prokázalo, že v době po Druhém vatikánském koncilu nedocházelo pouze k pozitivním úpravám chrámů. Nová stavba chrámů se řídila dle pokynů, které ve starších kostelech nebylo možné do důsledku dodržet. Pro některé chrámy by bylo dostačující liturgickou úpravou pouhé instalování vhodného sedes a ambonu. Místo toho zavládla tendence vše z předpisů pro nový kostel aplikovat i do stísněných prostor starších kostelů. Na omluvu tehdejších modernizátorů kostelů je třeba připomenout, že se v liturgické úpravě nemohli inspirovat na jiných místech. Též neměli možnost vše zhodnotit s odstupem několika desítek let. Je pravděpodobné, že by dnes některé realizované úpravy farních kostelů tehdejší realizátoři prováděli zcela jinak.

Při psaní této práce jsem prošel velké množství dokumentů, které mi pomohlo pochopit jak příslušnou dobu, tak i jednotlivé realizátory liturgických úprav. Pevně doufám, že se má práce stane impulzem pro duchovenstvo, aby se více věnovalo sakrálnímu umění.

Shrnutí

Přál jsem si zpracovat téma, které obohatí mé znalosti v oboru teologie, ale též se bude zabírat i sakrálním uměním.

Pro liturgickou úpravu chrámu s hodnotným mobiliářem stačí použití vhodného sedes a ambonu (nedá-li se použít původní kazatelna). Bohoslužba slova se pak má konat u ambonu či sedes. Bohoslužba oběti se má i nadále konat u hlavního oltáře ad orientem. Protože je orientace celebranta při Mši svaté ponechána jeho vůli, je žádoucí, aby byl kostel vybaven přenosným oltářem, kde by se v případě přání celebranta mohlo celebrovat též ad populum. Dle instrukce může přenosný oltář ad populum zůstat po většinu času před původním hlavním oltářem, když se na něm celebruje častěji. Sice to není optimální řešení, ale je to povoleno. Přednost se však dává fixnímu řešení.

Trvalé fixní řešení však není stav, kdy před původním kamenným oltářem stojí druhý kamenný oltář ad populum. Není-li možné oddělit a pevně ustavit menzu starého oltáře, má se nový oltář ad populum zbořit a pokračovat nadále v celebraci popsané výše. V případě, že by byl starý oltář tak daleko od lidu, že by to znemožňovalo aktivní účast věřících, má být zbaven pláten, svícňů a oltářního kříže. V tom případě může být postavený oltář ad populum jako druhý fixní oltář chrámu. V tom případě však je trvale vyloučena možnost slavení Mše svaté u původního oltáře. Pastorační překážkou není orientace celebranta ad orientem. U vzácných oltářů je třeba hledět na všechny hodnoty.

Abstract

This thesis demonstrates that the liturgical adaptations of the parish churches in Brno, Czech Republic after the Second Vatican Council are not in full accordance with the valid regulations. Although many churches have been adapted tastefully and correctly, other adaptations were less tasteful or even illegitimate.

The churches with valuable furniture can be sufficiently adapted using a suitable chair and an ambo (where the original pulpit cannot be used). The Liturgy of the Word is to be celebrated at the ambo or the chair, whereas the Liturgy of the Eucharist should continue to be celebrated at the original *ad orientem* altar.

As the orientation of the celebrant is left to his own discretion, the church should be furnished with a portable altar for the use of the priests who wish to celebrate *ad populum*. According to the regulations, this portable altar can remain before the main altar if the *ad populum* celebrations predominate. This solution is not desirable but acceptable. A permanent fixed altar should be preferred in any case.

It is, however, unacceptable to build another fixed *ad populum* altar made of stone in front of the original fixed stone altar made of stone. If it is not possible to separate and replace the altar stone from the original altar, the new altar is to be destroyed and the celebrations are to be performed as described above.

If the old altar is too remotely placed so that the people cannot actively participate, the altar cloths, candlesticks and cross should be removed and the new *ad populum* altar can be built as the second fixed altar in the church. In this case, however, further celebrations at the old altar are forbidden. Nevertheless, the *ad orientem* celebration presents no pastoral problem. All the artistic merits of the old altars ought to be preserved.

Použitá literatura a prameny

Prameny:

- ACEB: Acta curiae episcopalis brunensis 06/1967.
Bible, ekumenický překlad, Praha: 1993, IBSN-80-900881-7-1.
Božan, J., *Slaviček rájský*. Hradec Králové: 1719.
CIC: *Kodex kanonického práva*. Praha : Zvon, 1994. 812 s. ISBN 80-7113-082-6.
Český misál. Vatican: 1983.
Dokumenty II. Vatikánského koncilu. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002. IBSN-80-7192-467-9.
Eucharisticum mysterium, Roma: 1967.
Farní kronika farnosti Brno Komín.
Farní kronika farnosti Brno Křenová.
Farní kronika farnosti Brno Zábřovice.
Farní kronika farnosti Brno- Bystřec.
Farní kronika farnosti Brno- Královo Pole.
Farní kronika farnosti Brno- Židenice.
Farní kronika farnosti Husovice.
Farní kronika farnosti Komárov.
Farní kronika farnosti Obřany.
Farní kronika farnosti Řečkovice.
Farní kronika farnosti sv Augustina.
Farní kronika farnosti sv. Tomáše.
Farní kronika farnosti Žebětín.
Farní kronika při katedrále Petra a Pavla.
Inter oecumenici. Roma: 1964.
Kompendium katechismu katolické církve. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. IBSN 80-7195-094-7.
Koncepce úprav liturgického prostoru. Praha: Sekretariát České biskupské konference, 2002. 12 s .
Missale Romanum. Vatican: Editio Typica, 1962.
Missale Romanum. Vatican: Editio Typica, 1970.
Pamětní kniha poutního kostela v Tuřanech.
Pastýřský list a směrnice biskupů a ordinářů ČSSR důstojným spolubratřím ve všech diecézích. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1965.
PIUS XII., *Mediator Dei*. Roma: 1947.
Preface a mešní kánon latinsky a česky. Roma: 1968.
Římský pontifikál. Praha: Ermat, 2008. IBSN 978- 80- 7195- 274- 9.

Použitá literatura:

- BÍLEK, J., *Brněnské kostely*, Brno: 1985. s.189.
CHALOUPKA, R., *Římskokatolická farnost u kostela sv. Jana Nepomuckého Brno- Starý Lískovec v běhu času*, Brno: 2016.

- KOPEČEK, P., *Liturgie a architektura. Moderní sakrální architektura v Čechách a na Moravě*, Olomouc: 2014. IBSN 978-80-244-3959-4.
- KUDLÍKOVÁ, M., KORCOVÁ, Z., *Konvent minoritů v Brně*, Brno: Lelka 2010. IBSN 978- 80- 903395-4-5.
- MALÝ, T., MAŇAS, V., ORLITA, Z., *Vnitřní krajina zmizelého města*, Brno: Arch, 2010. IBSN 987- 80- 867-19- 8.
- POKORNÝ, L., *Liturgika IV*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství v Praze, 1979. s. 132.
- ROTREKL, Z., *Kostel sv. Cyrila a Metoděje v Brně Židenicích*, Brno: Knihař, 1995. IBSN 80-901924-1-6.
- STUDENÍK, J., *Kostel sv. Vavřince v Brně Komíně napříč staletími*, Brno: Didot, 2013. IBSN 978-80-87864-02-9.
- SVOBODA, A., *Brněnské podzemí, kniha třetí*, Brno: Novatisk, 2013. IBSN 978- 80- 90285- 2- 1.
- TENORA, J., *Zábrdovice, vzpomínka na klášter, průvodce kostelem*, Brno: 1935. s. 11.
- TRÁVNÍČEK, J., *Farní kostel sv. Jiljí v Brně- Líšni*, Brno: 2006.
- TUČKA, O., *Brněnské kostely*, Brno: 2015. IBSN 978- 80- 7354- 126- 2.

Přílohy

Textové přílohy:

Dopis kardinála Lercaro předsedům biskupských konferencí z 30. 6. 1965.
Dopis kardinála Lercaro předsedům biskupských konferencí z 25. 1. 1966.

Obrazové přílohy:

Obr. 1: Fotoarchiv autora.....	148
Obr. 2: TENORA, J., <i>Katedrální kostel sv. Petra a Pavla</i> . Brno: 1930.....	149
Obr. 3: Fotoarchiv autora.....	150
Obr. 4: Fotoarchiv farnosti při katedrále sv. Petra a Pavla.....	151
Obr. 5: Fotoarchiv autora.....	152
Obr. 6: Fotoarchiv autora.....	153
Obr. 7: Fotoarchiv Konzervátorského centra Biskupství brněnského.....	154
Obr. 8: Fotoarchiv Konzervátorského centra Biskupství brněnského.....	155
Obr. 9: Fotoarchiv autora.....	156
Obr. 10: STRANICKÝ, V., <i>Brněnské hostely</i> . Brno: 1942.....	157
Obr. 11: Pozůstalost po P. J. Bílkovi. Oltář po roce 1965.....	158
Obr. 12: Fotoarchiv autora.....	159
Obr. 13: Fotoarchiv autora.....	160
Obr. 14: ŠKRDLÍK, N., <i>Minoritský kostel u sv. Janů, Loreta a Svaté schody v Brně</i> . Brno: 1942.....	161
Obr. 15: Fotoarchiv autora.....	162
Obr. 16: Fotoarchiv autora.....	163
Obr. 17: Fotoarchiv NPÚ.....	164
Obr. 18: Fotoarchiv autora.....	165
Obr. 19: Fotoarchiv autora.....	166
Obr. 20: Fotoarchiv NPÚ.....	167
Obr. 21: Fotoarchiv Konzervátorského centra Biskupství brněnského.....	168
Obr. 22: Fotoarchiv autora.....	169
Obr. 23: Foto archiv Rajhrad, složka L 415, Sg 5387.....	170
Obr. 24: Fotoarchiv farnosti sv. Jana Nepomuckého.....	171
Obr. 25: Fotoarchiv autora.....	172
Obr. 26: Fotoarchiv NPÚ.....	173
Obr. 27: Fotoarchiv autora.....	174
Obr. 28: Fotoarchiv autora.....	175

Obr. 29: TENORA, J., <i>Zábrdovice, vzpomínka na klášter, průvodce kostelem</i> . Brno: 1935.....	176
Obr. 30: Fotoarchiv farnosti Brno- Zábrdovice.....	177
Obr. 31: Fotoarchiv autora.....	178
Obr. 32: Fotoarchiv farnosti Brno- Zábrdovice.....	179
Obr. 33: Fotoarchiv autora.....	180
Obr. 34: Fotoarchiv autora.....	181
Obr. 35: Fotoarchiv farnosti Brno- Husovice.....	182
Obr. 36: Fotoarchiv farnosti Brno- Husovice.....	183
Obr. 37: Fotoarchiv autora.....	184
Obr. 38: Fotoarchiv Mgr. Viktor Pařízek.....	185
Obr. 39: Fotoarchiv Konzervátorského centra Biskupství brněnského.....	186
Obr. 40: Fotoarchiv autora.....	187
Obr. 41: Fotoarchiv NPÚ.....	188
Obr. 42: Fotoarchiv autora.....	189
Obr. 43: Fotoarchiv autora.....	190
Obr. 44: Fotoarchiv autora.....	191
Obr. 45: Fotoarchiv autora. Fotoarchiv NPÚ.....	192
Obr. 46: Fotoarchiv Archia Brno. Foceno roku 2015.....	193
Obr. 47: Fotoarchiv autora.....	194
Obr. 48: Fotoarchiv Mgr. Ludmila Ulrichová.....	195
Obr. 49: Fotoarchiv autora.....	196
Obr. 50: Fotoarchiv autora.....	197
Obr. 51: Pozůstalost po P. J. Bílkovi. Oltář po roce 1970.....	198
Obr. 52: Fotoarchiv Konzervátorského centra Biskupství brněnského.....	199
Obr. 53: Fotoarchiv autora.....	200
Obr. 54: Pozůstalost po P. J. Bílkovi, okolo roku 1985.....	201
Obr. 55: Fotoarchiv autora.....	202
Obr. 56: Fotoarchiv autora.....	203
Obr. 57: Fotoarchiv farnosti Brno-Tuřany.....	204
Obr. 58: Fotoarchiv autora.....	205
Obr. 59: Fotoarchiv autora.....	206
Obr. 60: Fotoarchiv NPÚ, nejstarší nalezené foto.....	207
Obr. 61: Fotoarchiv autora.....	208
Obr. 62: Fotoarchiv autora.....	209
Obr. 63: Fotoarchiv farnosti Brno- Bystřec.....	210
Obr. 64: Fotoarchiv autora.....	211
Obr. 65: Fotoarchiv autora.....	212
Obr. 66: Fotoarchiv farnosti Brno-Žebětín.....	213
Obr. 67: Fotoarchiv autora.....	214

Textové přílohy:

Dopis kardinála Lercara předsedům biskupských konferencí ze 30. 6. 1965.

1. Liturgická obnova, kterou v současné době prožíváme, je událostí, která nám dodává odvahy pokračovat v započaté cestě. Je to záležitost nejen několika vyvolených, ale celého Božího lidu.

S pohnutým srdcem stojíme před tímto novým procházením Ducha sv. Jeho církví, o kterém před lety prorocky hovořil tehdejší papež Pius XII. Před účastníky prvního mezinárodního kongresu pro pastorační a liturgii v Assisi pozorujeme, jak tyto plody duchovní obnovy nabývají stále nové podoby. Můžeme říci, že Druhý vatikánský koncil vstoupí do dějin poznamenaný odvážnými uskutečněními, která dala liturgii novou podobu a učinila ji ještě zářivější.

2. Kdybychom dnes chtěli referovat, co se v církvi odehrálo po 7. březnu 1965, znamenalo by to hovořit *de mirabilia Dei*. Svědectví o tom podávají četné zprávy, které přicházejí ze všech končin světa a které byly zveřejněny v *Notitiae*. Jsou to věrohodné zprávy podané jednotlivými předsedy národních liturgických komisí. Jasně ukazují, jak církev prochází novým jarem. A není příliš odvážné předvídat, že tato duchovní obnova se bude v budoucnosti prohlubovat do té míry, do jaké si věřící budou uvědomovat svou důstojnost Božího lidu.

3. Již řečené nás posiluje v naší úloze být nástroji „mnohostranné Boží milosti“ /1 Petr 4,10/. Musíme se ovšem také postarat, aby tato plnost života neoslabovala, aby se tento proud nestal slabou stružkou, ale bystřinou, která rozradostňuje Boží město. K tomu by mohlo dojít, kdyby se nejvyšší autorita, která část svých kompetencí odevzdává místním autoritám, nepostarala, aby nedošlo při vší mnohosti k úbytku jednoty.

Protože na jasném obzoru obnovené liturgické síly se objevují i určité mraky, které nepřestávají zatemňovat zářící světlo, domnívá se Consilium, že nadešla doba, aby Vaší Excelenci a vašim prostřednictvím biskupským konferencím zaslalo určité směrnice, které mají zaručit úspěšnější a učenější liturgickou obnovu.

4. Nové liturgické normy byly vytvořeny v duchu určité elasticity. Mohou být přizpůsobeny okolnostem, a to zaručuje jejich pastorační účinnost. To však neznamená, že by každý kněz mohl samostatně postupovat a podle vlastní libovůle mohl pořádat posvátné obřady církve. Zde je zvláště potřebné mít na mysli, komu církev svěřila míru přizpůsobení. A je také třeba z doslovného znění směrnic vyvodit, jak daleko může postoupit přizpůsobení.

5. Dále je třeba poukázat nato, že posílený smysl pro bratrské a rodinné společenství, který je jistě důležitý pro obnovu, nesmí oslabit či dokonce zadusit cit pro hierarchický element, který je pro liturgii podstatný. Tento hierarchický prvek je odleskem hierarchické podstaty církve jako takové. Musí najít své vyjádření ve harmonické a ukázněné spolupráci mezi presbyteriem a biskupem, v národních kolegiích, uspořádaných biskupských konferencích a ve spolupráci všech s náměstkem Kristovým. Jedná se o spolupráci, která nic neodnímá stálé čerstvosti duchovní stravy v jejím kontaktu s pulzujícím životem, ale která také zabraňuje nebezpečí, že nekontrolovatelná svévole, ničím neopodstatněná různost forem způsobí, že laici se již nebudou pokládat za Boží lid, ale upadnou do podobného naříkání a reptání jako kdysi izraelský lid proti Mojžíšovi a Aronovi.

Jednota nesmí bránit rozmanitosti ani ji nesmí zadusit, má najít své vyjádření v mnohosti. Má mít také na mysli, že rozmanitost nesmí vyústit v roztříštěnost.

Dětem přiměřená ctnost křesťanské poslušnosti, jakožto výraz lásky, se stane také poutem a zárukou sjednocení a jednoty.

6. Je známo, že „Consilium“ již patnáct měsíců intenzivně pracuje ve čtyřiceti studijních odborných skupinách a v dobře vyváženém grémiu čtyřiceti

tří biskupů, kteří tvoří centrum této instituce. Avšak obecná, na podstatu soustředěná reforma liturgie není dílem několika dnů. Je zapotřebí času, výzkumů, analýz, kritického posouzení. Především je zapotřebí trpělivosti. Chtěl bych V. E. poprosit, abyste především před klérem zdůraznili, aby se přestalo s individualistickým, zhoubným a bezcenným experimentováním, na němž nemůže spočívat Boží požehnání a které je proto odsouzeno ke ztroskotání. Pouze škodí zbožnosti lidu a zdravému a svatému dílu obnovy. Omezuje naši práci. Jelikož se při experimentování jedná o svévolné a neuvážené iniciativy, vrhají nakonec nepříznivé světlo na celou práci, která je vykonávána s odpovědností a rozvážností, při plném poznání pastoračních potřeb. Tato práce nepotrvá věčně. Jsme povinni ji neprotahovat déle, než je nutné.

Ti, co jsou přesvědčeni, že by mohli předložit konstruktivní návrhy, nám prokazují skutečnou službu lásky, když nám své návrhy předestřou. Potom se liturgická reforma stane skutečně dílem celé církve.

7. V současné době přechodu zůstávají v platnosti všechny rubriky, které nebyly výslovně odvolány.

K dispozici máme všechny normy liturgické konstituce *Motu proprio* z 25. ledna 1964 taktéž Instrukce z 26. září 1964, k tomu všechny směrnice biskupských konferencí.

Není dovoleno překračovat tyto hranice. Není proto nikomu dovoleno podnikat experimenty vyjma výslovného dovolení. „*Consilium*“ nevydalo v tomto smyslu žádná obecná dovolení, tím méně, že Liturgická konstituce stanoví, že experimenty jsou omezeny na dobře připravené a zvolené skupiny, a to jen na určitou dobu a pod dohledem příslušné církevní autority. Každé dovolení v tomto směru musí být uděleno písemně a musí být sděleno příslušné církevní autoritě, s uvedením omezení, kterými se experiment musí řídit. Všechno, co je s těmito směrnici v rozporu musí být pokládáno za soukromou iniciativu a svévoli, a je z tohoto důvodu Liturgickou konstitucí a *Consilium* odsouzeno.

Jestliže jsou na jedné straně dány požadavky držet se přikázaných mezí, které vyplývají ze zákonů církve, je na druhé straně také třeba připomenout, že je nutné, aby všichni plně uskutečnili všechny směrnice vydané koncilními dokumenty. Nerozvážné jednání některých jednotlivců je stejně škodlivé jako pasivita na druhé straně, která vyplývá z neporozumění nebo lenosti. Svatý otec v tomto směru vyslovil jasné slovo: je třeba si být vědom, že koncilem vznikl nový výchovný úkol. V tom spočívá nové a veliké koncilu, a nesmíme váhat, stát se nejprve žáky a potom přívrženci této školy modlitby, která právě započala. Může se stát, že reformy proniknou do našich zamilovaných a možná i úctyhodných zvyklostí. Mohou vyžadovat snahu, která zpočátku bude i nepřijemná. Je však třeba, abychom projevovali ochotu a důvěru, že náboženský a duchovní plán, který před naším zrakem rozvíjí liturgická konstituce je podivuhodný ve své hloubce, v pravosti nauky, ve smysluplnosti křesťanské logiky, v čistotě a v bohatství bohoslužebných a uměleckých prvků, v přizpůsobení se potřebám moderních lidí. V tom všem je to autorita církve, která nás takto učí a potvrzuje hodnotu reformy, v pastorační snaze posílit v srdcích víru a lásku ke Kristu a náboženské citění dnešní doby /Promluva při všeobecné audienci z 13.1. 1965/

8. Vysokého ocenění dosáhla eucharistická zbožnost „jakožto pravý kult, který je živěn evangeliem a theologickou naukou“ . /srv. Promluva svatého otce na eucharistickém kongresu v Pise/

Mimořádná hodnota mezi formami eucharistické úcty náleží koncilem znovuobjevené praxi koncelebrace. Její hodnota však nespočívá jen v tom, že pomáhá překonat praktické obtíže, které jsou někdy spojeny z celebrací jednotlivců. Především jde o to objevit její vlastní hodnotu: jednotu oběti a kněžství, vyjádření jednoty veškerého Božího lidu. Je proto vhodné vyžadovat koncelebrace ve všech případech, kdy může přispívat k rozvinutí zbožnosti kněží a věřících. Při tom je ovšem nutné vyvarovat se toho, že by přehnané zdůraznění koncelebrace s sebou neslo omezování možnosti sloužit mše pro dobro věřících nebo omezení svobody kněží, kteří si přejí nadále celebrvat

jednotlivě. Jednotlivá celebrace i bez přítomnosti lidu má svou vlastní naukovou a asketickou cenu a požívá souhlasu církve. Koncelebrace je třeba katecheticky a rituálně dobře připravit aby mohla být důstojně slavena podle platných předpisů.

9. Po 7. březnu tohoto roku se rozvíjí obecná tendence pro slavení mše směrem k lidu.

Je jisté, že tato forma slavení je z pastoračního hlediska výhodnější. Toto samo o sobě dobré přání však v některých případech vedlo k nevkusným a násilným způsobům realizace. „Consilium“ již soukromě předložilo určitá řešení, která budou brzy doplněna a oficiálním způsobem oznámena. Chtěli bychom v každém případě zdůraznit, že z pastoračního hlediska není bezpodmínečně nutné celou mši sloužit versus populum. Bohoslužba slova, která se širším způsobem rozvíjí v aktivní účasti lidu prostřednictvím dialogu a zpěvu se již slaví směrem k obci a je používáním lidového jazyka mnohem srozumitelnější. Jistě je oprávněné přání, aby se i vlastní eucharistická bohoslužba slavila versus populum, aby věřícím bylo umožněno sledovat celý ritus bezprostřednějším a uvědomělejším způsobem. Není však dovoleno způsobit nenahraditelné škody na stávajících kulturních hodnotách překotnou a neuváženou přeměnou stávajících chrámů a oltářů.

V nových kostelech je třeba zřizovat oltáře versus populum. Ve stávajících kostelech je třeba usilovat o tento cíl postupnými a uváženými kroky, přičemž je třeba stále brát ohled na všechny hodnoty.

Je-li však užitečné dočasně umožnit sloužení mše směrem k lidu postavením provizorního nouzového oltáře, je třeba vždy dbát na to, aby oltář byla poskytnuta náležitá důstojnost a krása, která mu přísluší jako obětnímu stolu veškerého lidu Božího.

10. Otázka svatostánku je přímo spjata s problémem oltářního prostoru. Zde nejsou na prvním místě zapotřebí obecné směrnice, jako spíše svědomité zkoumání jednotlivé situace. Umělci postupně dojdou k nalezení nejlepšího řešení. Úkolem kněze je napomáhat k nalezení řešení, které zajistí náležitou

úctu vůči eucharistii. Je třeba podporovat eucharistickou úctu která by měla pokračovat ve všech pravých způsobech, které jsou uznány církví.

Pro velké kostely je možné doporučit kapli, která je spojena s kostelním prostorem, která by mohla sloužit k uchovávání a uctívání eucharistie. Mohla by sloužit ke slavení eucharistie ve všední dny, kdy počet účastníků je nižší. Je třeba však třeba mít ve všech řešeních podle Instr. 95 na paměti důstojnost svatostánku. Pokud místní ordinář dovolí uchovávání eucharistie mimo oltář, je třeba zvolit opravdu důstojné umístění, které je dobře viditelné a během celebrování mše ho kněz nezakrývá. Krátce řečeno: má být umožněna bezprostřední přítomnost znamení pocitu přítomnosti Pána uprostřed jeho lidu.

Proto je vhodné poukázat na některá řešení, která byla navržena nebo která již byla uskutečněna, ale nepředstavují uspokojivé řešení. Jsou to: svatostánek, který se permanentně nachází v oltářní menze, svatostánek, který za použití mechanismu může být během bohoslužby skryt, svatostánek, který je umístěn na sloupu před oltářem, buďto na nižším sloupu, že svatostánek nepřechází oltář, nebo na druhém nižším oltáři, takže vznikají dva celebrační oltáře; konečně svatostánek vpuštěný do zdi apsidy, nebo je ponechán na již stávajícím oltáři, před který, nebo pod kterým se bezprostředně nachází sedadlo kněze. Podrobnější směrnice týkající se této otázky ještě budou vyhlášeny.

11. Ve vybavení kostelů podle nároků liturgické obnovy došlo k jistým výstřelkům ve věci obrazů svatých. Od kostelů s nadměrným vybavením obrazů se nyní přešlo k opačnému extrému: vytváří se tabula rasa a všechny se vyhazují. V některých chrámech lze pouze s velkou námahou objevit obraz svatých. Toto se často odehrálo patřičného poučení, což vyvolalo škodlivou reakci a v každém případě bylo v rozporu s duchovními zájmy věřících.

Jistě mystéria naší spásy a eucharistické konání musí stát v centru liturgie, ve shodě s těmito principy které jsou uvedeny v Konstituci o liturgii odst. 103, 104, 108, 111 zůstává úcta Svaté Panny a svatých jako útěšná a radostná forma katolického dogmatu.

12. Liturgické hnutí započalo jako soukromá iniciativa jednotlivých pionýrů nebo řeholních společenství, kteří se často nevyhýbaly obětím a výdajům, aby podpořily poznání a studium liturgie v publikacích, liturgických týdnech a jiných akcích. Od nich bylo hnutí až do roku 1947 nesené a vedeno.

Pius XII. podřídil toto hnutí přímo církevní hierarchii (Enc. Mediator Dei, Nr. 108).

II. vatikánský koncil posílil, mohli bychom přímo říci kanonizoval, toto opatření tím, že biskupským konferencím, jednotlivým biskupům a ordinářům přiznal pravomoci, které byly dříve rezervovány Svatému Stoli. Z nich vyplývající důsledky jsou důležité. Liturgické hnutí přijalo velké uznání ze strany církve. Skupiny, řády, nebo jednotlivci, kteří se o něj snažili, získali velké zásluhy a vykonali nesmírné služby.

Je proto třeba se snažit v plném dorozumění o nejlepší a nejplodnější formu úzké spolupráce v rozumném a vážném otevření svaté liturgie dále pokračovat. Je však třeba vystříhat se zveřejňování zpráv o podnicích a reformních programech, které se otevřeně staví proti současné legislativě a projevují oslabený smysl pro pravou liturgii.

Vaše Ex., nejdůstojnější pane! Toto jsem vám chtěl napsat, abych vaším prostřednictvím otevřel srdce všech – veškerého kléru, skupinám našich laických organizací, především mládeži a zástupům řeholníků –, kteří v tomto důležitém okamžiku s horlivostí a odevzdaností pracují, aby skrze liturgii věřící intenzivněji prožívali Kristovo tajemství. S tímto přáním bych vám chtěl vyjádřit poděkování, které vychází z bratrského srdce, za všechno, co podniknete, aby tyto směrnice vešly ve známost a aby jim byly zaručena svědomitá poslušnost.

(Překlad z německého originalu P. Doc. Josef BenešTh.D.)

Dopis kardinála Lercara předsedům biskupských konferencí z 25. ledna 1966.

Dopis kardinála Lercara předsedům biskupských konferencí o některých problémech liturgické obnovy.

1. Příznivý průběh liturgické reformy a s ní spojené pastorační hnutí ovlivňují nadále čím dál tím více hlouběji naše farní společenství. Lze doufat, že snaha, bude-li se v ní velkomyslně pokračovat především v harmonii s episkopátem a jeho bdělým vedením přinese stále bohatší plody dobra a duchovní obnovy.

2. Tváří v tvář pokroku liturgického apoštolátu je mým záměrem obrátit se na Vaše Excellence, abych poukázal na některé problémy, které přistoupily v poslední době.

Vztahy mezi hierarchií a liturgickými centry.

3 Svatý otec podtrhl ve své promluvě z 10. října 1965 účastníkům kongresu pro překlad liturgických textů význam a potřebu, aby centra a časopisy zabývající se liturgií, které nezávisejí přímo na biskupské konferenci nebo její liturgické komisi, byla v užším vztahu s biskupskou konferencí, aby v každém národě byly jednotné liturgické směrnice a vycházely přímo od hierarchie. Svatý otec pravil: „veškerá posvátná liturgie je podrobena ustanovením hierarchie“ /srv Konstituce o liturgii, a. 22 §1-2; AAS 56/1964/106/. Je třeba, aby všichni zúčastnění směřovali ke společnému cíli a měli před očima společný ideál, ke kterému by směřovalo společné úsilí. Aby byl uskutečněn záměr Sv. otce, byly presidentům národních komisí pro uskutečnění liturgické reformy v paláci apoštolské kanceláře 17. 11. 1965 předány následující směrnice:

4. a/ jedná se o centra, která rozvíjejí činnost nebo apoštolát v liturgickém nebo pastoračním oboru a při tom působí veřejně, např. centra, která pořádají liturgické týdny nebo zřizují jiné liturgické aktivity;

5. b/ co se týká časopisů, jedná se o časopisy pastorálního charakteru, ne čistě vědeckého, úsudek o tom náleží příslušné autoritě;

6. c/ příslušná autorita také rozhoduje o tom, jakým způsobem má být uskutečněna vazba vůči hierarchii.

Záleží na tom, aby směrnice byly na celém území jednotné. Liturgie je pořádáno z jednoho místa, a to ze strany biskupů. Ti se mají snažit podle svých možností podporovat síly, které uskutečňují reformu, ne ji zadušovat, ale povzbuzovat nové iniciativy.

Slavení mše v latině.

7. Užívání národního jazyka v liturgii se řídí nejen duchem liturgické konstituce, ale také místními potřebami. Při přechodu k národním jazykům se tu a tam vyskytl určitý neklid. Bylo by dobré, kdyby ordináři zvážili, zda by nebylo vhodné v určitých kostelech, především ve větších městech a místech se silným turistickým provozem, zavést slavení latinských mší na stanoveném místě a ve stanovenou dobu, v případě potřeby i na více místech.

Dvojjazyčná území.

8. Ve stejném duchu a se stejnou pastorální pečlivostí místní ordináři vypracují směrnice ve dvojjazyčných oblastech, aby bylo vyhověno věřícím různých jazyků. Je možné např. použití latiny, nebo zavedení vlastních bohoslužeb pro věřící různých jazykových skupin. Je třeba mít na paměti, aby používání určitého jazyka věřícím nebylo ke škodě a neoslabovalo porozumění mezi lidmi různých jazykových skupin.

Scholae cantorum.

9. Rozšířilo se mínění, že se po zavedení liturgické obnovy se staly zbytečnými scholae cantorum a že je možné se jich vzdát. Ve skutečnosti v některých dómských, klášterních a poutních kostelech byly scholae cantorum

rozpuštěny. Tato praxe však postrádá jakéhokoliv rozumného odůvodnění. Chceme-li, aby liturgické společenství bylo skutečně uvedeno do liturgického zpěvu, je schola cantorum nezbytná. Její úkol nespočívá pouze v dodávání slavnostnosti a lesku bohoslužbě, jejím hlavním posláním je vést zpěv lidu.

Svatost církevní hudby.

10. Je také nutné zachovat principy svatosti a důstojnosti, které liturgickou hudbu odlišují od zpěvu a instrumentální hudby jiných druhů. Vše, co působí profánně, je třeba zapudit z posvátných míst. Např. jazzová hudba dnes nemůže být připočtena k repertoáru liturgické hudby. Dále, při zohlednění všech zvláštností různých mentalit, kultur a tradic národů, určité nástroje zcela profánního rázu nemohou být používány při liturgii. Církev má k dispozici tolik možností pro prohloubení liturgie, že se nemusí utíkat k pochybným nebo dokonce škodlivým prostředkům.

Otočení oltáře k lidu a svatostánek.

11. Již v mém dopise 30. 6. 1965 jsem se o tom zmínil, budiž mi však dovoleno, aby se totiž tomuto tématu ještě jednou vyjádřil. Oltář obrácený k lidu jistě umožňuje opravdovější a společnější slavení a usnadňuje účast. Ale i zde při obnově musí rozumnost zaujmout vedoucí roli. Za prvé: obrácení oltáře k lidu není nezbytné pro živou účast na liturgii: celá bohoslužba slova je slavena u sedes a ambonu, tedy čelem k lidu. Co se týká eucharistické části, dnes již obecně zavedená zesilovací zvuková zařízení dostatečně umožňují účast. Za druhé je třeba mít na paměti architekturu a uměleckou výzdobu místa, které jsou v mnoha zemích chráněny přísnými památkovými zákony. Nakonec nesmíme zapomenout, že přicházejí v úvahu ještě jiné faktory ze strany celebranta a přísluhujících, které umožňují skutečně pravdivou a důstojnou celebraci.

Oltáře, které byly provisorně zřízeny před hlavním oltářem, by měly být postupně nahrazeny důstojnými a pevnými místy pro slavení Nejsvětější Oběti.

Při uspořádání liturgického prostoru pro slavení nedělních a svátečních mší je třeba mít na paměti důstojné vyřešení umístění svatostánku podle norem vyjádřených v „Consilium“. Pokud je považováno za vhodné umístit svatostánek mimo prostor oltáře, rozhodnutí o tom přísluší ordináři místa, který od případu ke případu („in casibus particularibus“ ; Instructio, Nr. 95) posoudí, zda jsou splněny všechny podmínky pro takové řešení. Je proto vyloučené, aby národní nebo diecézní liturgické komise nebo dokonce jednotliví kněží v této záležitosti rozhodovali.

Služba žen u oltáře.

12. S odvoláním na jeden nebo druhý svévolně vykládaný článek liturgické konstituce vznikl dojem, že je legitimní připustit ženy nebo dívky k liturgické službě u oltáře. Do jaké míry munus liturgicum, který je v síle křtu právem a povinností, náleží také ženám, musí být ještě důkladně prostudováno; že ale za současného pořádku liturgie ženě nenáleží žádné ministerium okolo oltáře je jisté, neboť toto ministerium závisí od vůle církve a katolická církev ženám nikdy nepropůjčila liturgické ministerium. Každá svévolná novota v této oblasti je proto hrubým proviněním proti církevní disciplíně a musí být pevně potlačena. Shora uvedené směrnice, které jsem sdělil Vaší Excelenci, aby byly sděleny biskupům vaší Konference, aby Konference sama a biskupové mohly vypracovat na základě těchto norem konkrétní směrnice pro liturgické komise, které budou oznámeny kléru jednotlivých diecézí.

Nakonec bych chtěl vyjádřit svůj bratrský ze srdce vycházející dík za všechno co podniknete, abyste uvedly ve známost tyto směrnice a zajistily jejich svědomité uskutečnění.

(Překlad z německého originalu P. Doc. Josef BenešTh.D.)

Obrazové přílohy

Katedrála svatých Petra a Pavla

01 Katedrála svatých Petra a Pavla z věže Staré radnice roku 2018.

02 Interiér katedrály před rokem 1930.

03 Interiér katedrály v roce 2018.

04 Interiér kaple Zvěstování Panny Marie z roku 1956.

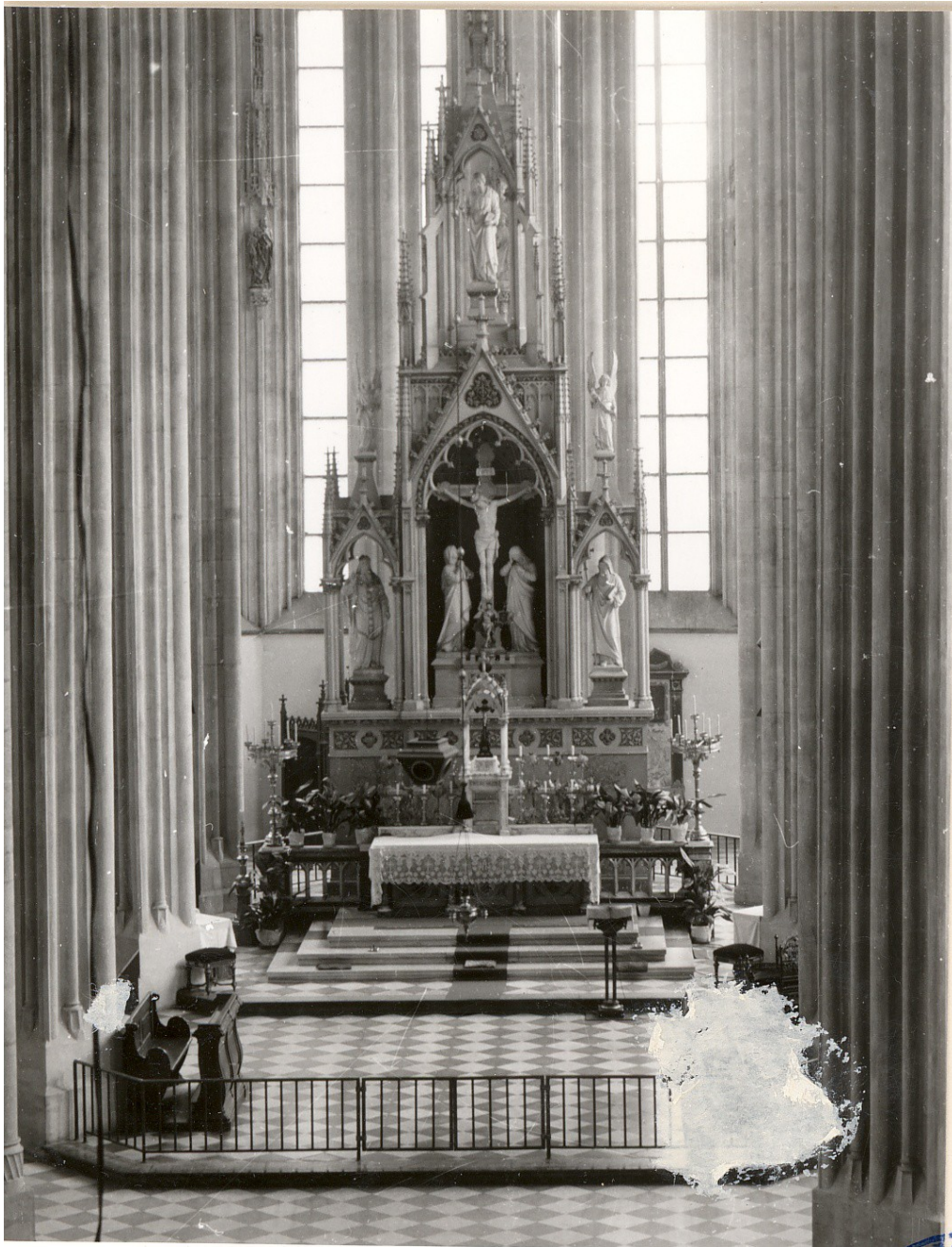

05 Kaple Zvěstování Panny Marie roku 2018.

Farní kostel sv. Jakuba

06 Exteriér chrámu sv. Jakuba roku 2018.

07 Interiér chrámu sv. Jakuba roku 1972.

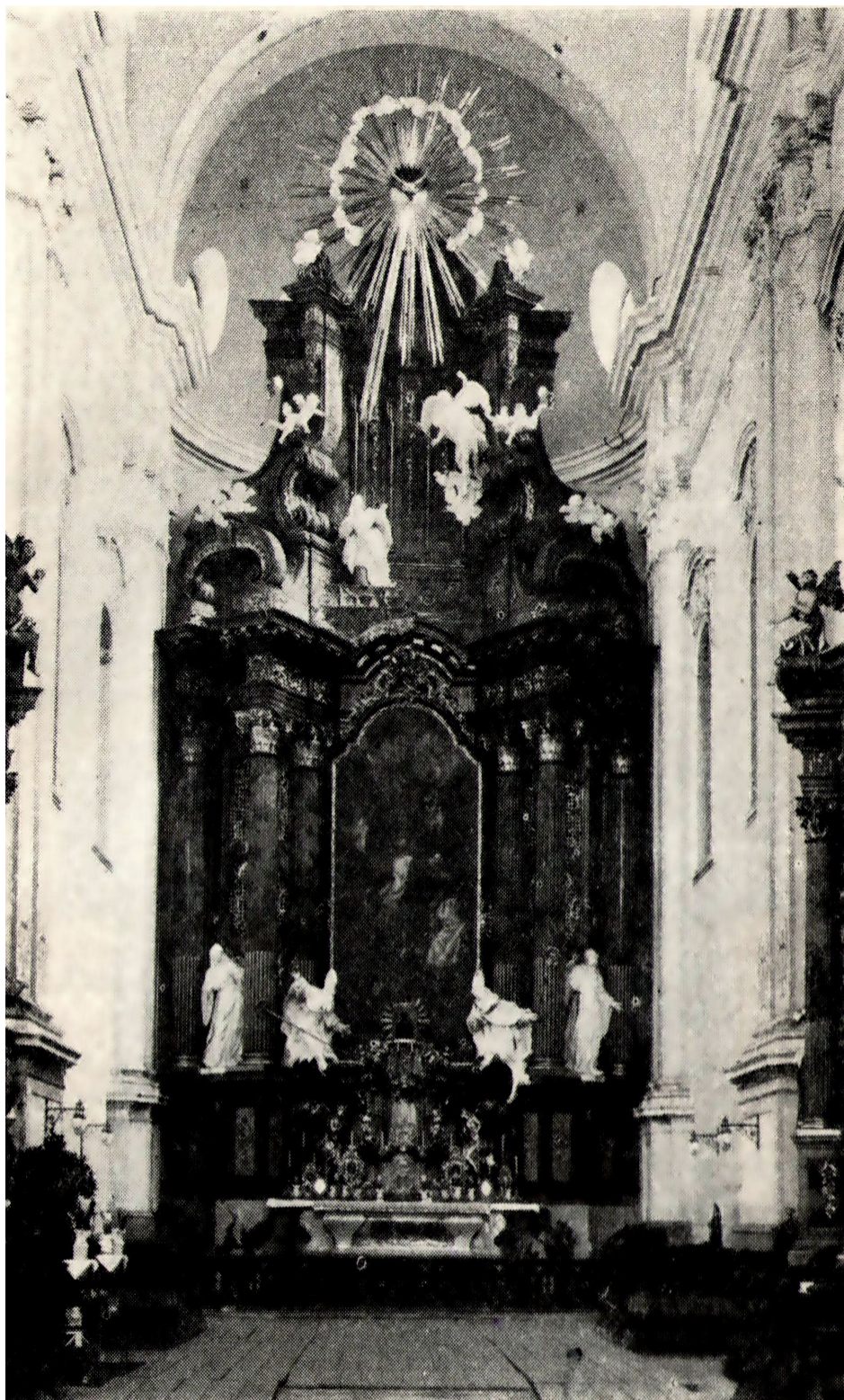

08 Interiér chrámu sv. Jakuba po liturgické úpravě.

Farní kostel sv. Tomáše

09 Exteriér farního kostela sv. Tomáše roku 2018.

10 Interiér farního kostela sv. Tomáše roku 1942.

11 Interiér farního kostela sv. Tomáše krátce po roce 1965.

12 Interiér farného kostela sv. Tomáše roku 2017.

Kostel svatých Janů

13 Exteriér kostela sv. Janů roku 2018.

14 Interiér chrámu sv. Janů roku 1942.

15 Interiér chrámu v roce 2017.

Farní chrám Panny Marie Nanebevzaté.

16 Exteriér farního kostela Panny Marie Nanebevzaté roku 2018.

17 Interiér kostela po roce 1945.

18 Interiér chrámu roku 2018.

Farní chrám svatého Augustina

19 Exteriér farního kostela sv. Augustina roku 2018.

20 Interiér kostela před rokem 1965.

21 Interiér kostela roku 2018.

Farní kostel sv. Jana Nepomuckého ve Starém Lískovci

22 Exteriér farního kostela sv. Jana Nepomuckého roku 2018.

23 Interiér kostela před rokem 1970.

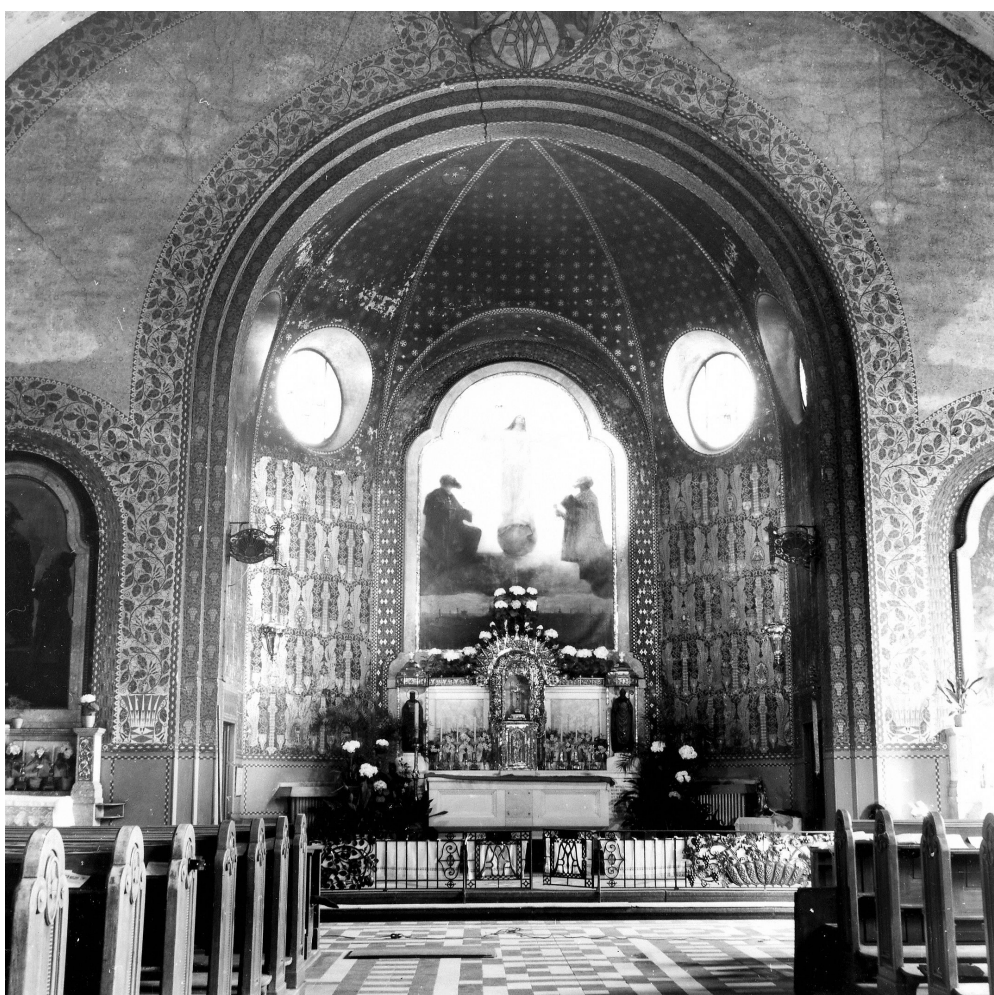

24 Interiér kostela roku 2018.

Farní kostel Neposkvrněného Početí Panny Marie

25 Exteriér farního kostela Neposkvrněného Početí Panny Marie roku 2018.

26 Interiér chrámu před rokem 1965.

27 Interiér chrámu roku 2018.

Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie

28 Exteriér farního kostela Nanebevzetí Panny Marie v roce 2018.

29 Interiér hlavní chrámové lodi v roce 1935.

30 Původní poloha současného hlavního oltáře na evangelní straně presbytáře.

31 Interiér hlavní chrámové lodi v roce 2018.

32 Interiér kaple Panny Marie Čenstochové před rokem 1965.

33 Interiér kaple Panny Marie Čenstochovské roku 2018.

Farní kostel Božského Srdce Páně

34 Exteriér farního kostela Božského Srdce Páně roku 2017.

35 Interiér kostela před rokem 1965.

36 Interiér kostela roku 2017.

Farní chrám svatých Cyrila a Metoděje

37 Exteriér farního kostela svatých Cyrila a Metoděje roku 2018.

38 Interiér kostela roku 1935.

39 Interiér kostela po liturgické reformě.

Farní kostel Nejsvětější Trojice

40 Exteriér farního kostela Nejsvětější Trojice roku 2017.

41 Interiér kostela okolo roku 1950.

42 Interiér kostela roku 2018.

43 Interiér kaple Zvěstování Panny Marie roku 2018.

Farní kostel sv. Václava v Brně-Obřanech

44 Exteriér farního kostela sv. Václava roku 2018.

45 Interiér kostela před rokem 1965.

46 Interiér kostela roku 2015.

Farní kostel sv. Vavřince v Brně-Řečkovicích

47 Exteriér farního kostela sv. Vavřince roku 2018.

48 Interiér kostela v 50. letech minulého století.

49 Interiér kostela roku 2018.

Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Líšni

50 Exteriér farního kostela sv. Jiljí v Brně-Líšni roku 2018.

51 Interiér kostela před poslední velkou úpravou liturgického prostoru.

52 Interiér kostela po poslední velké rekonstrukci.

Farní kostel sv. Jiljí v Brně-Komárově

53 Exteriér farního kostela sv. Jiljí roku 2017.

54 Presbytář kostela na konci 80. let minulého století.

55 Interiér kostela roku 2017.

Farní kostel Zvěstování Panny Marie v Brně-Tuřanech

56 Exteriér farního kostela Zvěstování Panny Marie roku 2018.

57 Interiér kostela před rokem 1965.

58 Interiér kostela roku 2018.

Farní kostel sv. Vavřince v Brně-Komíně

59 Exteriér farního kostela sv. Vavřince v Brně-Komíně roku 2018.

60 Interiér kostela krátce po instalaci provizorního liturgického mobiliáře.

61 Interiér kostela v roce 2018.

Farní kostel svatých Janů v Brně-Bystřci

62 Exteriér farního kostela svatých Janů v Brně-Bystřci roku 2018.

63 Interiér chrámu těsně před započatím liturgických úprav.

64 Interiér chrámu roku 2018.

Farní kostel sv. Bartoloměje v Brně-Žebětíně

65 Exteriér farního kostela sv. Vavřince v Brně-Žebětíně roku 2018.

66 Interiér kostela před rokem 1965.

67 Interiér kostela roku 2018.